

Din jurisprudența recentă a Curții de Justiție a Uniunii Europene

1. Normele europene de competență procesuală în cazul unei acțiuni introduse de pasagerul aerian împotriva operatorului de transport aerian, în absența unui contract direct și în contextul achiziționării unui pachet de servicii turistice

O acțiune în despăgubire introdusă de un pasager împotriva operatorului efectiv de transport aerian, cu care acest pasager nu a încheiat un contract, nu intră în domeniul de aplicare al competenței speciale prevăzută de Regulamentul 44/2001, iar ulterior de Regulamentul 1215/2012 în materia contractelor încheiate de consumatori. Totuși, unei astfel de acțiuni i se aplică cazul de competență specială prevăzut de regulamentele europene în privința materiei contractuale, aceasta putând fi introdusă la instanțele din statul membru unde se află locul de executare a obligației sau la instanțele din statul membru unde se află domiciliul pârâtului.

Hotărârea Králová (cauza C215/18)

Între doamna Králová, cu domiciliul în Praga și o agenție de turism s-a încheiat un contract privind un pachet de servicii turistice, care cuprindea un transport aerian între Praga și Keflavík, asigurat de societatea Primera și o cazare în Islanda. Zborul cu plecare din Praga și cu destinația Keflavík din 25 aprilie 2013, a

înregistrat o întârziere de peste patru ore. Pentru acest motiv, doamna Králová a introdus o acțiune în despăgubire împotriva Primera în fața Tribunalului Sectorului Praga 8 pentru recuperarea a 400 de euro, în temeiul articolului 6 alineatul (1) și al articolului 7 din Regulamentul nr. 261/2004³⁹³. Acesta sa declarat incompetent să soluționeze acțiunea menționată pentru motivul că Regulamentul nr. 44/2001³⁹⁴ nu se aplica Regatului Danemarcei, stat membru în care își avea sediul Primera. Doamna Králová a formulat apel, respins de instanța investită cu soluționarea sa. Instanța de apel a constatat că Regulamentul nr. 44/2001 se aplica Regatului Danemarcei de la 1 iulie 2007, dar că nu putea constitui temeiul competenței instanțelor cehe în cauza principală.

Instanța de recurs, sesizată de doamna Králová, a anulat hotărârile judecătorești anterioare și a trimis cauza spre rejudecare la prima instanță, statuând că tribunalul trebuia să examineze capacitatea Primera de a fi

³⁹³ Regulamentul (CE) nr. 261/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 februarie 2004 de stabilire a unor norme comune în materie de compensare și de asistență a pasagerilor în eventualitatea refuzului la îmbarcare și anulării sau întârzierii prelungite a zborurilor și de abrogare a Regulamentului (CEE) nr. 295/91

(Text cu relevanță pentru SEE), publicat în J. O. L 46, 17.2.2004, p. 1–8.

³⁹⁴ Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, publicat în JO L 012 16.1.2001, p. 1.

acționată în justiție în lumina articolului 5 punctul 1 și a articolelor 15 și 16 din Regulamentul nr. 44/2001. Această instanță a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„Între reclamantă și pârâtă a existat o relație contractuală în sensul articolului 5 [punctul] 1 din [Regulamentul nr. 44/2001], deși acestea nu au încheiat niciun contract, iar zborul a reprezentat o componentă a unui pachet de servicii prestate în baza unui contract încheiat între reclamantă și o terță parte (agenție de turism)?

Se poate considera că această relație contractuală rezultă dintrun contract încheiat de un consumator, în sensul [...] articolelor] 15-17 din [Regulamentul nr. 44/2001]?

Pârâta are calitate procesuală pasivă în raport cu cererea de chemare în judecată formulată de reclamantă în temeiul [Regulamentului nr. 261/2004]?”

Curtea de Justiție a răspuns mai întâi la cea de-a treia întrebare preliminară³⁹⁵. Aceasta a arătat că art. 2 lit. b din Regulamentul 261/2004 definește noțiunea de „operator efectiv de transport aerian”, care prevede că acesta este un operator de transport aerian care execută sau intenționează să execute un zbor în temeiul unui contract cu un pasager sau în numele unei alte persoane, juridice sau fizice, care a încheiat un contract cu pasagerul respectiv. Potrivit art. 3 alin. 5 din regulament, acesta se aplică tuturor operatorilor efectivi de transport aerian care asigură transportul pasagerilor dinspre sau către un aeroport situat pe teritoriul unui stat membru. *Prin urmare, pasagerul unui zbor întârziat se poate prevala de Regulamentul nr. 261/2004*

împotriva operatorului efectiv de transport aerian, chiar dacă pasagerul și operatorul efectiv de transport aerian nu au încheiat un contract între ei. Regulamentul nr. 261/2004 nu aduce atingere drepturilor pe care pasagerii care au achiziționat un pachet de servicii turistice le au în temeiul Directivei 90/314³⁹⁶. Articolele 6 și 7 din Regulamentul nr. 261/2004, în temeiul cărora pasagera în discuție în litigiul principal a introdus acțiunea sa în despăgubire, nu prevăd o derogare echivalentă cu cea care este prevăzută pentru rambursarea costului biletului la articolul 8 alineatul (2) din acest regulament. Curtea a precizat că dreptul la compensație prevăzut la articolul 7 din regulamentul menționat este aplicabil într-o situație în care zborul achiziționat de un pasager face parte dintrun pachet de servicii turistice, fără ca aceasta să aibă o incidență asupra eventualelor drepturi care decurg din Directiva 90/314. *Legiuitorul Uniunii nu a avut intenția de a exclude pasagerii al căror zbor face parte dintrun pachet de servicii turistice din domeniul de aplicare al acestui regulament, ci de ai face să beneficieze de drepturile acordate de acesta, fără a aduce atingere protecției pe care le conferă Directiva 90/314.* Dreptul la o compensație standardizată și calculată forfetar, care decurge din articolul 7 din Regulamentul nr. 261/2004, figurează printre drepturile esențiale care au fost conferite pasagerilor aeriieni de acest regulament, în sarcina operatorului efectiv de transport aerian, și nu are echivalent în sistemul instituit prin Directiva 90/314, în sarcina organizatorului de călătorii.

În privința primei întrebări preliminare, Curtea de Justiție a arătat că noțiunea de „materie contractuală” care figura la art.

³⁹⁵ Hotărârea Curții a fost pronunțată la 26 martie 2020.

³⁹⁶ Directiva Consiliului din 13 iunie 1990 privind

pachetele de servicii pentru călătorii, vacanțe și circuite, publicată în *JO L 158, 23.6.1990, p. 59–64.*

5 pct. 1 din Regulamentul 44/2001 trebuie interpretată în mod *autonom* în vederea asigurării aplicării uniforme a acesteia în toate statele membre, iar *încheierea unui contract nu constituie o condiție de aplicare a articolului 5 punctul 1 din Regulamentul nr. 44/2001*. În schimb, din jurisprudența Curții rezultă că identificarea unei obligații este indispensabilă pentru aplicarea art. 5 pct. 1 din Regulamentul 44/2001, întrucât competența jurisdicțională în temeiul acestei dispoziții este stabilită în funcție de locul în care obligația care formează obiectul cererii a fost sau urmează a fi executată. *Astfel, noțiunea de „materie contractuală”, în sensul dispoziției menționate, nu poate fi înțeleasă ca vizând o situație în care nu există niciun angajament asumat în mod liber de o parte față de cealaltă. Norma de competență specială în materie contractuală prevăzută la articolul 5 punctul 1 din Regulamentul nr. 44/2001 se întemeiază pe cauza acțiunii, iar nu pe identitatea părților*. Operatorul de transport aerian din litigiul principal a îndeplinit obligații liber consimțite față de cocontractantul reclamantei din acel litigiu, agenția de turism, dată fiind interpretarea art. 2 lit. b și art. 3 alin. 5 din Regulamentul nr. 261/2004. Raportul contractual a fost reprezentat de contractul privind un pachet de servicii turistice pe care pasagerul la încheiat cu agenția de turism, iar faptul că acest pachet a inclus o cazare nu era de natură să infirmе raționamentul juridic expus. Prin urmare, acțiunea reclamantei putea fi introdusă înaintea uneia sau a celeilalte instanțe de la locul de executare a obligațiilor contractuale.

Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere a solicitat să se stabilească dacă o acțiune în despăgubire introdusă de un pasager împotriva operatorului efectiv de transport aerian, cu care acest pasager nu a încheiat un contract, intră în domeniul de aplicare al articolelor referitoare la competența specială în materia contractelor încheiate de consumatori. Curtea a arătat că normele de competență menționate în secțiunea 4 din Regulamentul nr. 44/2001 permiteau unui consumator să opteze pentru introducerea acțiunii sale fie înaintea instanței de la domiciliul său, fie înaintea instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia are domiciliul cealaltă parte la contract. Aceste norme constituie o derogare atât de la norma generală de competență, prin care competența este atribuită instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia este domiciliat pârâtul, cât și de la norma de competență specială în materie contractuală, enunțată la articolul 5 punctul 1 din același regulament. Astfel, normele menționate în secțiunea 4 trebuiau să facă obiectul unei *interpretări stricte*.

Instanța europeană a subliniat că normele de competență judiciară de mai sus presupun îndeplinirea cumulativă a următoarelor criterii: o parte contractantă are calitatea de consumator care acționează întrun cadru care se poate considera că se situează în afara domeniului său profesional; contractul dintre un asemenea consumator și un profesionist a fost efectiv încheiat și contractul face parte din una dintre categoriile vizate la alineatul (1) literele (a)-(c) al articolului 15³⁹⁷. Spre deosebire

³⁹⁷ “Contractul are ca obiect vânzarea de bunuri mobile corporale în rate egale, fixe și eşalonate; (b) contractul are ca obiect un împrumut rambursabil în rate egale, fixe și eşalonate, sau orice altă formă de credit încheiat în scopul finanțării vânzării de bunuri mobile corporale; c) în toate celelalte cazuri, contractul a fost încheiat cu o

persoană care desfășoară activități comerciale sau profesionale în statul membru pe teritoriul căruia este domiciliat consumatorul sau, prin orice mijloace, își direcționează activitățile spre acel stat membru sau spre mai multe state, inclusiv statul membru respectiv, iar contractul intră în sfera de acțiune a acestor activități”.

de condițiile impuse pentru aplicarea normelor de competență specială care decurg din articolul 5 punctul 1 din Regulamentul nr. 44/2001, pentru aplicarea normelor de competență care rezultă din capitolul II secțiunea 4 se impune ca părțile în litigiu să fie părți la contract. *Mențiunile din regulamentul referitoare la „contract încheiat de [...] consumator”, „un consumator încheie un contract cu o parte”, „cealaltă parte la contractul” încheiat de consumator sau la convențiile de alegere a instanței încheiate „între consumator și cealaltă parte la contract” militează în favoarea unei interpretări potrivit căreia, pentru aplicarea aceleiași secțiuni 4, o acțiune introdusă de un consumator trebuie să fie îndreptată împotriva cocontractantului acestuia, fiind necesară încheierea unui contract de către consumator cu profesionistul vizat.*

O interpretare potrivit căreia normele de competență în materia contractelor încheiate de consumatori nu se aplică într-o situație în care nu există un contract între consumator și profesionist, este conformă cu obiectivul regulamentului de a asigura un *grad mare de previzibilitate în ceea ce privește atribuirea competenței. Posibilitatea consumatorului de a acționa în justiție împotriva profesionistului în fața instanței în a cărei rază teritorială se află domiciliul acestui consumator este contrabalansată de cerința încheierii unui*

contract între ei, din care decurge previzibilitatea menționată pentru părât. Noțiunea de „cealaltă parte la contract”, prevăzută la articolul 16 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001, trebuie interpretată în sensul că desemnează și cocontractantul operatorului cu care consumatorul a încheiat acest contract, însă, în acest caz, consumatorul este de la bun început legat prin contract, în mod indisociabil, de doi cocontractanți.

Prin urmare, Curtea a răspuns celei de a doua întrebări preliminare în sensul că o *acțiune în despăgubire introdusă de un pasager împotriva operatorului efectiv de transport aerian, cu care acest pasager nu a încheiat un contract, nu intră în domeniul de aplicare al acestor articole referitoare la competența specială în materia contractelor încheiate de consumatori.*

Comentarii: Competența procesuală specială în litigiile transfrontaliere în materie contractuală și în cazul consumatorilor

Regulamentul 44/2001 a fost înlocuit de Regulamentul 1215/2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, care se aplică începând cu 10 ianuarie 2015³⁹⁸. Regulamentul 1215/2012 a fost adoptat în baza art. 67 alin. 4³⁹⁹ și art. 81 alin. 2 lit. a, c și e⁴⁰⁰ din

³⁹⁸ Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, publicat în J. O. L 351/1/20.12.2012.

³⁹⁹ Conform acestui articol din Tratat, „Uniunea facilitează accesul la justiție, în special pe baza principiului recunoașterii reciproce a deciziilor judiciare și extrajudiciare în materie civilă”.

⁴⁰⁰ În baza acestor dispoziții din tratat, “(1) Uniunea dezvoltă o cooperare judiciară în materie civilă cu incidență transfrontalieră, întemeiată pe principiul recunoașterii reciproce a deciziilor

judiciare și extrajudiciare. Această cooperare poate include adoptarea unor măsuri de apropiere a actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale statelor membre. (2) În înțelesul alineatului (1), Parlamentul European și Consiliul, hotărând în conformitate cu procedura legislativă ordinară, adoptă măsuri, în special atunci când acestea sunt necesare pentru buna funcționare a pieței interne, care urmăresc să asigure: (a) recunoașterea reciprocă între statele membre a deciziilor judiciare și extrajudiciare și executarea acestora; (c) compatibilitatea normelor aplicabile în statele membre în materie de conflict de legi de competență; (e) accesul efectiv la justiție.”

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Acesta se aplică doar *cooperării judiciare cu incidență transfrontalieră*, iar obiectivul său în privința competenței procesuale în materie civilă și comercială este de a stabili “un sistem simplificat și eficient al normelor de conflict”⁴⁰¹, care să permită “reclamantului să identifice cu ușurință instanța pe care o poate sesiza, cât și pârâtului să prevadă în mod rezonabil instanța în fața căreia poate fi acționat în justiție”⁴⁰². Procedurile concurente care pot conduce la pronunțarea în diferite state membre a unor hotărâri ireconciliabile, trebuie reduse. În acest context, regulamentul prevede reguli de gestionare a cazurilor de litispendență și conexitate, precum și determinarea în mod autonom a datei la care se consideră că o cauză a fost înregistrată pe rolul instanțelor din statele membre.

Materia competenței procesuale în materie civilă și comercială a fost reglementată anterior prin Convenția de la Bruxelles din 1968 și Regulamentul 44/2001. Prin Regulamentul 1215/2012, instituțiile Uniunii au dorit să aducă un plus de claritate în raport cu dispozițiile anterioare, însă continuitatea de reglementare este omniprezentă în regulamentul. *Din acest motiv, interpretarea dată de Curte în privința dispozițiilor Convenției de la Bruxelles din 1968 și Regulamentului 44/2001 este utilă și pentru aplicarea Regulamentului 1215/2012, atunci când dispozițiile acestor instrumente de drept al Uniunii pot fi calificate ca fiind echivalente*⁴⁰³.

Regulamentul 1215/2012 reprezintă o *lex generalis* în materie de competență, vocația sa fiind de aplicare la toate

aspectele de drept civil și comercial, cu excepția obligațiilor de întreținere și arbitrajului⁴⁰⁴, precum și a altor excluderi prevăzute în cuprinsul său. Principiul pe care se întemeiază normele de competență conținute de acesta și care asigură previzibilitate materiei, este cel potrivit căruia *competența este determinată de domiciliul pârâtului*. Excepțiile limitative de la principiu apar în situația în care *materia litigiului sau autonomia părților* justifică un alt punct de legătură. În cazul persoanelor juridice, *sediul* trebuie definit în mod autonom în raport cu ordinile juridice ale statelor membre, pentru asigurarea transparenței și evitarea conflictelor de competență.

Instanțele de judecată, sesizate cu litigii transfrontaliere, au obligația de a-și verifica din oficiu competența. Deși regulamentul nu cuprinde o prevedere expresă în acest sens, obligația de verificare a competenței se deduce din art. 27, conform căruia, dacă constată că instanțele dintr-un alt stat membru au competența exclusivă de soluționare a cauzei, instanța sesizată se declară, din oficiu, necompetentă. “Instanța sesizată stabilește ea însăși, în temeiul normelor ce îi sunt aplicabile, dacă este competentă pentru soluționarea litigiului cu care este sesizată. Regulamentul (CE) nr. 44/2001 nu autorizează controlul competenței unei instanțe dintr-un stat membru de o instanță dintr-un alt stat membru. (...) Așadar, o instanță dintr-un stat membru nu este în niciun caz mai bine plasată pentru a se pronunța asupra competenței unei instanțe din alt stat membru”⁴⁰⁵.

⁴⁰¹ *Pula Parking*, cauza C551/15, hotărârea din 9 martie 2017, punctul 53.

⁴⁰² *Hypoteèní banka a.s.*, cauza C327/10, hotărârea din 17 noiembrie 2011, punctul 44.

⁴⁰³ *Schmidt*, cauza C417/15, hotărârea din 16 noiembrie 2016, punctul 26.

⁴⁰⁴ Curtea a apreciat că Regulamentul 44/2001

se aplica în cazul în care obiectul acțiunii în instanță era validitatea unei convenții de arbitraj, ceea ce confirmă sensul larg dat noțiunilor materie civilă și comercială (*Allianz SpA și alții*, cauza C-185/07, hotărârea din 10 februarie 2009).

⁴⁰⁵ *Allianz și alții*, cauza C185/07, hotărârea din 10 februarie 2009, punctul 29.

Competența teritorială de *drept comun* revine instanțelor statului membru pe teritoriul căruia pârâtul își are domiciliul sau sediul. *Nu prezintă importanță dacă pârâtul are cetățenia statului membru respectiv, a unui alt stat membru, cetățenia unui stat terț sau dacă este apatrid.* În a doua ipoteză, dacă pârâtul nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru dar are cetățenia unui stat membru, competența este determinată conform normelor statului membru pe teritoriul căruia se desfășoară procesul, cu respectarea dispozițiilor din regulament referitoare la consumatori, persoanele asigurate și angajați.

Măsurile provizorii pot fi dispuse de orice instanță de judecată, chiar dacă competența de soluționare a fondului cauzei revine, sub aspect internațional, instanțelor dintr-un alt stat membru.

Apreciem că normele care reglementează competența de drept comun au caracter obligatoriu, cu excepția situației în care reclamantul utilizează o normă de competență specială; părțile aleg prin voința lor o instanță competentă, funcționează cazuri de competență exclusivă sau competența bazată pe prezența pârâtului. Facem această calificare pornind de la importanța pe care regula domiciliului pârâtului o are în atingerea obiectivelor regulamentului și având în vedere terminologia (și mai ales substratul acestei terminologii) folosită de

Curtea de Justiție, care a calificat cazurile de competență specială ca fiind facultative.

Alături de instanța de la domiciliul sau sediul pârâtului, reglementarea europeană se dovedește flexibilă și admite cazurile de *competență specială*⁴⁰⁶. Dispozițiile din regulament care prevăd cazurile de competență specială sunt norme “neexclusive și facultative”⁴⁰⁷. Competența specială este justificată printr-o legătură strânsă între instanță și acțiune sau de scopul bunei administrări a justiției. “Existența unei legături strânse ar trebui să asigure securitatea juridică și să evite posibilitatea de a se introduce o acțiune împotriva pârâtului în fața unei instanțe dintr-un stat membru care nu era previzibilă în mod rezonabil de către acesta”⁴⁰⁸.

Regulamentul instituie mai multe cazuri de *competență specială*, printre care în *materie contractuală în cazul vânzării de mărfuri și prestării de servicii*. În cazul în care contractul dintre părți nu este unul clasic de vânzare sau de prestare servicii, instanțele urmează să verifice dacă acesta poate fi asimilat unei vânzări de mărfuri sau prestări de servicii în raport de obligația specifică din conținutul acestuia⁴⁰⁹. Dacă o astfel de calificare nu poate fi făcută, acest caz de competență specială nu se aplică, chiar dacă între părți a fost încheiat un contract.

Pe lângă instanța de la domiciliul pârâtului, în materie contractuală este

⁴⁰⁶ În doctrina românească de drept procesual civil, astfel de cazuri de competență sunt denumite cazuri de competență alternativă, reclamantul având posibilitatea de a alege între mai multe instanțe deopotrivă competente. În versiunile regulamentului în limbile română, franceză, italiană, spaniolă și portugheză, aceste cazuri de competență sunt denumite, de asemenea, speciale. Jurisprudența Curții este în același sens. Termenul “alternativ” are meritul, în limba română, de a pune în evidență faptul că și alte instanțe sunt competente, pe lângă cea de la domiciliul pârâtului. Spre deosebire de acesta, termenul “special” indice

mai mult ideea unei norme care se aplică cu prioritate în raport cu cea de drept comun.

⁴⁰⁷ *Nothartová*, cauza C306/17, hotărârea din 31 mai 2018, punctul 27.

⁴⁰⁸ *Nothartová*, cit. supra, punctul 16.

⁴⁰⁹ *Saey Home & Garden*, cauza C64/17, hotărârea din 8 martie 2018. În acest caz, un contract de concesiune comercială a fost asimilat unui contract de prestări servicii. Într-o altă speță, Curtea a precizat că un contract de credit poate să fie calificat drept contract de prestare de servicii (*Kareda*, cauza C249/16, hotărârea din 15 iunie 2017).

deopotrivă competentă și instanța de la locul de executare a obligației în cauză (caracteristică). În absența unei stipulații a părților, locul de executare a obligației caracteristice este, în cazul contractelor de vânzare-cumpărare, locul predării materiale a mărfurilor prin care cumpărătorul a dobândit sau ar fi trebuit să dobândească puterea de a dispune în mod efectiv de aceste mărfuri la destinația finală a operațiunii de vânzare (C-381/08). În cazul unei pluralități de locuri de livrare în cadrul aceluiași stat membru, instanța competentă să judece toate cererile întemeiate pe contract este aceea în a cărei rază teritorială se găsește locul livrării principale, determinată în funcție de criteriile economice. În lipsa unor factori determinanți pentru stabilirea locului livrării principale, reclamantul poate să îl acționeze în justiție pe pârât în fața instanței de la locul de livrare ales de acesta. Locul executării obligației caracteristice răspunde unui obiectiv de proximitate și este motivată de existența unei legături strânse între contract și instanța chemată să se pronunțe asupra acestuia⁴¹⁰.

Pe lângă instanța de la domiciliul pârâtului, în acest caz sunt competente și instanțele de la locul unde, în temeiul contractului, au fost sau ar fi trebuit să fie prestate serviciile. „În consecință, instanța competentă, în temeiul acestei dispoziții, să judece cereri întemeiate pe un contract de prestare de servicii, în cazul prestării de servicii în mai multe state membre, este cea din statul membru în care se găsește locul prestării principale a serviciilor, așa cum rezultă din dispozițiile contractului, precum și, în lipsa unor astfel de dispoziții, cel al executării efective a contractului menționat, iar în cazul

imposibilității de a determina pe acest temei, cel al domiciliului prestatorului”⁴¹¹.

Un alt principiu al regulamentului (pe lângă cel de previzibilitate reprezentat de domiciliul pârâtului și cel al bunei-administrații a justiției, în cazul competenței speciale) este protecția pe care urmărește să o ofere consumatorilor, asiguraților și angajaților, în continuarea normelor europene de drept material. „Partea defavorizată ar trebui să fie protejată prin norme de competență mai favorabile intereselor sale decât normele generale”⁴¹². *Aceste norme sunt, după caz, norme de competență specială (și au caracter facultativ) sau norme de competență exclusivă (caz în care prezintă caracter imperativ, obligatoriu și sunt de strictă interpretare).*

Un consumator poate introduce o acțiune împotriva celeilalte părți la contract fie înaintea instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia partea în cauză își are domiciliul, fie, indiferent de domiciliul celeilalte părți, *înaintea instanțelor din locul unde consumatorul își are domiciliul (caz de competență specială)*. Acest caz de competență se aplică atunci când contractul are ca obiect vânzarea de bunuri mobile corporale în rate egale, fixe și eşalonate sau un împrumut rambursabil în rate egale, fixe și eşalonate sau orice altă formă de credit încheiat în scopul finanțării vânzării de bunuri mobile corporale. Cea de-a treia situație în care funcționează competența specială justificată de necesitatea asigurării unei protecții sporite consumatorilor, vizează alte tipuri de contracte încheiate de consumator cu o persoană care desfășoară activități comerciale sau profesionale în statul membru pe teritoriul căruia este domiciliat consumatorul sau,

⁴¹⁰ *Color Drack GmbH*, cauza C-386/05, hotărârea din 3 mai 2007

⁴¹¹ *Wood Floor Solutions Andreas Domberger*,

cauza C19/09, hotărârea din 11 martie 2010, punctul 43.

⁴¹² *Nothartová*, cit. supra, punctul 18.

prin orice mijloace, își *directionează* activitățile spre acel stat membru sau spre mai multe state, inclusiv statul membru respectiv, iar contractul intră în sfera de acțiune a acestor activități⁴¹³. În sfârșit, atunci când un consumator încheie un contract cu o parte care nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru, însă deține o sucursală, agenție sau altă unitate pe teritoriul unuia dintre statele membre se consideră, în cazul litigiilor rezultând din activitatea sucursalei, agenției sau unității, că partea în cauză are domiciliul pe teritoriul statului membru respectiv.

Competența în favoarea instanței de la domiciliul consumatorului constituie o derogare atât de la norma generală prevăzută de regulament, respectiv competența de la domiciliul pârâtului, cât și de la norma specială prevăzută în domeniul contractelor, potrivit căreia competența revine instanțelor de la locul în care obligația care formează obiectul cererii a fost sau urmează a fi executată.

“Printre indiciile care permit să se stabilească dacă activitatea este „directionată spre” statul membru pe teritoriul căruia este domiciliat consumatorul figurează toate expresiile neechivoce ale intenției de a atrage consumatorii din acel stat membru. (...) Următoarele elemente, a căror enumerare nu este exhaustivă, pot constitui indicii care permit să se considere că activitatea comerciantului este directionată către statul membru al domiciliului consumatorului, și anume natura internațională a activității, menționarea unor itinerarii cu punctul de plecare în alte state membre pentru a se deplasa la locul în care are sediul comerciantul, utilizarea unei alte limbi sau a unei alte

monede decât limba sau moneda utilizate în mod obișnuit în statul membru în care are sediul comerciantul, cu posibilitatea de a rezerva și de a confirma rezervarea în această limbă diferită, menționarea unor coordonate telefonice cu indicarea prefixului internațional, efectuarea unor cheltuieli pentru un serviciu de referențiere pe internet în scopul de a facilita accesul consumatorilor domiciliați în alte state membre la pagina de internet a comerciantului sau a intermediarului său, utilizarea unui nume de domeniu de prim nivel diferit de cel al statului membru în care are sediul comerciantul și menționarea unei clientele internaționale alcătuite din clienți domiciliați în diferite state membre”⁴¹⁴.

Spre deosebire de consumator, care poate alege între mai multe instanțe deopotrivă competente, profesionistul sau o altă parte la contract nu pot introduce o acțiune principală⁴¹⁵ împotriva consumatorului decât numai înaintea instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia consumatorul își are domiciliul. *Această competență are caracter exclusiv*. În cazul în care consumatorul, parte într-un contract de credit pe termen lung, nu a anunțat schimbarea domiciliului său celeilalte părți contractante, deși avea această obligație, Curtea de Justiție a decis că instanțele statului membru pe teritoriul căruia se afla ultimul domiciliu cunoscut al consumatorului sunt competente, în cazul în care nu reușesc să stabilească domiciliul actual al pârâtului și nici nu dispun de indicii doveditoare care să le permită să concluzioneze că pârâtul domiciliază efectiv în afara Uniunii Europene⁴¹⁶.

⁴¹³ Conform art. 17 alin. 3 din regulament, acest caz de competență specială nu se aplică în cazul contractelor de transport altele decât cele care, pentru un preț forfetar, oferă o combinație între călătorie și cazare.

⁴¹⁴ *Pammer și alții*, cauzele conexe C-585/08 și C-144/09, hotărârea din 7 decembrie 2010,

punctul 80, 93.

⁴¹⁵ Profesionistul poate introduce cereri incidentale la instanța sesizată cu cererea inițială, indiferent dacă aceasta este sau nu instanța de la domiciliul consumatorului, potrivit principiului *accessorium sequitur principale*.

⁴¹⁶ *Hypotečni banka*, cit. supra.

Consumatorul și profesionistul pot deroga de la aceste norme de competență, prin convenții ulterioare nașterii litigiului sau anterioare, dar care permit consumatorului să sesizeze și alte instanțe; sau prin convenții care au ca scop atribuirea competenței instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia atât consumatorul, cât și cealaltă parte la contract au domiciliul sau reședința obișnuită, cu condiția ca aceste convenții să nu fie interzise de legislația statului membru în cauză.

Hotărârea *Králová* clarifică condițiile de aplicare a două cazuri de competență internațională specială, în cazul litigiilor cu elemente de extraneitate comunitare. Într-un prim caz, competența instanțelor determinată de locul executării unei obligații în materie contractuală nu este condiționată de existența unui contract între reclamant și pârât, nici în sens de *negotium juris*, nici în sens de *instrumentum probationis*. În contextul mai larg al raporturilor de drept material

specific litigiului respectiv, o legătură contractuală în sensul acordului de voințe trebuie însă să existe, dar este suficient ca aceasta să "lege" pârâtul, cu o terță persoană, care poate fi antrenată în proces, dar poate rămâne și exterioară procesului.

În al doilea rând, Curtea a confirmat interpretarea strictă care trebuie dată normelor de competență care au ca scop protejarea unor categorii de justițiabili considerați vulnerabili. Bazându-se pe argumente de text (interpretarea literală), dar și teleologice (scopul de previzibilitate în materie contractuală al regulamentului), interpretul oficial al dreptului Uniunii a subliniat că un raport contractual între consumator și profesionist (sau cel chemat în judecată de consumator) trebuie să existe. Interpretăm hotărârea Curții în sensul existenței *negotium juris* a contractului, dovada acestuia urmând a se face conform normelor de probațiune ale statelor membre, în acord cu principiul autonomiei procesuale naționale.

2. Prestațiile speciale acordate sportivilor din echipele naționale și decontarea transportului școlar al elevilor, în contextul liberei circulații a lucrătorilor. Discriminare directă și discriminare indirectă. Regim juridic și consecințe.

În cadrul mecanismului trimiterii preliminare, Curtea de Justiție poate analiza problema de drept și din perspectiva unor norme ale dreptului Uniunii la care instanța națională nu a făcut trimitere, dacă acest lucru contribuie la a-i oferi judecătorului național un răspuns util.

Prestațiile speciale acordate sportivilor dintr-un stat membru pentru rezultatele deosebite obținute la competiții sportive în echipele naționale, reprezintă un avantaj social în sensul articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011 și nu pot fi condiționate de deținerea cetățeniei respectivului stat membru.

Decontarea transportului școlar al elevilor între domiciliu și instituția de

învățământ constituie, din perspectiva copiilor unui lucrător european, un avantaj social, iar condiționarea sa de reședința elevului într-o anumită unitate administrativă a unui stat membru reprezintă o formă de discriminare indirectă.

Hotărârile Generálny riaditel' Sociálnej pois ovne Bratislava (C-447/18) și Landkreis Südliche Weinstraße (cauza C830/18)

Statul slovac a reglementat, în beneficiul sportivilor din echipele naționale care au obținut rezultate deosebite la competițiile sportive internaționale, o prestație suplimentară, printr-o lege din 2015, care se acorda cu condiția ca

beneficiarul să aibă cetățenia slovacă, începând de la o anumită limită de vârstă, în paralel cu pensia și într-un quantum variabil, în funcție de cel al pensiei, pentru a se atinge un anumit plafon cumulativ⁴¹⁷. Reclamantul din acțiunea principală era cetățean ceh, însă avea reședința obișnuită pe teritoriul Slovaciei de peste 52 de ani, țară în care fusese și angajat într-o școală primară până, cel puțin, în 2006. Acesta obținuse medalia de aur la campionatul european de hochei pe gheață și medalia de argint la campionatul mondial dedicat aceleiași discipline, ca membru al echipei naționale a Republicii Socialiste Cehoslovace.

Reclamantul a solicitat să beneficieze de prestația de mai sus, însă Casa de Asigurări Sociale din Bratislava i-a respins această cerere deoarece nu deținea cetățenia slovacă. Reclamantul a contestat decizia administrativă printr-o acțiune introdusă la Curtea Regională din Košice, Slovacia, invocând caracterul discriminatoriu pe motiv de cetățenie al legii slovace, raportat la dreptul Uniunii Europene. Acțiunea sa a fost respinsă, însă reclamantul a formulat recurs în fața instanței de trimitere.

Instanța de recurs a apreciat că prestația suplimentară constituia o prestație socială de stat, iar nu o pensie și avea ca scop să contribuie la securitatea financiară a atleților de înalt nivel care, ca resortisanți slovaci, au reprezentat Republica Slovacă sau predecesorii în drept ai acestora în cadrul unor importante competiții sportive internaționale. Prin urmare, legea nu avea vocația de a se aplica sportivilor din echipele naționale care erau resortisanți ai altor state. Totuși, instanța de trimitere a constatat că prestația respectivă era

plătită în mod regulat și în paralel cu pensia. Pe de altă parte, reclamantul a fost tratat diferit în raport cu coechipierii săi pentru simplul motiv că, spre deosebire de aceștia, nu era resortisant slovac, deși a contribuit și el, prin propria capacitate sportivă și prin eforturile depuse, la rezultatele colective ale echipei naționale.

În acest context, instanța de recurs a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară: „În împrejurările din litigiul principal, articolul 1 litera (w), articolul 4 și articolul 5 din Regulamentul [nr. 883/2004] coroborate cu dreptul la prestații de securitate socială și la avantaje sociale, care este prevăzut la articolul 34 alineatele (1) și (2) din [cartă], pot fi interpretate în sensul că se opun aplicării unei dispoziții naționale potrivit căreia entitatea slovacă de asigurări sociale ține seama de cetățenia solicitantului ca o condiție fundamentală pentru nașterea dreptului sportivilor din echipele naționale la o prestație suplimentară la pensia pentru limită de vârstă, deși dispoziția națională prevede și o altă cerință legală, și anume prezența în echipa națională a predecesorilor în drept ai Republicii Slovace, inclusiv a Republicii Socialiste Cehoslovace?”

Curtea a analizat, mai întâi, dacă prestația prevăzută de legea slovacă intra în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 883/2004⁴¹⁸ sau era exterioară acestui regulament, în funcție de finalitatea și condițiile de acordare. Deși una dintre finalitățile prestației suplimentare era asigurarea securității financiare a sportivilor din echipele naționale, totuși, rațiunea acordării sale viza recunoașterea și recompensarea eforturilor excepționale

⁴¹⁷ *Generálny riaditeľ Sociálnej poisťovne Bratislava*, cauza C-447/18, hotărârea din 4 februarie 2020.

⁴¹⁸ Regulamentul (CE) nr. 883/2004 al

Parlamentului European și al Consiliului din 29 aprilie 2004 privind coordonarea sistemelor de securitate socială, publicat în JO L 166 30.4.2004, p. 1.

depuse și a rezultatelor remarcabile obținute de către un cerc restrâns de sportivi de înalt nivel, care au obținut medalii. Prestațiile suplimentare ale acestor sportivi nu erau finanțate din sursele sistemului național de securitate socială și erau independente de contribuțiile sociale plătite de beneficiari. Prin urmare, Curtea a calificat această prestație ca fiind exterioară Regulamentului nr. 883/2004 și a precizat că nu era necesar să se examineze întrebarea adresată din perspectiva articolului 34 alineatele (1) și (2) din cartă⁴¹⁹.

Deși nu fusese întrebată de instanța de trimitere dacă alte norme din dreptul Uniunii s-ar fi opus modului de reglementare al respectivei prestații, Curtea a extins din oficiu dreptul Uniunii invocată de instanța de trimitere, justificat de necesitatea de a-i oferi acesteia un răspuns util în cadrul mecanismului de cooperare al trimerilor preliminare. "Astfel, trebuie amintit că, în cadrul procedurii de cooperare dintre instanțele naționale și Curte, instituită la articolul 267 TFUE, este de competența acesteia din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util care să îi permită să soluționeze litigiul cu care a fost sesizată. În această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate. Astfel, misiunea Curții este aceea de a interpreta toate dispozițiile de drept al Uniunii care sunt necesare instanțelor naționale pentru a statua în cauzele cu care sunt sesizate, chiar dacă respectivele dispoziții nu sunt

expres indicate în întrebările adresate de aceste instanțe. În acest scop, Curtea poate extrage din ansamblul elementelor furnizate de instanța națională și mai ales din motivarea deciziei de trimitere normele și principiile de drept al Uniunii care necesită o interpretare având în vedere obiectul litigiului principal"⁴²⁰.

Curtea a subliniat faptul că reclamantul din litigiul principal avea statutul de *lucrător european*, întrucât, conform jurisprudenței sale, *la momentul aderării statului său de origine la Uniune, desfășura o activitate salariată în statul membru gazdă și a continuat să o desfășoare și după aderare*. Prin urmare, întrebarea instanței de trimitere trebuia examinată și din perspectiva art. 45 alin. (2) TFUE⁴²¹ și art. 7 alin. 2 din Regulamentul 492/2011⁴²². "Articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011 reprezintă, în domeniul specific al acordării avantajelor sociale, reflectarea particulară a principiului egalității de tratament consacrat prin articolul 45 alineatul (2) TFUE și trebuie interpretat în același mod ca și această din urmă dispoziție (...). Or, conform articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011, lucrătorul resortisant al unui stat membru beneficiază, pe teritoriul celorlalte state membre, de aceleași avantaje sociale și fiscale ca lucrătorii naționali"⁴²³. De această dispoziție, beneficiază, fără distincție, lucrătorii migranți care au reședința în statul membru gazdă, cât și lucrătorii frontaliери care, deși își desfășoară activitatea

⁴¹⁹ Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene este parte a tratatelor Uniunii, începând cu 1 decembrie 2009.

⁴²⁰ *Generálny riaditeľ Sociálnej pois ovne Bratislava*, cit. supra, punctul 35.

⁴²¹ Potrivit art. 45 alin. 2 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, "libera circulație implică eliminarea oricărei discriminări pe motiv de cetățenie între lucrătorii statelor membre, în ceea ce privește încadrarea în muncă, remunerarea și

celelalte condiții de muncă".

⁴²² Conform acestui alineat din Regulamentul (UE) nr. 492/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 5 aprilie 2011 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Uniunii (publicat în JO L 141 27.5.2011, p. 1), "lucrătorul european beneficiază de aceleași avantaje sociale și fiscale ca și lucrătorii naționali".

⁴²³ *Generálny riaditeľ Sociálnej pois ovne Bratislava*, cit. supra, punctele 39, 40.

salariată în acest ultim stat membru, au reședința în alt stat membru.

Ulterior, instanța a analizat dacă prestația suplimentară putea reprezenta un *avantaj social*, în sensul articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011, definit drept orice avantaj care, legat sau nu de un contract de muncă, este recunoscut, în general, în favoarea lucrătorilor naționali, în principal datorită calității lor obiective de lucrători sau pentru simplul fapt al reședinței lor pe teritoriul național, și a căror extindere la lucrătorii resortisanți ai altor state membre este, prin urmare, aptă să faciliteze mobilitatea acestora în cadrul Uniunii și, așadar, integrarea lor în statul membru gazdă. Curtea a decis că posibilitatea ca un lucrător migrant să fie recompensat, la fel ca lucrătorii resortisanți ai statului membru gazdă, pentru rezultatele sportive excepționale pe care le-a obținut ca reprezentant al acestui stat membru sau al predecesorilor în drept ai acestuia poate contribui la integrarea acestui lucrător în mediul statului membru menționat și, prin urmare, la realizarea obiectivului liberei circulații a lucrătorilor. *A condiționa acordarea acestei prestații de cetățenie, echivalează cu o discriminare pe motiv de cetățenie, interzisă de articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011.*

Într-un alt dosar al Curții⁴²⁴, reclamantul din litigiul principal a contestat în instanță o decizie a unei autorități a unui land german, prin care i s-a refuzat decontarea cheltuielilor de transport școlar. Reclamantul și părinții acestuia erau cetățeni germani, mama reclamantului avea locul de muncă în Germania, însă reședința tuturor era în Franța. Reclamantul era elev într-o școală dintr-un land german, a cărui autoritate competentă i-a notificat că nu îi mai decontează

cheltuielile de transport școlar pentru anul 2015-2016, deoarece o dispoziție legală nou intrată în vigoare limita această posibilitate la elevii care aveau reședința în landul respectiv.

Tribunalul administrativ german, sesizat în primă instanță, a admis acțiunea pentru motivul că reclamantul, în calitate de copil al unui lucrător frontalier, avea dreptul să beneficieze de suportarea cheltuielilor sale de transport școlar, în temeiul articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011. Autoritatea administrativă a formulat apel, iar Tribunalul Administrativ Superior din Renania-Palatinat, Germania a decis să suspende judecata și a adresat Curții următoarele întrebări preliminare: „1) Articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul [...] nr. 492/2011 [...] trebuie să fie interpretat în sensul că o normă de drept național care limitează obligația anumitor colectivități teritoriale [Landkreise] de a asigura un serviciu de transport școlar la rezidenții landului federal din care acestea fac parte are efectul unei discriminări indirecte, chiar dacă sa stabilit, pe baza unor împrejurări obiective, că, drept urmare a cerinței privind reședința, sunt excluși de la furnizarea serviciului în mod preponderent rezidenții din restul teritoriului național al statului membru? În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare: 2) Organizarea eficientă a sistemului școlar reprezintă o cerință imperativă de interes general de natură să justifice o discriminare indirectă?

Curtea de Justiție și-a început raționamentul prin a arăta că *orice resortisant al Uniunii, indiferent de locul său de reședință și de cetățenia sa, care se folosește de dreptul la libera circulație a lucrătorilor și care exercită o activitate profesională într-un alt stat membru decât statul său de reședință, se încadrează în*

⁴²⁴ Landkreis Südliche Weinstraße, cauza C830/18, hotărârea din 2 aprilie 2020.

domeniul de aplicare al articolului 45 TFUE, dispoziție pe care Regulamentul nr. 492/2011 urmărește să o concretizeze. Aceste dispoziții de drept european beneficiază tuturor lucrătorilor din statele membre, fără discriminare, indiferent că sunt „permanenți”, sezonieri sau frontaliери, precum și celor angajați în activități de prestare de servicii. În litigiul principal, elementul de legătură cu dreptul european era reprezentat de statutul de lucrător european al mamei reclamantului și de reședința acesteia într-un alt stat membru decât cel de origine. Curtea a continuat prin a sublinia că membrii familiei unui lucrător migrant sunt beneficiari indirecti ai egalității de tratament acordate acestuia din urmă prin articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011.

Noțiunea de avantaj social prevăzută la articolul 7 alineatul (2) din acest regulament cuprinde toate avantajele care sunt legate sau nu de un contract de muncă, care sunt recunoscute, în general, în favoarea lucrătorilor naționali și a căror extindere la lucrătorii resortisanți ai altor state membre este aptă să faciliteze mobilitatea acestora. Suportarea transportului școlar al unui membru al familiei constituie un avantaj social în sensul acestei dispoziții.

Principiul egalității de tratament interzice nu numai discriminările evidente, întemeiate pe cetățenie, ci și orice forme disimulate de discriminare care, prin aplicarea altor criterii de diferențiere, conduc, în fapt, la același rezultat discriminatoriu. Condiția privind reședința pe teritoriul național pentru a beneficia de o alocație de educație constituie o discriminare indirectă dacă, prin însăși natura sa, îi poate afecta mai mult pe lucrătorii migranți decât pe cei naționali și, în consecință, dacă prezintă riscul de a defavoriza în special pe primii.

O astfel de concluzie nu poate fi repusă în discuție de faptul că lucrătorii naționali, care au reședința în celelalte

landuri, sunt afectați de asemenea de această măsură națională. Dacă reglementarea națională poate, prin natura sa, să afecteze mai mult lucrătorii frontaliери decât lucrătorii naționali, este fără relevanță faptul că măsura națională afectează, eventual, atât resortisanții naționali care nu sunt în măsură să respecte un astfel de criteriu, cât și lucrătorii frontaliери. Astfel, pentru ca o măsură să poată fi calificată drept indirect discriminatorie, nu este necesar ca aceasta să aibă ca efect favorizarea tuturor resortisanților naționali sau defavorizarea numai a lucrătorilor frontaliери, cu excluderea propriilor cetățeni.

Curtea de Justiție a subliniat că o discriminare indirectă este în principiu interzisă, cu excepția cazului în care este justificată în mod obiectiv. În acest scop, ea trebuie, pe de o parte, să fie de natură să asigure realizarea unui obiectiv legitim și, pe de altă parte, să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestui obiectiv. Conform jurisprudenței anterioare a Curții, asigurarea unui nivel ridicat de formare a populației rezidente reprezintă un obiectiv legitim, susceptibil să justifice o discriminare indirectă. În schimb, instanța Uniunii a constatat că organizarea transportului școlar la nivelul landului și organizarea sistemului școlar în landul respectiv nu erau în mod necesar legate una de cealaltă. Dat fiind că normele privind organizarea transportului nu prezentau o legătură suficient de strânsă cu organizarea sistemului școlar, nu se putea deduce că urmăreau obiectivul legat de școlarizarea populației rezidente.

Comentarii: Avantajele sociale și fiscale și formele discriminării în contextul liberei circulații a lucrătorilor

Libera circulație a lucrătorilor în Uniunea Europeană presupune eliminarea oricărei discriminări pe motiv de cetățenie

între lucrătorii statelor membre, în ceea ce privește încadrarea în muncă, remunerarea și celelalte condiții de muncă. Libera circulație a lucrătorilor se realizează, în principal, prin *nediscriminarea* între resortisanții statelor membre, pe motiv de cetățenie, în ceea ce privește încadrarea în câmpul muncii și condițiile de muncă. Articolul 45 TFUE produce un *efect direct* complet, atât în raporturile dintre resortisanți și autoritățile publice, cât și în raporturile dintre particulari.

Statutul lucrătorilor salariați a fost reglementat, la nivel comunitar, de Regulamentul 1612/68⁴²⁵, care a avut la bază principiul *egalității de tratament*. În preambulul său, legiuitorul comunitar și-a exprimat convingerea că dreptul la liberă circulație necesită, pentru a putea fi exercitat în condiții obiective de libertate și demnitate, să fie asigurate, în fapt și în drept, egalitatea de tratament în privința a tot ceea ce se raportează la exercițiul unei activități salariate și accesului la locuință și să fie eliminate obstacolele în calea mobilității lucrătorilor, îndeosebi cele referitoare la dreptul lucrătorului la reuniune familială și la condițiile de integrare ale acestei familii în țara gazdă. Regulamentul 1612/1968 a fost modificat de mai multe și a fost abrogat de Regulamentul 492/2011⁴²⁶, care reia principiile și *acquis-ul* dezvoltat în baza fostului regulament.

Regulamentele europene au combătut discriminarea directă și indirectă în domeniul lor de aplicare. Lucrătorul resortisant al unui stat membru nu poate

fi tratat diferit în comparație cu lucrătorii naționali, pe criterii de cetățenie, în privința condițiilor de încadrare în muncă și de muncă, avantajelor sociale și fiscale, accesului la formare profesională, afilierei sindicale, accesului copiilor săi la sistemul de învățământ din statul gazdă. Lucrătorul european beneficiază de remunerație egală și de aceleași condiții în caz de concediere, reintegrare profesională și reangajare precum lucrătorii având naționalitatea statului membru pe teritoriul căruia se află; precum și de accesul la formare în școli profesionale și centre de reeducare, în condițiile care se aplică și lucrătorilor naționali.

Lucrătorilor migranți li se aplică sistemul de protecție socială al statului gazdă, în mod nediscriminatoriu raportat la lucrătorii naționali⁴²⁷. Membrii familiei unui lucrător comunitar, care nu au naționalitatea unui stat al Uniunii, au dreptul de a presta o activitate salariată sau independentă pe întreg teritoriul statului membru în care s-a instalat lucrătorul comunitar, precum și la un tratament egal în raport cu naționali statului gazdă⁴²⁸.

Lucrătorul european beneficiază de aceleași *avantaje sociale și fiscale* ca și lucrătorii naționali. Curtea de Justiție a interpretat extensiv această consecință a principiului egalității de tratament, pornind de la constatarea că Regulamentul 1612/1968 se referea *inclusiv la avantajele care nu erau legate de un contract de muncă*, precum cele referitoare la reintegrarea profesională sau facilitățile prevăzute în caz de șomaj. Sintagma “aceleași

⁴²⁵ J. O. L 257/2 din 19.10.1968, p. 11-22.

⁴²⁶ J. O. L 141/1 din 27. 05. 2011, p. 1-12.

⁴²⁷ A se vedea Regulamentul nr. 1408/71 al Consiliului din 14 iunie 1971 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați, cu lucrătorii independenți și cu familiile acestora care se deplasează în cadrul Comunității (JO nr. L 28 din 31.01.1997, p.1 – 122); Regulamentul (CE) nr. 859/2003 al Consiliului din

14 mai 2003 de extindere a dispozițiilor Regulamentului (CEE) nr. 1408/71 și Regulamentului (CEE) nr. 574/72 la resortisanții unor țări terțe care nu fac obiectul dispozițiilor respective exclusiv pe motive de cetățenie (JO nr. L 124/1 din 20.05.2003, p. 186-189).

⁴²⁸ **Gül, cauza 131/85, hotărârea din 7 mai 1986.**

avantaje sociale și fiscale” se referă la toate avantajele sociale și fiscale, inclusiv cele care nu decurg sau care nu sunt legate de un contract de muncă, care sunt recunoscute în general lucrătorilor naționali, datorită, în principal, statutului obiectiv de lucrători sau simplului fapt că au reședința pe teritoriul național și a căror extindere asupra lucrătorilor resortisanți ai altor state membre, pare astfel potrivită pentru a facilita mobilitatea acestora în cadrul comunitar⁴²⁹. Avantajele pot fi obținute doar de lucrători și de membrii familiilor lor, în măsura în care, dacă nu ar fi acordate, ar reprezenta o piedică nejustificată în calea exercitării liberei circulații de către lucrători.

Acordarea unei reduceri la costul biletelor privind transportul în comun reprezintă un avantaj social, de care lucrătorii, inclusiv soțul supraviețuitor și copiii lucrătorului decedat, beneficiază⁴³⁰. Fiului major al unui lucrător italian trebuie să i se acorde o indemnizație de handicap, în măsura în care legislația franceză acordă propriilor lucrători această facilitate⁴³¹. Un alt exemplu din jurisprudența comunitară se referă la indemnizațiile acordate lucrătorilor naționali tineri, șomeri, care se află în căutarea unui loc de muncă și care trebuie extinse și la descendenții lucrătorilor europeni, chiar dacă aceștia din urmă nu au cetățenia vreunui stat membru⁴³².

În *Forcheri*,⁴³³ Curtea a apreciat că accesul la învățământ și formare profesională se încadrează domeniului material de aplicare al Tratatului și că o legislație națională care condiționează

înscrierea resortisanților statelor membre, care au un drept de ședere, de plata unei taxe, deși această condiție nu se aplică resortisanților proprii, constituie o discriminare pe motiv de naționalitate. Într-o altă speță, instanța comunitară a hotărât că și un ajutor privind întreținerea persoanei și continuarea studiilor universitare reprezenta un avantaj social, ce trebuia recunoscut dacă persoana avea calitatea de lucrător⁴³⁴. Condițiile de acces la formarea profesională se încadrează în domeniul de aplicare a Tratatului, iar învățământul superior, cât și învățământul universitar constituie o formare profesională. Faptul că forma de învățământ are sau nu caracter permanent este irelevant în privința acestei aprecieri⁴³⁵. Un resortisant al altui stat membru, care a urmat în statul gazdă studii universitare, după ce a desfășurat o activitate salariată, își păstrează calitatea de lucrător și poate beneficia de avantajele sociale și fiscale la care regulamentele fac trimitere, cu condiția să existe o legătură între activitatea profesională anterioară și studiile universitare pe care le-a urmat, fără ca statele membre să poată condiționa acordarea acestor beneficii de o durată minimală în cursul căreia persoana să fi exercitat o activitate profesională.

Lucrătorul, resortisant al unui stat membru, beneficiază în statul gazdă de avantajele acordate lucrătorilor naționali în ceea ce privește locuințele, doctrina denumind această dispoziție “dreptul la o locuință normală”⁴³⁶. Acest drept nu poate fi transformat într-o obligație pentru

⁴²⁹ *Hoeck*, cauza 249/83, hotărârea din 27 martie 1985.

⁴³⁰ *Cristini*, cauza 32/75, hotărârea din 30 septembrie 1975.

⁴³¹ *Inzirillo*, cauza 63/76, hotărârea din 16 decembrie 1976.

⁴³² *Deak*, cauza 94/84, hotărârea din 20 iunie 1985.

⁴³³ *Forcheri*, cauza 152/82, hotărârea din 13

iulie 1983.

⁴³⁴ *Lair*, cauza 39/86, hotărârea din 21 iunie 1988.

⁴³⁵ *Comisia/Belgia*, cauza C65/03, hotărârea din 1 iulie 2004, *Comisia/Austria*, cauza C147/03, hotărârea din 7 iulie 2005; *Comisia/Belgia*, cauza 42/87, hotărârea din 27 septembrie 1988.

⁴³⁶ *L. Dubois, C. Blumann*, *Droit matériel de l'Union Européenne*, Edit. Montchrestien, 2006, p. 53.

lucrători și familiile lor, deoarece ar conduce la restrângerea libertății de circulație și ședere. “Cerința de a dispune de o locuință considerată normală se impune doar ca și condiție de primire a fiecărui membru al familiei alături de lucrător, iar regruparea familială odată realizată, situația lucrătorului migrant nu ar putea fi diferită de cea a lucrătorilor naționali, din punct de vedere al cerințelor privind locuința. Prin urmare, dacă locuința considerată normală cu prilejul sosirii membrilor familiei unui lucrător migrant nu mai corespunde acestei cerințe în urma unui eveniment nou, precum nașterea sau majoratul unui copil, măsurile ce pot fi luate cu privire la membrii familiei lucrătorului nu ar putea să fie diferite de cele care se aplică naționaliilor și să conducă la discriminări între resortisanții naționali și cei comunitari”⁴³⁷.

Lucrătorul european beneficiază de egalitate de tratament în ceea ce privește afilierea la organizații sindicale și exercitarea drepturilor sindicale, având inclusiv dreptul de a fi ales în organele reprezentative ale lucrătorilor din cadrul întreprinderii.

Copiii resortisantului unui stat membru care este sau a fost încadrat în muncă pe teritoriul unui alt stat membru sunt admiși în sistemul de învățământ general, la cursurile de ucenici și de formare profesională în aceleași condiții ca și resortisanții statului respectiv, dacă aceștia domiciliază pe teritoriul aceluși stat. Curtea a interpretat larg acest drept, făcând aplicarea sa în cazul oricărei forme de învățământ, fie de natură profesională, fie ținând de educația generală, inclusiv universitară⁴³⁸. Integrarea familiei

lucrătorului european în statul gazdă presupune dreptul copiilor săi de a beneficia, în aceleași condiții ca și copiii lucrătorilor naționali, de avantajele prevăzute de legislația internă în vederea încurajării formării lor educaționale. În consecință, dat fiind și alineatul său ultim, articolul 10 din Regulamentul 429/2011 vizează nu doar regulile privind admiterea, ci și măsurile generale care tind să faciliteze continuarea studiilor, precum un ajutor financiar lunar⁴³⁹. Statele membre gazdă garantează copiilor lucrătorilor comunitari posibilitatea de a se școlariza și de a-și face studiile pe teritoriul lor. Ajutoarele acordate pentru acoperirea cheltuielilor de învățământ și întreținere ale copiilor lucrătorilor europeni sunt considerate avantaje sociale, în sensul art. 7 alin. 2 din Regulamentul 429/2011. În măsura în care copiii se reîntorc în statul gazdă pentru a-și continua studiile, din cauza imposibilității de a-și obține diploma în statul de origine, păstrează calitatea de membru al familiei unui lucrător european⁴⁴⁰. Copilul cu handicap al unui lucrător beneficiază de aceleași drepturi pe care le au copiii lucrătorilor naționali aflați într-o situație identică, care urmăresc să le permită valorificarea posibilității de a se angaja și care au ca obiect orientarea, formarea, readaptarea și reeducarea profesională⁴⁴¹. Faptul că fostul articol 12 din Regulamentul 1612/1968 nu se referea *expressis verbis* la astfel de drepturi “nu trebuie înțeles ca voință de a exclude astfel de măsuri din domeniul de aplicare al regulamentului, ci se explică prin dificultatea de a reda exhaustiv toate ipotezele și mai ales cele cu caracter excepțional (...)”⁴⁴².

⁴³⁷ *Comisia/Germania*, cauza 249/86, hotărârea din 18 mai 1989.

⁴³⁸ *Echternach și Moritz*, cauzele conexe 389/87 și 390/87, hotărârea din 15 martie 1989.

⁴³⁹ *Casagrande*, cauza 9/74, hotărârea din 3

iulie 1974.

⁴⁴⁰ *Echternach și Moritz*, cit. supra.

⁴⁴¹ *Michel S.*, cauza 76/72, hotărârea din 11 aprilie 1973.

⁴⁴² *Michel S.*, cit. supra, pct. 15.

Ascendenții aflați în întreținerea unui lucrător au dreptul să obțină o alocație prevăzută în caz de bătrânețe, care garantează un venit minim persoanelor în vârstă, în baza art. 7 alin. 2 din Regulamentul din 1968 (reluat de Regulamentul 429/2011)⁴⁴³.

Dreptul Uniunii interzice atât discriminarea directă, cât și discriminarea indirectă pe motiv de cetățenie între lucrătorii statelor membre, în ceea ce privește încadrarea în muncă, remunerarea și celelalte condiții de muncă⁴⁴⁴. Discriminarea indirectă este interzisă inclusiv în situațiile în care normele naționale se aplică nediferențiat, fiind obligatorii atât pentru resortisanții proprii cât și pentru resortisanții celorlalte state membre, însă au potențialul de a afecta îndeosebi sau într-o măsură mai mare pe cei din urmă. *Diferența între cele două forme de discriminare este dată de criteriul folosit. Astfel, dacă discriminarea directă se fundamentează pe cetățenie/naționalitate, cea indirectă are la bază alte criterii în funcție de care se aplică norma, însă, în final, efectul este un tratament defavorabil pentru resortisanții altor state membre*⁴⁴⁵. Pentru ca o normă internă să fie contrară art. 45 TFUE, nu se impune ca aceasta să producă un efect

discriminatoriu, fiind suficient ca ea să restricționeze accesul pe piața muncii sau să creeze un obstacol în calea liberei circulații a lucrătorilor.

3 Potrivit unei jurisprudențe constante, principiul egalității de tratament interzice nu doar discriminările evidente, fondate pe cetățenie, ci și orice formă de discriminare disimulată care, prin aplicarea altor criterii de distincție, conduce la același rezultat⁴⁴⁶. Cele mai frecvente criterii care generează discriminare sunt legate de loc (locul de naștere, locul obținerii unor diplome, domiciliu⁴⁴⁷), limbă, satisfacerea stagiului militar, etc. 30 dispoziție de drept național trebuie considerată ca fiind indirect discriminatorie, din moment ce este susceptibilă, prin însăși natura sa, să afecteze mai mult lucrătorii migranți decât lucrătorii naționali și dacă riscă, în consecință, să-i defavorizeze mai ales pe primii. Nu este necesar, în acest sens, să se constate că dispoziția în cauză afectează, în practică, o proporție substanțială mai importantă a lucrătorilor migrați. Este suficient să se constate că această dispoziție este susceptibilă să producă un asemenea efect⁴⁴⁸.

Curtea a apreciat că legislația belgiană care condiționa acordarea unui ajutor

⁴⁴³ **Frasogna, cauza 256/86, hotărârea din 9 iulie 1987.**

⁴⁴⁴ A se vedea și art. 3 alin. 1 din Regulamentul 1612/1968.

⁴⁴⁵ Consecințele pe care o anumită normă sau practică internă le poate produce în privința lucrătorilor migranți, chiar indirect dar cu un grad rezonabil de probabilitate, sunt cel mai important criteriu pentru a le califica ca obstacole în calea liberei circulații. Un exemplu este refuzul autorității naționale din domeniul asigurărilor sociale de a accepta calcularea sumei datorate de angajator, pentru un lucrător al altui stat membru aflat într-un stagiu profesional, în același mod ca în cazul stagiilor având naționalitatea statului gazdă. Deși contribuțiile erau plătite de către angajator, un calcul diferențiat și mai împovăraător în situația lucrătorilor străini, putea să-l descurajeze pe angajator să mai colaboreze cu aceștia (*Manoir*, C-27/91, hotărârea

din 21 noiembrie 1991).

⁴⁴⁶ *Ioannidis*, cauza C-258/04, hotărârea din 15 septembrie 2005, pct. 26.

⁴⁴⁷ De exemplu, condiționarea acordării unor alocații de naștere și de maternitate de reședința mamei sau a cel puțin unuia dintre părinți, precum și de locul nașterii copilului (*Comisia/Luxembourg*, cauza C-111/91, hotărârea din 10 martie 1993); aplicarea unor regimuri de impozitare diferite lucrătorilor salariați care au reședința în statul gazdă și lucrătorilor care deși nu au reședința în statul gazdă, desfășoară o activitate salariată în acest stat (*Schumacker, cauza C-279/93, hotărârea din 14 februarie 1995*); condiționarea acordării unui venit minim garantat de realizarea unei durate minime de rezidență (*Comisia/Luxembourg, C-299/01, hotărârea din 20 iunie 2002*).

⁴⁴⁸ *O'Flynn*, cauza C237/94, hotărârea din 23 mai 1996.

financiar persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, de absolvirea studiilor secundare în Belgia, risca să defavorizeze în principal resortisanții altor state membre, condiția fiind mai ușor îndeplinită de către cetățenii belgieni⁴⁴⁹. Un alt exemplu de discriminare indirectă se află în legislația unui stat care permitea luarea în calcul ca vechime în muncă, a perioadei în care salariatul a efectuat serviciul militar doar sub drapelul național. Principiul egalității de tratament impune ca, în situația salariatului resortisant al altui stat membru, stagiul militar pe care acesta l-a efectuat în statul său de origine să reprezinte, de asemenea, vechime în muncă⁴⁵⁰. Acordarea unei indemnizații funerare, cu scopul de a acoperi cheltuielile cu înhumarea unui membru al familiei, pe care un lucrător le-a suportat, doar dacă înmormântarea a avut loc într-un anumit stat membru, constituie o formă disimulată de discriminare, fără justificare obiectivă din moment ce costurile mai mari erau legate doar de transport⁴⁵¹. Refuzul de a lua în considerare perioada activității profesionale desfășurate în alt stat membru, cu prilejul unui concurs în vederea ocupării unui loc de muncă în statul gazdă⁴⁵² sau a încadrării într-o treaptă superioară din punct de vedere salarial⁴⁵³, inclusiv în situația în care această perioadă este luată în considerare însă în condiții mai restrictive decât cele aplicabile naționalilor⁴⁵⁴ constituie discriminări indirecte nejustificate.

Diferențele de tratament sunt admise în dreptul Uniunii, cu condiția să urmărească un scop legitim, de interes

*general, să aibă la bază considerații obiective și independente de naționalitatea persoanelor, să fie proporționale cu scopul avut în vedere și să nu aibă la bază rațiuni pur economice*⁴⁵⁵. De exemplu, cerința privind cunoștințele lingvistice suficiente, în cazul profesiei de dentist, a fost considerată justificată de Curte. În absența acestei cerințe, lucrătorul salariat sau independent nu ar putea să comunice cu pacienții săi și cu autoritățile din domeniu și nici să cunoască normele, inclusiv deontologice, pe care trebuie să le respecte. Refuzul acordării unei indemnizații lucrătorului care în mod voluntar a pus capăt unui contract de muncă, pentru a merge să lucreze într-un alt stat membru, în condițiile în care indemnizația se acorda lucrătorilor al căror contract de muncă nu încetează la inițiativa sau din vina lor reprezintă o altă restricționare justificată a libertății de circulație⁴⁵⁶.

Refuzul autorităților statului gazdă de a deduce din veniturile impozabile ale lucrătorului cotizațiile plătite în statul său de origine, în baza unor contracte de asigurare pentru boală și invaliditate și asigurare de viață, pe motiv că legea fiscală permitea deducerea doar a cotizațiilor plătite în acest stat, constituie un obstacol în calea liberei circulații. Cu toate acestea, legea în cauză poate să nu fie, în definitiv, contrară dreptului Uniunii, dacă este justificată de un interes general, legitim și nu depășește ceea ce este necesar pentru realizarea sa. Coerența regimului fiscal este de natură să justifice o astfel de legislație, dacă acest obiectiv nu ar fi putut fi atins printr-o

⁴⁴⁹ Ioannidis, cit. supra., pct. 27, 28.

⁴⁵⁰ Ugliola, cauza 15/69, hotărârea din 15 octombrie 1969.

⁴⁵¹ O'Flynn, cit. supra.

⁴⁵² Scholz, cauza C-419/92, hotărârea din 23 februarie 1994.

⁴⁵³ Schöning-Kougebetopoulo, C-15/96, hotărârea din 15 ianuarie 1998; Köbler, C-224/01,

hotărârea din 30 septembrie 2003.

⁴⁵⁴ Österreichischer Gewerkschaftsbund, cauza C-195/98., hotărârea din 30 noiembrie 2000.

⁴⁵⁵ Haïm, cauza C-424/97, hotărârea din 4 iulie 2000.

⁴⁵⁶ Graf, cauza C-190/98, hotărârea din 27 ianuarie 2000.

măsură mai puțin restrictivă în privința liberei circulații a lucrătorilor⁴⁵⁷.

Libera circulație a lucrătorilor se opune adoptării sau menținerii de către state a unor măsuri care pot să-i împiedice sau să-i descurajeze pe resortisanții proprii în exercitarea unei activități economice într-un alt stat membru. Cel mai adesea, *descurajarea* se produce prin pierderea unor avantaje de care persoana ar fi beneficiat dacă continua să muncească în statul de origine sau prin neluarea în considerare a unor aspecte legate de calitatea sa de lucrător comunitar. O lege națională în temeiul căreia contribuabilului i s-a refuzat o reducere a impozitului pe care îl datora statului său de origine, deoarece a realizat venituri și în alte state membre, constituie un exemplu elocvent⁴⁵⁸. Un alt exemplu din jurisprudența comunitară este reglementarea unei modalități de formare profesională a profesorilor, care condiționează admiterea candidaturilor de angajarea într-o instituție de învățământ a statului respectiv și exclude, pe cale de consecință, candidaturile profesorilor care sunt angajați într-o instituție școlară dintr-un alt stat membru⁴⁵⁹.

În *Sigh*⁴⁶⁰, Curtea de Justiție a hotărât că resortisanții statelor membre pot fi împiedicați să-și părăsească țara de origine, pentru a desfășura o activitate ca angajat sau ca lucrător independent într-un alt stat membru, dacă, atunci când se întorc în țara de origine cu scopul de a desfășura o activitate economică, condițiile de intrare și de reședință nu sunt cel puțin echivalente cu cele de care persoana s-ar fi bucurat conform dreptului Uniunii, pe teritoriul altui stat membru. Un obstacol în calea exercitării libertății de circulație a lucrătorilor rezultă și din faptul

că membrii familiei nu ar beneficia de condiții de intrare și ședere, pe teritoriul statului de origine al lucrătorului, echivalente cel puțin cu cele de care ar beneficia conform dreptului Uniunii, pe teritoriul altor state membre.

Pentru a înlătura obstacolele ce ar putea rezulta din nerecunoașterea/neplata unor prestații de asigurări sociale pentru perioadele în care cetățeanul european a desfășurat o activitate economică într-un alt stat membru, Tratatul a prevăzut un temei de drept care permite cumulul tuturor perioadelor luate în considerare de către diferitele legislații interne, în vederea dobândirii și păstrării dreptului la prestații, precum și pentru calcularea acestora și plata prestațiilor pentru persoanele rezidente pe teritoriile statelor membre.

Cele două hotărâri rezumate, din jurisprudența recentă a Curții de Justiție, sunt oarecum atipice în comparație cu alte hotărâri ale aceleiași instanțe referitoare la avantajele sociale și formele de discriminare. Acestea au fost selectate pentru că pun în evidență diferențele între discriminarea directă și cea indirectă. Cauza *Generálny riaditeľ Sociálnej pois ovne Bratislava* are la baza sa o formă de *discriminare directă*, care nu poate fi justificată prin niciun fel de obiectiv legitim, fiind admisă doar dacă este prevăzută expres de tratate. Astfel, se poate observa că în *Generálny riaditeľ Sociálnej pois ovne Bratislava*, instanța europeană nu a verificat dacă reglementarea națională urmărea un obiectiv general, dacă era adecvată cu atingerea acestuia și proporțională.

Spre deosebire de hotărârea referitoare la prestația suplimentară slovacă, cauza *Landkreis Südliche Weinstraße*

⁴⁵⁷ *Bachmann*, cauza C-204/90, hotărârea din 28 ianuarie 1992.

⁴⁵⁸ *De Groot*, cauza C-385/00, hotărârea din 12 decembrie 2002.

⁴⁵⁹ *Lyyski*, cauza C40/05, hotărârea din 11 ianuarie 2007.

⁴⁶⁰ *Sigh*, cauza C-370/90, hotărârea din 17 iulie 1992.

aduce în atenție o formă de *discriminare indirectă*, care poate fi admisă de dreptul Uniunii și în situațiile în care nu este prevăzută expres de tratate, cu respectarea unor condiții stricte. Aceste condiții se regăsesc în *testul necesității și proporționalității*, una dintre cele mai utile creații ale Curții de Justiție în privința funcționării mecanismului pieței interne. Instanța europeană a consolidat libertățile economice fundamentale printr-o interpretare extensivă, însă a și creat, în beneficiul statelor, posibilitatea de a justifica eventuale măsuri restrictive pe alte motive decât cele prevăzute de tratate. Dacă normele naționale sunt direct discriminatorii, atunci statele pot invoca doar excepțiile din Tratat, pentru

a le justifica. În schimb, dacă discriminarea este una indirectă sau norma națională doar creează obstacole în privința libertăților pieței interne, atunci statele se pot întemeia și pe alte motive obiective, de interes general și aflate în conformitate cu obiectivele Uniunii. Măsurile naționale susceptibile să împiedice sau să facă mai puțin atractivă exercitarea libertăților fundamentale garantate de Tratat trebuie să îndeplinească patru condiții: să se aplice în mod nediscriminatoriu, să fie justificate de motive imperative de interes general; să fie apte să garanteze realizarea obiectivului pe care îl urmăresc și să nu depășească ceea ce este necesar pentru a-l atinge⁴⁶¹.

3. Polonia, un stat membru al Uniunii Europene în care judecătorii se tem pentru deciziile pe care intenționează să le pronunțe. Este Curtea de Justiție ultima speranță?

Statele membre stabilesc căile de atac pe care le apreciază ca fiind necesare pentru a asigura o protecție jurisdicțională efectivă în materiile reglementate de dreptul Uniunii. Articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE vizează domeniile reglementate de dreptul Uniunii și are vocația de a se aplica în privința oricărei instanțe naționale, susceptibile să se pronunțe cu privire la chestiuni privind aplicarea sau interpretarea dreptului Uniunii. Deși organizarea justiției în statele membre intră în competența acestora din urmă, în exercitarea acestei competențe, statele membre sunt ținute să respecte obligațiile care decurg din dreptul Uniunii și în special din articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE.

Dată fiind importanța procedurii trimiterii preliminare prevăzută de art. 267 TFUE, nicio normă de drept național nu poate împiedica o instanță să utilizeze

această procedură. Simpla perspectivă, pentru judecătorii care formulează cereri de decizii preliminare, de a face obiectul sau de a fi expuși unor proceduri disciplinare, este de natură să aducă atingere exercitării efective de către aceștia a procedurii trimiterii preliminare.

Hotărârea Miasto Łowicz și alții (cauzele conexe C558/18 și C563/18)

Orașul Łowicz a chemat în judecată Trezoreria Publică la Tribunalul Regional din Łódź, Polonia, în cadrul unei acțiuni având ca obiect obligarea pârâtei la plata unei sume de bani reprezentând cheltuieli efectuate de reclamant ca urmare a executării unor atribuții în materie de administrație guvernamentală, în perioada 2005-2015. Instanța de trimitere a precizat că, având în vedere elementele de probațiune, este foarte probabil ca

⁴⁶¹ A se vedea hotărârea *Gebhard*, cauza C-55/94, hotărârea din 30 noiembrie 1995, pct. 37.

hotărârea pe care urma să o pronunțe să îi fie defavorabilă pârâtei. Trimiterea preliminară formulată în acest dosar a făcut obiectul cauzei C-558/18 a Curții de Justiție.

Într-un al doilea dosar al CJUE, cauza C-563/18, în litigiul principal, de natură penală, trei persoane (V.X., W.W. și X.V.) au fost inculpate pentru participarea la două răpiri săvârșite în 2002 și 2003, în scopul obținerii de foloase patrimoniale. Inculpații au recunoscut faptele imputate și au colaborat cu autoritățile penale, elemente care determinau instanța de trimitere să le acorde o reducere extraordinară a pedepsei, conform Codului penal.

Judecătorii care au formulat cererile de decizii preliminare, au menționat că se temeau de inițierea unor proceduri disciplinare împotriva lor, dacă ar fi luat deciziile pe care le considerau legale și întemeiate. Temerile rezultau din faptul că, urmare a reformelor legislative recente din acest stat, obiectivitatea și imparțialitatea procedurilor disciplinare în privința judecătorilor nu ar mai fi garantate, iar independența instanțelor de trimitere ar fi afectată. Astfel, a fost creată o Cameră disciplinară în cadrul Curții Supreme din Polonia, care soluționează cauzele disciplinare privind judecătorii atât în primă instanță, cât și în apel. Judecătorii care formează această cameră disciplinară sunt numiți de președintele statului, la propunerea Consiliului Național al Magistraturii, instituție în cadrul căreia, cei 15 magistrați, sunt numiți în prezent de Sejm. Anterior, magistrații din cadrul Consiliului erau desemnați de corpul magistraților din acest stat. Prin urmare, instanța competentă să judece în materie disciplinară nu ar mai constitui un organ independent de puterea politică.

În al doilea rând, Consiliul Național al Magistraturii a dobândit competența de a soluționa căile de atac îndreptate împotriva deciziilor președinților de

instanță, privind mutarea unor judecători la alte complete de judecată, devenind el însuși un organ cvasidisciplinar. În al treilea rând, foarte mulți președinți de instanță ar fi fost numiți de actualul ministru al justiției, iar unii dintre aceștia ar fi fost aleși membri ai Consiliului Național al Magistraturii. În al patrulea rând, ministrul justiției, care exercita concomitent și funcția de procuror general, a dobândit o putere practic nelimitată în procedura disciplinară privind magistrații. Acesta ar avea competența să desemneze responsabilul în materie disciplinară însărcinat cu cauzele referitoare la judecătorii din cadrul instanțelor de drept comun; să inițieze proceduri de anchetă și, în caz de refuz al responsabilului în materie disciplinară, să deschidă o procedură disciplinară pentru al obliga pe acesta din urmă să inițieze o astfel de procedură; să procedeze la numirea adhoc a unui responsabil în materie disciplinară pentru a soluționa o anumită cauză și să desemneze judecătorii chemați să exercite atribuțiile judecătorului disciplinar la o instanță de apel.

Puterea de influență considerabilă cu care ar fi investit astfel ministrul justiției, nu ar fi însoțită de garanții adecvate. Definiția legală a încălcărilor care pot conduce la aplicarea de sancțiuni disciplinare judecătorilor ar fi imprecisă. În al doilea rând, procedurile disciplinare ar putea fi efectuate chiar în absența justificată a judecătorului anchetat sau a reprezentantului său. În al treilea rând, elemente de probă obținute în mod nelegal ar putea fi utilizate în prezent în cadrul unor asemenea proceduri. În al patrulea rând, nu ar fi prevăzută nicio garanție privind durata procedurii disciplinare. În al cincilea rând, ministrul justiției ar putea solicita redeschiderea unei proceduri disciplinare până la cinci ani de la închiderea acesteia sau de la pronunțarea unei decizii, în ipoteza în care ar apărea noi elemente.

Instanțele de trimitere au concluzionat că procedurile disciplinare astfel concepute confereau puterilor legislativă și executivă un mijloc de a înlătura judecătorii ale căror hotărâri le sunt inoportune și, prin efectul disuasiv pe care perspectiva unei asemenea proceduri îl exercită asupra judecătorilor, de a influența hotărârile judecătorești pe care trebuie să le pronunțe.

Aceste instanțe au apreciat că, înainte de soluționarea litigiilor principale, era necesar să se analizeze de către CJUE dacă regimul disciplinar al judecătorilor aduce atingere independenței acestora, lipsind astfel justițiabilii vizați de dreptul lor la o cale de atac jurisdicțională efectivă garantat la articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE⁴⁶². Această din urmă dispoziție coroborată cu articolul 2⁴⁶³ și cu articolul 4 alineatul (3)⁴⁶⁴ TUE ar impune statelor membre să asigure că organismele care, precum instanțele de trimitere, se pot pronunța cu privire la chestiuni privind aplicarea sau interpretarea dreptului Uniunii îndeplinesc cerințele inerente dreptului la protecție jurisdicțională efectivă, cerințe printre care independența organismelor menționate ar avea o importanță esențială.

În aceste condiții, Tribunalul Regional din Łódź și Tribunalul Regional din Varșovia au hotărât, fiecare, să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții câte o întrebare preliminară. Întrebarea adresată de Tribunalul Regional din Łódź are următorul cuprins: „Articolul 19

alineatul (1) al doilea paragraf din Tratatul privind Uniunea Europeană trebuie interpretat în sensul că obligația statelor membre de a stabili căile de atac necesare pentru a asigura o protecție jurisdicțională efectivă în domeniile reglementate de dreptul Uniunii, obligație ce rezultă din dispoziția susmenționată, se opune unor norme care sporesc semnificativ riscul de încălcare a garanțiilor de independență a procedurii disciplinare împotriva judecătorilor din Polonia, prin: 1) influență politică asupra desfășurării procedurilor disciplinare; 2) apariția unui risc de exploatare a măsurilor disciplinare pentru a obține controlul politic asupra conținutului hotărârilor judecătorești și 3) posibilitatea de a utiliza în procedurile disciplinare împotriva judecătorilor probe obținute în mod ilicit?” La rândul său, Tribunalul Regional din Varșovia a adresat Curții următoarea întrebare: „Articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf din Tratatul privind Uniunea Europeană trebuie interpretat în sensul că obligația statelor membre de a stabili căile de atac necesare pentru a asigura o protecție jurisdicțională efectivă în domeniile reglementate de dreptul Uniunii, obligație ce rezultă din dispoziția susmenționată, se opune unor norme care anihilează garanțiile de independență a procedurii disciplinare împotriva judecătorilor din Polonia ca urmare a influenței politice asupra desfășurării procedurilor disciplinare și a apariției unui risc de

⁴⁶² “Statele membre stabilesc căile de atac necesare pentru a asigura o protecție jurisdicțională efectivă în domeniile reglementate de dreptul Uniunii”.

⁴⁶³ “Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție,

solidaritate și egalitate între femei și bărbați”.

⁴⁶⁴ “În temeiul principiului cooperării loiale, Uniunea și statele membre se respectă și se ajută reciproc în îndeplinirea misiunilor care decurg din tratate. Statele membre adoptă orice măsură generală sau specială pentru asigurarea îndeplinirii obligațiilor care decurg din tratate sau care rezultă din actele instituțiilor Uniunii. Statele membre facilitează îndeplinirea de către Uniune a misiunii sale și se abțin de la orice măsură care ar putea pune în pericol realizarea obiectivelor Uniunii”.

exploatare a măsurilor disciplinare pentru a obține un control politic asupra conținutului hotărârilor judecătorești?”

Cauzele C-558/18 și C-563/18 au fost conexe, prin decizia președintelui Curții, pentru buna desfășurare a procedurii scrise și orale, precum și în vederea pronunțării hotărârii. *În cursul fazei scrise a procedurii, cele două instanțe de trimitere au informat Curtea cu privire la faptul că judecătorii care iau adresat întrebările preliminare au primit, din partea adjunctului responsabilului în materie disciplinară, o solicitare pentru a compărea, în calitate de martor, la o audiere referitoare la motivele care iau determinat să adreseze întrebările preliminare.* În timpul audierilor menționate, judecătorilor li s-a adresat întrebări care țineau de domeniul secretului deliberării. Pe de altă parte, aceiași judecători au primit, ambii, din partea adjunctului responsabilului în materie disciplinară, o somație pentru a depune o declarație scrisă privind un potențial „exces jurisdicțional” ca urmare a faptului că au adresat prezentele trimiteri preliminare cu încălcarea condițiilor care decurg din articolul 267 TFUE.

Etapa orală a procedurii în fața Curții s-a finalizat prin Concluziile avocatului general. Acesta a solicitat Curții să declare cererile de decizie preliminară inadmisibile pentru motivul că, în esență, Curtea nu ar dispune de suficiente elemente de fapt și de drept pentru ai permite să se pronunțe cu privire la aceste cereri și să stabilească dacă a existat o încălcare a obligației statelor membre de a garanta independența judecătorilor.

Pornind de la concluziile avocatului general, *Ombudsmanul polonez a adresat Curții o cerere de redeschidere a fazei orale a procedurii.* Ombudsmanul a arătat că au survenit fapte noi, care ar fi de natură să ateste caracterul neipotetic al întrebărilor. Faptele noi invocate constau într-o serie de cazuri concrete în care

proceduri disciplinare au fost inițiate împotriva unor judecători ca urmare a hotărârilor pronunțate de către aceștia și, în special a unor hotărâri în care judecătorii menționați ar fi intenționat să urmeze concluziile care se desprind din Hotărârea Curții din 19 noiembrie 2019, A. K. și alții (Independența Camerei disciplinare a Curții Supreme) (C585/18, C624/18 și C625/18, EU:C:2019:982). Pe de altă parte, Seimul ar fi adoptat o lege nouă care avea ca obiectiv să înăsprească considerabil regimul disciplinar aplicabil judecătorilor. Aceasta prevedea că validitatea numirii unui judecător sau legitimitatea unui organ constituțional nu pot fi puse în discuție de o instanță, sub sancțiunea unor proceduri disciplinare împotriva judecătorului sau a judecătorilor care judecă în cadrul acesteia. Conform legii menționate, competența de examinare a oricăror critici privind lipsa de independență a unui judecător sau a unei instanțe, îi revenea exclusiv Camerei de control extraordinar și cauze publice din cadrul Curții Supreme din Polonia. Această Cameră a fost înființată recent, iar procesul de numire al membrilor săi era similar cu cel specific Camerei disciplinare a Curții Supreme.

Totodată, Ombudsmanul polonez a arătat că *se multiplicaseră procedurile disciplinare împotriva magistraților, precum și adoptarea de sancțiuni disciplinare pentru motivele arătate.* Parchetul din Polonia ar fi sesizat Camera disciplinară a Curții Supreme cu o cerere de ridicare a imunității judecătorului care a efectuat trimiterea preliminară în cauza C-563/18 și de autorizare a stabilirii răspunderii penale a acestuia din urmă, întrucât a permis presei să înregistreze pronunțarea unei hotărâri, în contextul cauzei referitoare la contestarea mutării locului ședințelor Seimului, prin care a impus parchetului să reia ancheta privind această mutare.

Curtea a respins cererea de redeschidere a procedurii orale. Motivând această soluție de respingere, Curtea a arătat că Statutul său și Regulamentul său de procedură nu prevăd posibilitatea ca persoanele interesate să prezinte observații ca răspuns la concluziile prezentate de avocatul general. Acesta prezintă în mod public, cu deplină imparțialitate și în deplină independență, concluzii motivate cu privire la cauzele care, în conformitate cu Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, necesită intervenția sa, fără ca acestea să fie obligatorii pentru Curte. Dezacordul unei persoane interesate față de concluziile avocatului general nu poate constitui un motiv care să justifice redeschiderea fazei orale a procedurii. În final, Curtea a arătat că dispunea de toate elementele necesare pentru a se pronunța și că faptele noi invocate de Ombudsmanul polonez nu erau de natură să exercite o influență decisivă asupra hotărârii pe care era chemată să o pronunțe, nefiind necesară redeschiderea fazei orale a procedurii.

Trezoreria Publică, Procurorul general al Poloniei și Guvernul polonez au invocat *necompetența Curții*, susținând că litigiile principale aveau un *caracter pur intern* și nu intrau în domeniile reglementate de dreptul Uniunii. S-a subliniat faptul că dispozițiile naționale referitoare la organizarea instanțelor judecătorești și la măsurile disciplinare aplicabile instanțelor țineau de competența exclusivă a statelor membre.

Curtea a respins această solicitare, arătând că statele membre stabilesc căile de atac pe care le apreciază ca fiind necesare pentru a asigura o protecție jurisdicțională efectivă în materiile reglementate de dreptul Uniunii. Articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE vizează domeniile reglementate de dreptul Uniunii și are astfel vocația de a se aplica în privința oricărei instanțe

naționale susceptibile să se pronunțe cu privire la chestiuni privind aplicarea sau interpretarea dreptului Uniunii. Curtea a decis că *instanțele de trimitere aveau competența de a se pronunța cu privire la chestiuni legate de aplicarea sau interpretarea dreptului Uniunii și, în această calitate, trebuiau să îndeplinească cerințele unei protecții jurisdicționale efective. Deși organizarea justiției în statele membre intră în competența acestora din urmă, în exercitarea acestei competențe, statele membre sunt ținute să respecte obligațiile care decurg din dreptul Uniunii și în special din articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE.*

Trezoreria Publică, Procurorul general al Poloniei și Guvernul polonez au invocat inadmisibilitatea cererilor de decizie preliminară, arătând că nu exista o legătură între dispoziția de drept al Uniunii a cărei interpretare se solicită și legislația națională aplicabilă litigiilor principale. În al doilea rând, întrebările adresate nu ar avea nicio legătură cu procedurile și cu obiectul litigiilor principale și ar avea un caracter general și ipotetic, deoarece instanțele de trimitere nu trebuiau să aplice regimul disciplinar al judecătorilor și nici art. 19 alin. 1 al doilea paragraf TUE. Inițierea unor proceduri disciplinare împotriva judecătorilor care au formulat trimiterile era pur eventuală, iar un răspuns al Curții nu ar fi necesar instanțelor de trimitere. La rândul său, Comisia Europeană a considerat că cererile de decizie preliminară ale instanțelor poloneze erau inadmisibile. S-a arătat că norma de drept european nu avea nicio legătură cu obiectul litigiilor principale, iar răspunsul pe care Curtea l-ar putea da la întrebările preliminare nu ar fi de natură să determine sensul vreunei decizii prealabile pe care instanțele de trimitere ar fi chemate să o adopte, pe plan procedural sau cu privire la propria competență, înainte de a statua, dacă este cazul, pe fond cu privire la litigiile principale.

Curtea de Justiție a arătat că instanțele de trimitere au expus în mod suficient împrejurările din litigiile principale și au menționat detaliat dispozițiile care constituiau noul cadru juridic național în materie de regim disciplinar aplicabil judecătorilor. Totodată, au fost precizate motivele pentru care aveau îndoieli cu privire la conformitatea regimului menționat, cu articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, cât și cele pentru care considerau că un răspuns al Curții era necesar, având în vedere teama pe care o aveau că ar face obiectul unei proceduri disciplinare, dacă ar trebui să soluționeze litigiile menționate în sensul amintit. Curtea și-a reiterat jurisprudența tradițională, conform căreia întrebările adresate de instanțele naționale beneficiază de o *presumție de relevanță*.

În schimb, în cadrul mecanismului de cooperare prevăzut la articolul 267 TFUE, Curtea furnizează instanțelor naționale, elementele de interpretare a dreptului Uniunii care le sunt necesare pentru soluționarea litigiilor asupra cărora urmează să se pronunțe. „Justificarea trimiterii preliminare nu este formularea unor opinii consultative cu privire la probleme generale sau ipotetice, ci nevoia inerentă soluționării efective a unui litigiu”⁴⁶⁵. Decizia preliminară solicitată trebuie să fie necesară pentru a permite instanței de trimitere să pronunțe o hotărâre în cauza cu care este sesizată.

Misiunea Curții trebuie diferențiată după cum este sesizată cu o trimitere preliminară sau cu o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor. În cadrul unei acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor, Curtea trebuie să verifice dacă măsura sau practica națională contestată de Comisie sau de un alt stat membru este, în mod general și fără a fi necesar să existe un contencios referitor la

aceasta la instanțele naționale, contrară dreptului Uniunii. În cadrul unei proceduri preliminare, misiunea Curții este de a asista instanța de trimitere în soluționarea litigiului concret *pendinte* în fața acesteia. În cadrul unei asemenea proceduri, trebuie să existe o legătură între litigiul principal și dispozițiile de drept al Uniunii a căror interpretare este solicitată, astfel încât această interpretare să răspundă unei nevoi obiective pentru hotărârea pe care instanța de trimitere trebuie să o pronunțe.

Curtea a constatat că fondul litigiilor principale nu prezenta nicio legătură cu dreptul Uniunii, în special cu articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE. Prin urmare, nu exista o legătură care să facă interpretarea solicitată necesară pentru ca instanțele de trimitere să adopte deciziile asupra acestor litigii. Curtea a concluzionat că întrebările menționate nu priveau o interpretare a dreptului Uniunii care să răspundă unei nevoi obiective de soluționare a litigiilor respective, ci aveau un caracter general.

Totuși, raționamentul Curții nu s-a încheiat în acest punct. *Cheia de boltă a sistemului jurisdicțional instituit de tratatele europene*, a continuat Curtea, *o constituie procedura trimiterii preliminare prevăzută la articolul 267 TFUE. Scopul său este să asigure unitatea de interpretare a dreptului Uniunii, coerența, efectul deplin, autonomia sa și conservarea unicității sale. Dată fiind importanța sa, nicio normă de drept național nu poate împiedica o instanță să utilizeze această procedură, care este inerentă sistemului de cooperare între instanțele naționale și Curte și funcțiilor de instanță însărcinate cu aplicarea dreptului Uniunii încredințate instanțelor naționale*. Dispozițiile naționale din care ar rezulta că judecătorii naționali se pot expune unor proceduri disciplinare

⁴⁶⁵ Punctul 44.

ca urmare a faptului că au sesizat Curtea cu o trimitere preliminară, nu pot fi admise. Chiar *simpla perspectivă de a face obiectul sau de a fi expuși unor proceduri disciplinare, este de natură să aducă atingere exercitării efective de către judecătorii naționali a procedurii trimiterii preliminare*. O astfel de situație nu poate fi conciliată cu independența de care judecătorii trebuie să se bucure, independență care este esențială pentru buna funcționare a sistemului de cooperare judiciară constituit de mecanismul trimiterii preliminare.

Comentarii: *Procedura trimiterilor preliminare – dialogul între judecători a devenit un dialog pentru salvarea independenței justiției*

Deciziile preliminare au avut, dintotdeauna, o importanță capitală pentru dreptul și integrarea europeană. Curtea de Justiție însăși a denumit, în prezenta hotărâre, procedura adresării și soluționării lor, drept “cheia de boltă a sistemului jurisdicțional instituit de tratate”⁴⁶⁶. Prin intermediul deciziilor preliminare, Curtea nu doar a interpretat dreptul european și a conservat unitatea sa, ci l-a și creat și orientat într-o bună măsură. Hotărârile sale au suplinit lacunele dreptului scris și i-au asigurat dezvoltarea continuă.

Încurajând în mod deosebit instanțele naționale să utilizeze trimiterile preliminare în perioada de început a construcției comunitare, Curtea Europeană a început să fie mai exigentă cu respectarea anumitor condiții ale acestor trimiteri, devenite în timp *condiții de admisibilitate*. O întrebare preliminară poate fi declarată inadmisibilă atunci când în mod evident nu are legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, dar și în situațiile în care ar determina CJUE să răspundă unor întrebări generale,

teoretice, ipotetice, care nu sunt legate de un litigiu intern real sau care ar denatura procedura trimiterii preliminare de la scopul pentru care tratatul a prevăzut-o. Cu aceste excepții, judecătorul național se bucură de o mare putere de apreciere din moment ce, sesizată cu trimiteri preliminare, Curtea precizează că este în principiu ținută să răspundă. Admisibilitatea unei întrebări preliminare nu poate fi condiționată de dispozițiile din dreptul intern.

Trimiterile preliminare ale instanțelor poloneze sunt un adevărat strigăt de disperare al unor judecători, care, pur și simplu, nu mai pot fi judecători... Este una dintre nesfârșitele ilustrări ale faptului că valorile democratice, statul de drept, valorile liberale nu pot fi considerate niciodată ca fiind definitiv câștigate. Ceea ce este mai curând inedit, ține de spațiul și timpul istoric în care această ilustrare are loc: Uniunea Europeană, un spațiu de libertate, securitate și justiție. Iar într-o Uniune confruntată cu numeroase crize, criza justiției din Polonia nu este nici chiar în centrul atenției.

Privite obiectiv, din perspectiva criteriilor de admisibilitate, trimiterile preliminare ale instanțelor poloneze erau în mod cert inadmisibile. În principal, ele invitau Curtea de Justiție să emită o decizie cu caracter general, care nu avea o legătură concretă cu fondul litigiilor interne. Însă, din perspectiva subiectivă a celor care le-au formulat, văzând și conduita procesuală a Ombudsmanului polonez, este foarte posibil ca inadmisibilitatea să nu fi apărut într-atât de evidentă.

Însă, dincolo de inadmisibilitate, este lăudabil efortul Curții de Justiție de a nu rămâne indiferentă la criza justiției din acest stat membru și de a încerca să o abordeze echilibrat, cu instrumentele juridice disponibile. Un prim aport al Curții

⁴⁶⁶ Punctul 55.

este de a fi precizat că prerogativa organizării justiției dintr-un stat membru, nu poate fi exercitată în mod discreționar de către statul respectiv. Organizarea justiției unui stat membru interesează și instituțiile Uniunii Europene. Aceasta deoarece instanțele statului respectiv nu sunt doar instanțele sale naționale, ci sunt și instanțe care interpretează și aplică dreptul Uniunii Europene. "Articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE are astfel printre altele vocația de a se aplica în privința oricărei instanțe naționale susceptibile să se pronunțe, în calitate de instanță, cu privire la chestiuni privind aplicarea sau interpretarea dreptului Uniunii și care intră astfel în domeniile reglementate de acest drept. (...) Or, aceasta este situația instanțelor de trimitere, care pot în fapt să fie chemate, în calitatea lor de instanțe de drept comun poloneze, să statueze cu privire la chestiuni legate de aplicarea sau de interpretarea dreptului Uniunii și care fac parte, în calitate de „instanțe”, în sensul definit de acest drept, din sistemul polonez de căi de atac în „domeniile reglementate de dreptul Uniunii”, în sensul articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, astfel încât aceste instanțe trebuie să îndeplinească cerințele unei protecții jurisdicționale efective. [Hotărârea din 5 noiembrie 2019, Comisia/Polonia (Independența instanțelor de drept comun), C192/18, EU:C:2019:924, punctul 104].⁴⁶⁷"

Este esențial ca judecătorul național să formuleze trimiteri preliminare atunci când are nevoie de interpretarea dreptului european, mai ales dacă judecă în ultim grad. *Prezenta hotărâre readuce în atenție un aspect ce ține de normalitatea juridică în statele membre ale Uniunii: este esențial ca judecătorul să poată sub aspect legislativ și să fie liber din toate*

punctele de vedere să formuleze astfel de întrebări. Simpla sa expunere sau teamă de a face obiectul unor măsuri disciplinare în cazul în care sesizează Curtea cu trimiteri preliminare, chiar și atunci când Curtea le respinge ca inadmisibile, este contrară garanției de independență de care un judecător ce aplică dreptul Uniunii Europene trebuie să se bucure. Din conținutul hotărârii, rezultă că procedurile prealabile disciplinare demarate în privința judecătorilor care au formulat trimerile preliminare, au încetat în cursul procedurii în fața Curții. Este clar însă, că asupra acestor judecători s-au efectuat presiuni, chiar acte de intimidare (de exemplu, somația pentru a depune o declarație scrisă privind un potențial „exces jurisdicțional” ca urmare a faptului că au adresat prezentele trimeri preliminare cu încălcarea condițiilor care decurg din articolul 267 TFUE), cu scopul de a-i descuraja pe alți magistrați de a utiliza mecanismul trimerilor preliminare. Or, importanța dialogului judiciar efectuat de zeci de ani în cadrul instituțional oferit de 267 TFUE și libertatea mare care este recunoscută instanțelor naționale de a sesiza Curtea pe această cale, sunt aspecte de notorietate a dreptului Uniunii. Prin trimerile formulate de cele două tribunale polone, astfel de acte, ireconciliabile cu valorile unei societăți democratice, au fost aduse la cunoștința întregii Europe.

Hotărârea nu este singulară în jurisprudența Curții, determinată de reformele legislative privind justiția din Polonia. La data de 19 noiembrie 2019, Marea Cameră a pronunțat hotărârea extrem de importantă în cauza A. K. și alții (Independența Camerei disciplinare a Curții Supreme) (C585/18, C624/18 și C625/18, EU:C:2019:982), la care s-a

⁴⁶⁷ Punctele 34, 35.

făcut trimitere și în prezenta hotărâre. Cu acel prilej, Curtea a arătat că "articolul 47 din cartă și articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78 trebuie interpretate în sensul că se opun ca litigii privind aplicarea dreptului Uniunii să poată intra în competența exclusivă a unei entități care nu constituie o instanță independentă și imparțială în sensul primei dintre aceste dispoziții. Aceasta este situația în cazul în care condițiile obiective în care a fost creată entitatea respectivă și caracteristicile acesteia, precum și modul în care membrii săi au fost numiți sunt de natură să dea naștere unor îndoieli legitime, în percepția justițiabililor, referitoare la impenetrabilitatea acestei entități în privința unor elemente exterioare, în special a unor influențe directe sau indirecte ale puterilor legislativă și executivă, și la neutralitatea sa în raport cu interesele care se înfruntă și, astfel, pot conduce la o lipsă a aparenței de independență sau de imparțialitate a entității menționate care să fie de natură să aducă atingere încrederii pe care justiția trebuie să o inspire acestor justițiabili într-o societate democratică. Revine instanței de trimitere sarcina de a stabili, ținând seama de toate elementele relevante de care dispune, dacă aceasta este situația în ceea ce privește o entitate precum Camera Disciplinară a S¹d Najwyższy (Curtea Supremă). Într-o asemenea ipoteză, principiul supremației dreptului Uniunii trebuie interpretat în sensul că impune instanței de trimitere să lase neaplicată dispoziția din dreptul național care conferă competența de a soluționa litigiile principale entității menționate, astfel încât acestea să poată fi judecate de o instanță care îndeplinește cerințele de independență și de imparțialitate susmenționate și care ar fi

competentă în domeniul în cauză dacă dispoziția respectivă nu ar împiedica acest lucru". În considerentele acestei hotărâri, Curtea a subliniat faptul că *independența instanțelor este inerentă activității de judecată și ea ține de substanța dreptului la o protecție jurisdicțională efectivă și a dreptului fundamental la un proces echitabil. La rândul său, acesta are o importanță esențială în calitate de garant al protecției ansamblului drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii și al menținerii valorilor comune ale statelor membre prevăzute la articolul 2 TUE, în special a valorii statului de drept.*

O altă hotărâre importantă a fost pronunțată ca urmare a exercitării de către Comisia Europeană a acțiunii în constatarea neîndeplinirii obligațiilor de către statele membre⁴⁶⁸. Curtea a decis că aplicarea măsurii reducerii vârstei de pensionare a judecătorilor Curții Supreme în cazul judecătorilor numiți la această instanță înainte de 3 aprilie 2018 și acordarea puterii discreționare de a prelungi funcția judecătorilor instanței supreme peste vârsta de pensionare nou stabilită președintelui Republicii, reprezenta o încălcare a obligațiilor care îi reveneau Poloniei, în temeiul articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE. Ulterior, acest stat și-a modificat legislația în sensul aplicării noii limite de vârstă doar judecătorilor care împlineau 65 de ani, după data de 3 aprilie 2018.

Concluzia generală care se desprinde din "cazuistica" poloneză constă în eficiența, deși limitată, a instrumentelor judiciare, atunci când cele politice nu pot fi utilizate. Articolul 7 TUE reprezintă instrumentul politic, prin intermediul căruia statele membre pot aborda situația creată în Polonia (și în alte state membre cu regimuri politice iliberale). Potrivit art.

⁴⁶⁸ Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), cauza C

619/18, EU:C:2019:531.

7 alin. 2, 3 TUE, “Consiliul European, hotărând în *unanimitate* (subl. n.) la propunerea unei treimi din statele membre sau a Comisiei Europene și cu aprobarea Parlamentului European, poate să constate existența unei încălcări grave și persistente a valorilor prevăzute la articolul 2, de către un stat membru, după ce a invitat acel stat membru să-și prezinte observațiile. În cazul în care a fost făcută constatarea menționată (...) Consiliul, hotărând cu majoritate calificată, poate decide să suspende anumite drepturi care îi revin statului membru în cauză în urma aplicării tratatelor, inclusiv dreptul de vot în Consiliu al reprezentantului guvernului acelui stat membru. Procedând în acest fel, Consiliul ține seama de eventualele consecințe ale unei astfel de suspendări asupra drepturilor și obligațiilor

persoanelor fizice și juridice. Obligațiile care îi revin statului membru în cauză în temeiul tratatelor rămân obligatorii în orice situație pentru statul membru respectiv”. În al doilea rând, situațiile create de regimurile iliberale din Uniunii pun în evidență ineficiența mecanismului de suspendare a drepturilor statelor membre. Dat fiind că este necesară unanimitatea pentru constatarea existenței unei încălcări grave și persistente a valorilor Uniunii, este evident că unanimitatea nu va putea fi atinsă, deoarece statul în culpă nu va fi de acord. Tratatul ar trebui modificat în acest sens, iar statul este discuție nu ar trebui să aibă drept de vot într-o astfel de situație. Într-un astfel de context, se pare că instituțiile tehnocrate ale Uniunii, Comisia și Curtea de Justiție, sunt “gardienii” ultimei speranțe a valorilor europene.

4. Evoluții jurisprudențiale privind clauzele abuzive în contractele încheiate între consumatori și profesioniști

I. Clauze contractuale care reflectă acte statale obligatorii. Cerințe ale transparenței clauzelor. Posibilitatea instanțelor naționale de a înlocui clauzele contractuale apreciate ca fiind abuzive (Hotărârea din 3 martie 2020, Gómez del Moral Guasch, cauza C125/18, ECLI:EU:C:2020:138).

Art. 1 alin. 2 din Directiva 93/13 instituie o excepție, de strictă interpretare, de la aplicarea directivei, care presupune îndeplinirea cumulativă a două condiții: clauza contractuală trebuie să reflecte un act cu putere de lege sau o normă administrativă, iar actul sau norma trebuie să aibă caracter obligatoriu, imperativ, aplicându-se independent de alegerile părților.

Instanțele din statele membre trebuie să controleze caracterul clar și inteligibil al unei clauze contractuale privind obiectul principal al contractului, independent de

transpunerea articolului 4 alineatul (2) din această directivă în ordinea juridică națională.

Informarea consumatorului, înaintea încheierii unui contract, cu privire la condițiile contractuale este de o importanță fundamentală, deoarece în baza acesteia, consumatorul decide dacă dorește să se oblige față de profesionist potrivit condițiilor redactate în prealabil de acesta.

Clauzele contractuale sunt clare și inteligibile, adică transparente, dacă permit unui consumator mediu, normal informat și suficient de atent și avizat, să evalueze consecințele economice, potențial semnificative, care rezultă în privința obligațiilor sale.

Articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 nu se opun ca, în cazul nulității unei clauze contractuale abuzive, instanța națională să substituie indicele de calcul al dobânzii

cu un indice legal, prevăzut de normă legală supletivă adoptată chiar ulterior încheierii contractului, în măsura în care contractul nu poate continua să existe în cazul eliminării clauzei abuzive, iar anularea sa ar expune consumatorul la consecințe deosebit de prejudiciabile.

Reclamantul din litigiul principal a încheiat, la 19 iulie 2001, un contract de împrumut ipotecar cu o instituție de credit, în valoare de 132. 222, 66 euro, având ca obiect finanțarea cumpărării unei locuințe. Dobânda pe care consumatorul trebuia să o plătească era stabilită la punctul 3 bis din contract, conform căruia „rata dobânzii contractuale este determinată pe perioade semestriale, calculate începând de la data semnării contractului, rata aferentă primului semestru fiind cea menționată în cuprinsul celei de a treia clauze financiare. Pentru semestrele următoare, rata aplicabilă este rata medie a împrumuturilor ipotecare cu o durată mai mare de trei ani în scopul achiziționării unei locuințe de pe piața liberă acordate de casele de economii, în vigoare la momentul revizuirii, care este publicată în mod oficial de Banca Spaniei la intervale regulate în *Boletín Oficial del Estado*, pentru împrumuturile ipotecare cu rată variabilă în scopul achiziționării unei locuințe, rotunjită în sus cu un sfert de punct procentual și majorată cu 0,25 puncte procentuale.”

Reclamantul a introdus o acțiune prin care a solicitat să se constate caracterul abuziv al clauzei de mai sus, la Tribunalul de Primă Instanță nr. 38 din Barcelona, Spania. Instanța de trimitere a constatat faptul că modul de calculare a dobânzii prevăzut în contract, era mai puțin favorabil decât cea calculată pe baza ratei medii de pe piața interbancară europeană („indicele Euribor”), care ar fi fost utilizată în 90 % din împrumuturile ipotecare din Spania. Utilizarea IRPH al caselor de economii spaniole ar fi determinat un cost

suplimentar de aproximativ 18 000-21 000 de euro per credit. Instanța de trimitere a ridicat următoarele probleme:

% dacă caracterul reglementat al indicelui IRPH, determina aplicarea excepției prevăzute la art. 1 alineatul (2) din Directiva 93/13;

% dacă consumatorul trebuia să fie informat cu privire la metoda de calcul a indicelui de referință și la evoluția acestuia în trecut, pentru a putea aprecia costul financiar al împrumutului contractat;

% dacă înlocuirea IRPH al caselor de economii spaniole cu indicele Euribor sau rambursarea numai a capitalului, fără plata dobânzilor, în cazul în care s-ar constata caracterul abuziv al clauzei contractuale privind dobânda, ar fi conforme cu Directiva 93/13.

Instanța de trimitere a arătat că statul spaniol, urmărind să asigure un grad mai ridicat de protecție consumatorilor, nu a transpus în legislația internă art. 4 alin. 2 din Directiva 93/13. Conform acestui alineat, aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil.

Dat fiind acest context, tribunalul de primă instanță a decis să suspende procedura și să-i adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) [IRPH al caselor de economii spaniole] trebuie să fie supus controlului instanței, în sensul că aceasta trebuie să examineze dacă este inteligibil pentru consumator, fără să constituie un impediment faptul că este reglementat de acte cu putere de lege sau de norme administrative, având în vedere că nu figurează printre situațiile prevăzute la articolul 1 alineatul (2) din Directiva [93/13], întrucât nu este vorba despre o

dispoziție obligatorie, dobânda variabilă și remuneratorie fiind inclusă în mod opțional în contract de către profesionist?

2) a) În conformitate cu articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, netranspusă în ordinea juridică [spaniolă], contravine Directivei 93/13 și articolului 8 din aceasta faptul că o instanță spaniolă invocă și aplică articolul 4 alineatul (2) din directivă, având în vedere că această dispoziție nu a fost transpusă în ordinea juridică spaniolă ca urmare a voinței legiuitorului, care a dorit să asigure un nivel de protecție complet cu privire la toate clauzele care pot fi incluse de profesionist într-un contract încheiat cu consumatorii, inclusiv cele care afectează obiectul principal al contractului, chiar dacă ar fi redactate în mod clar și inteligibil?

2) b) În orice caz, este necesar, în vederea înțelegerii clauzei principale, în speță a IRPH [al caselor de economii spaniole], să se transmită sau să fie făcute publice informații privind următoarele fapte sau date ori o parte dintre acestea:

i) explicarea modalității de stabilire a ratei de referință, cu alte cuvinte comunicarea faptului că indicele respectiv include comisioanele și celelalte costuri ale dobânzii nominale, că este vorba despre o medie simplă neponderată, că profesionistul [rebuie] să știe și să transmită că se impune aplicarea unei marje negative și că informațiile furnizate nu sunt publice, spre deosebire de celălalt indice uzual, [indicele Euribor];

ii) explicarea modului în care a evoluat indicele respectiv în trecut și în care ar putea evolua în viitor, prin comunicarea și prin publicarea unor grafice în care să se explice în mod clar și inteligibil pentru consumator evoluția acestei rate speciale, în raport cu [indicele Euribor], care este rata uzuală pentru împrumuturile cu garanție ipotecară?

2) c) În cazul în care Curtea statuează că revine instanței de trimitere sarcina de

a examina caracterul abuziv al clauzelor contractuale și de a deduce toate consecințele în conformitate cu dreptul național, se solicită Curții să stabilească dacă nefurnizarea unor informații cu privire la toate aceste aspecte nu determină lipsa caracterului inteligibil al clauzei, întrucât aceasta nu este clară pentru consumatorul mediu, în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, sau dacă omiterea lor ar presupune un tratament neloyal al consumatorului din partea profesionistului și, prin urmare, astfel încât, dacă consumatorul ar fi fost informat în mod corespunzător, nu ar fi acceptat aplicarea IRPH [al caselor de economii spaniole] ca indice de referință pentru împrumutul său?

3) În cazul în care se declară nulitatea IRPH [al caselor de economii spaniole] [...] care dintre următoarele două consecințe, în lipsa unui acord între părți sau dacă acesta este mai prejudiciabil pentru consumator, ar fi conformă cu articolul 6 alineatul (1) și cu articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13:

i) revizuirea contractului, prin aplicarea unui indice substitutiv uzual, [indicele Euribor], întrucât este vorba despre un contract bazat în esență pe un interes pecuniar al [instituției de credit], [care are calitatea de] profesionist;

ii) neaplicarea dobânzii, cu unica obligație a împrumutătorului sau a debitorului de a rambursa capitalul împrumutat în termenii prevăzuți?

Din dorința de a da un răspuns util instanței de trimitere, Curtea a reformulat prima întrebare preliminară, respectiv dacă art. 1 alin. 2 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că este exclusă din domeniul de aplicare al acestei directive o clauză a unui contract de împrumut ipotecar încheiat între un consumator și un profesionist, care prevede că rata dobânzii aplicabile împrumutului se bazează pe unul dintre indicii de referință oficiali prevăzuți de

reglementarea națională care pot fi aplicați de instituțiile de credit împrumuturilor ipotecare. Potrivit acestui text de lege, directiva nu se aplică clauzelor contractuale care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii sau dispozițiile ori principiile din convențiile internaționale la care statele membre sau Uniunea sunt părți. *Dispoziția respectivă a instituit o excepție de la aplicarea Directivei 93/13, de strictă interpretare, care presupune îndeplinirea cumulativă a două condiții: clauza contractuală trebuie să reflecte un act cu putere de lege sau o normă administrativă, iar actul sau norma trebuie să aibă caracter obligatoriu, imperativ, aplicându-se independent de alegerile părților.* Instanței de trimitere îi revenea să verifice dacă cele două condiții erau îndeplinite în litigiul principal.

Curtea a fost generoasă în explicații, îndeplinind "puțin" și din misiunea instanței de trimitere. Astfel, aceasta a analizat reglementarea națională și a constatat că nu era prevăzută obligația utilizării în contractele de credit a unuia dintre cei șase indici de referință oficiali prevăzuți de Circulara 8/1990 a Băncii Spaniei în atenția instituțiilor de credit, referitoare la transparența operațiunilor și la protecția clienților) din 7 septembrie 1990, printre care și IRPH. Acest act normativ se limita la stabilirea condițiilor care trebuiau îndeplinite de indicii sau ratele de referință pentru a putea fi utilizați de instituțiile de credit. Prin urmare, *instituția de credit avea posibilitatea de a defini dobânda în orice alt mod*, cu condiția ca aceasta să fie, potrivit reglementării respective, clară, concretă și inteligibilă pentru persoana împrumutată și să fie conformă cu dreptul. Curtea a mers și mai departe, concluzionând că modul de calculare a dobânzii contractuale nu decurgea dintr-un act cu putere de lege sau o normă administrativă imperativă, sub rezerva verificărilor ce urmau a fi făcute de instanța de trimitere.

În privința celei de-a doua întrebări preliminare, Curtea a fost informată de participanții la procedură (pârâtul din litigiul principal și guvernul spaniol), că art. 4 alin. 2 din Directiva 93/13 fusese transpus în legislația spaniolă printr-o lege din 1998. Curtea a răspuns celei de-a doua întrebări, litera a), în sensul că *art. 4 alin. 2 și art. 8 din Directiva 93/13 trebuie interpretate ca obligând instanțele statelor membre să controleze caracterul clar și inteligibil al unei clauze contractuale privind obiectul principal al contractului, independent de transpunerea articolului 4 alineatul (2) din această directivă în ordinea juridică națională.*

Cu privire la celelalte aspecte ale întrebării nr. 2, instanța Uniunii a subliniat că, *pentru un consumator, informarea, înaintea încheierii unui contract, cu privire la condițiile contractuale și consecințele respectivei informări sunt de o importanță fundamentală, deoarece în baza acesteia, consumatorul decide dacă dorește să se oblige față de profesionist potrivit condițiilor redactate în prealabil de acesta. Cerința privind redactarea clară, inteligibilă a clauzelor contractuale, elemente componente ale transparenței, trebuie înțeleasă în mod extensiv. Astfel, clauzele contractuale trebuie să fie inteligibile pentru consumator din punct de vedere formal și gramatical, dar să și permită unui consumator mediu, normal informat și suficient de atent și avizat, să poată evalua consecințele economice, potențial semnificative, care rezultă dintr-o asemenea clauză privind obligațiile sale financiare.*

Curtea a îndrumat instanța de trimitere să verifice dacă clauzele contractuale îi permiteau unui consumator mediu să estimeze costul total al împrumutului său și consecința nementionării în contract a unor informații considerate esențiale. Curtea a dat din nou informații destul de țintite instanței de fond, precizând că era pertinent faptul că elementele principale

referitoare la calculul IRPH al caselor de economii spaniole erau ușor accesibile oricărei persoane care intenționa să contracteze un împrumut ipotecar, din moment ce aceste elemente figurau în Circulara 8/1990 publicată în *Boletín Oficial del Estado*. În al doilea rând, potrivit legislației spaniole instituțiile de credit erau obligate să informeze consumatorii cu privire la evoluția IRPH a caselor de economii spaniole în cursul celor doi ani calendaristici care precedă încheierea contractelor de împrumut, precum și cu privire la ultima valoare disponibilă. Astfel de informații erau de natură să ofere consumatorului o indicație obiectivă cu privire la consecințele economice care decurgeau din aplicarea unui astfel de indice și constituiau un element de comparație util între calculul ratei variabile a dobânzii bazate pe IRPH al caselor de economii spaniole și alte formule de calcul al ratei dobânzii.

Răspunzând celei de a treia întrebări preliminară, Curtea a arătat, în prealabil, că, în temeiul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, instanțelor naționale le revine obligația de a înlătura aplicarea clauzelor abuzive pentru ca ele să nu producă efecte obligatorii pentru consumator, cu excepția cazului în care consumatorul se opune. *Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 se opune unei norme de drept național care permite instanței naționale să completeze acest contract, modificând conținutul unor astfel de clauze. Dacă ar fi posibil acest lucru în temeiul legislației naționale, s-ar elimina efectului descurajator pe care faptul că asemenea clauze abuzive pur și simplu nu sunt aplicate față de consumator, îl are asupra profesioniștilor. Aceștia ar fi în continuare tentați să utilizeze clauzele menționate, știind că, chiar dacă acestea ar fi invalidate, contractul va putea fi totuși*

completat de instanța națională în măsura în care este necesar, garantând astfel interesul respectivilor profesioniști. Regula, 2 excepții.

Însă, în situațiile în care un contract încheiat între un profesionist și un consumator nu poate continua să existe după eliminarea unei clauze abuzive, articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 nu s-ar opune ca instanța națională, în temeiul principiilor din dreptul contractelor, să elimine clauza abuzivă prin înlocuirea acesteia cu o dispoziție de drept național cu caracter supletiv, în situații în care *invalidarea clauzei abuzive ar obliga instanța să anuleze contractul în ansamblul său, expunându-l prin aceasta pe consumator unor consecințe deosebit de prejudiciabile, astfel încât acesta din urmă ar fi în acest fel penalizat*. Consecința ar putea fi exigibilitatea imediată a sumei împrumutate, care ar depăși capacitățile financiare ale consumatorului. În astfel de cazuri, instanța națională poate înlocui respectivele clauze, de pildă, cu textul unei dispoziții legislative introduse chiar ulterior încheierii contractului. “În speță, clauza în litigiu prevede că rata variabilă a dobânzii se calculează pe baza IRPH al caselor de economii spaniole. Cu toate acestea, din dosarul aflat la dispoziția Curții reiese că acest indice legal, prevăzut de Circulara 8/1990, a fost înlocuit, în temeiul celei de a cincisprezecea dispoziții adiționale din Legea 14/2013 din 27 septembrie 2013, cu un indice de substituie, pe care guvernul spaniol îl califică drept „supletiv”. Astfel, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, această dispoziție adițională prevede aplicarea acestui indice de substituie în lipsa unui acord diferit între părțile la contract”⁴⁶⁹.

Prezenta hotărâre a Curții de Justiție reține atenția, în primul rând, prin

⁴⁶⁹ Punctul 65.

îndrumările generoase și aprecierile făcute de Curte asupra unor elemente ale litigiului intern, aprecieri care intră, de regulă, în competența judecătorului național. Lecturând hotărârea, putem desprinde concluzia că articolul din contractul de credit care prevedea dobânda contractuală nu reprezenta o transpunere a unui act intern imperativ, astfel că judecătorul fondului trebuia să verifice caracterul său abuziv. În al doilea rând, se poate deduce și că informațiile aflate la dispoziția reclamantului la data încheierii contractului de credit erau suficiente, pentru ca un consumator mediu, normal informat și suficient de atent să își dea seama cu privire la consecințele economice care decurgeau din utilizarea IRPH al caselor de economii spaniole. Apreciem că instanța europeană a procedat în această manieră din dorința de a oferi instrumente extinse de apreciere instanțelor naționale pentru ca acestea din urmă să poată delimita prevederi contractuale care transpun acte statale obligatorii, de alte prevederi contractuale; precum și pentru a aprecia cu mai multă ușurință natura informațiilor precontractuale în baza cărora se poate estima că un consumator mediu a putut înțelege consecințele economice în ceea ce îl privește.

Este important de reținut obligația pe care Curtea a instituit-o în sarcina instanțelor naționale, raportat la clauzele privind obiectul principal al contractului. Conform art. 4 alin. 2 din directivă, "aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil". În trimiterea preliminară adresată Curții, instanța națională a precizat că Spania nu transpusesese art. 4 alin. 2 din Directiva

93/13, din dorința de a asigura o protecție mai mare consumatorilor. Prin urmare, într-o astfel de stare a lucrurilor, instanțele naționale trebuiau să verifice pretinsul caracter abuziv al tuturor clauzelor contractuale, indiferent dacă acestea reprezentau obiectul principal al contractului, priveau prețul sau remunerația. În cursul procedurii în fața Curții, situația s-a modificat, deoarece anumiți participanți la procedură au susținut și probabil au dovedit, că Spania transpusesese totuși inclusiv art. 4 alin. 2 din directivă. Însă, fără a respinge această întrebare ca rămasă fără obiect, Curtea a precizat că art. 4 alin. 2 și art. 8 din Directiva 93/13 trebuie interpretate ca obligând instanțele statelor membre să controleze caracterul clar și inteligibil al unei clauze contractuale privind obiectul principal al contractului, independent de transpunerea articolului 4 alineatul (2) din această directivă în ordinea juridică națională. Așadar, indiferent dacă statul membru a transpus art. 4 alin. 2 din directivă, instanțele sale sunt obligate să controleze caracterul clar și inteligibil al unei clauze contractuale privind obiectul principal al contractului. Din jurisprudența în materia protecției consumatorilor lecturată de noi, această obligația pare a fi enunțată în premieră și ea reprezintă un nou element de consolidare pe care Curtea îl introduce în protecția părții contractuale considerată vulnerabilă. Evident, o astfel de obligație trebuie corelată cu ansamblul jurisprudenței Curții, îndeosebi cu cauza *Lintner* care va fi analizată în continuare. *Ideea care se poate desprinde constă în obligația instanței sesizate de a controla caracterul clar și inteligibil al unei clauze contractuale privind obiectul principal al contractului în măsura în care acest lucru i-a fost solicitat, conform principiului disponibilității sau, deși nu i-a fost solicitat, respectiva clauză este legată de obiectul litigiului, astfel cum este acesta definit de părți în raport cu concluziile și cu motivele lor.*

În al treilea rând, hotărârea reiterează faptul că standardul de apreciere în materie este reprezentat de *consumatorul mediu, normal informat și suficient de atent și avizat*. Însă, noțiunea presupune în mod inerent o marjă de interpretare din partea instanțelor, deoarece “normal” și “suficient” sunt termeni imposibil de stabilit în mod invariabil. *Esențial este, pentru ca o clauză contractuală să poată fi considerată transparentă, ca un astfel de consumator să poată estima consecințele, mai ales cele majore, care decurg în privința sa din clauza și contractul respectiv. În această analiză, instanțele vor avea în vedere, pe lângă contract, informațiile precontractuale, considerate de Curte extrem de importante, dar și alte surse care se aflau la dispoziția unui consumator mediu, normal informat și suficient de atent și avizat, precum o circulară a băncii naționale publicată într-un monitor oficial sau posibilitatea de a cunoaște evoluția unui indice în ultimii ani și de a-l compara cu alți indici.*

În al patrulea rând, Curtea a clarificat regula neînlocuirii, de către instanțele naționale, a clauzelor considerate abuzive, cu dispoziții normative naționale, deoarece efectul descurajator al eliminării din contract al clauzelor abuzive, nu s-ar mai produce. Excepțiile de la această regulă par a fi, până în prezent, două: instanța nu va elimina clauza din contract, dacă consumatorul se opune; instanța va înlocui clauza cu o altă dispoziție, dacă eliminarea clauzei abuzive ar conduce la nulitatea contractului și la exigibilitatea întregii creanțe în sarcina consumatorului, care ar fi astfel expus unei situații extrem de dificile. *În hotărârea analizată, Curtea arată că norma națională supletivă cu care poate fi înlocuită o clauză contractuală abuzivă, poate să fi fost adoptată chiar ulterior de către legiuitorul național, în raport cu moment încheierii contractului.*

II. Revirement jurisprudențial: judecătorul nu este obligat să examineze din oficiu toate clauzele dintr-un contract încheiat între un profesionist și un consumator pentru a stabili dacă sunt sau nu abuzive (Hotărârea din 11 martie 2020, Lindtner, cauza C511/17, ECLI:EU:C:2020:188).

Instanțele naționale sunt obligate să din oficiu doar caracterul abuziv al clauzelor contractuale care, deși nu sunt vizate de acțiunea consumatorului, sunt legate de obiectul litigiului, astfel cum este acesta definit de părți în raport cu concluziile și cu motivele lor.

11 martie 2020 poate reprezenta un revirement de jurisprudență al Curții de Justiție a Uniunii Europene în materia protecției consumatorilor, în general, și al obligației instanțelor de judecată de a invoca caracterul abuziv al clauzelor contractuale din contractele încheiate între consumatori și profesioniști, în special. La această dată, Curtea (Camera a treia) a pronunțat hotărârea *Lindtner*, după aproximativ doi ani și jumătate de la înregistrarea pe rolul său a cererii instanței de trimitere.

Prin cererea de chemare în judecată adresată instanței de fond competente, consumatorul a solicitat constatarea nevalabilității, cu efect retroactiv, a unor clauze dintr-un contract încheiat în urmă cu 5 ani, cu un profesionist din domeniul bancar, care confereau profesionistului dreptul de a modifica unilateral contractul respectiv. Instanța de fond a respins cererea de chemare în judecată.

Sesizată cu apelul consumatorului, instanța de apel a anulat hotărârea instanței de fond și a trimis cauza spre rejudecare primei instanțe. Instanța de control judiciar și-a întemeiat decizia pe principiul izvorât din jurisprudența CJUE, conform căruia instanțele judecătorești trebuie să examineze din oficiu caracterul

abuziv al clauzelor din contractele încheiate între consumatori și profesioniști. Totodată, această instanță a stabilit că o aplicare eficientă a Directivei 93/13 nu este posibilă decât în cazul în care instanța națională examinează din oficiu întregul contract. Instanța de apel a stabilit în sarcina instanței de fond obligația de a-i solicita reclamantei să precizeze dacă dorea să invoce caracterul abuziv al anumitor clauze indicate în ordonanța pronunțată în apel sau al altor clauze ale contractului care nu făceau obiectul acțiunii sale inițiale și dacă se considera obligată prin respectivul contract, odată înlăturate clauzele în discuție.

În al doilea ciclu procesual, reclamanta nu a dat curs solicitării instanței de a “formula o cerere „de aplicare a consecințelor juridice ale nevalidității”, în conformitate cu o legislație *ad hoc* privind contracte de împrumut încheiate în monedă străină precum cele în discuție în litigiul principal, adoptată în cursul anului 2014, ulterior încheierii contractelor de împrumut la care se referă”⁴⁷⁰. Ca urmare a pasivității reclamantei, instanța de fond a pus capăt acestei proceduri.

Consumatorul a formulat un al doilea apel, prilej cu care Curtea Regională de Apel din Budapesta a decis că, deși anumite clauze contractuale nu mai puteau face efectiv obiectul unei hotărâri judecătorești dată fiind legislația maghiară în materie, instanța de fond trebuia să examineze clauzele referitoare la certificatul notarial, motivele de reziliere și anumite cheltuieli stabilite în sarcina consumatorului.

Reinvestită cu soluționarea cauzei în al treilea ciclu procesual⁴⁷¹, instanța de

fond a arătat că este obligată să examineze din oficiu clauze contractuale pe care consumatorul nu le criticase în prima instanță nici expres și nici prin indicarea măcar a vreunui element de fapt care să-i permită instanței de fond să concluzioneze în acest sens. În acest context, instanța de fond a decis să suspende procedura de judecată și să sesizeze Curtea de Justiție, pe calea trimiterii preliminare.

Problema de drept european ridicată de instanța de trimitere a fost *stabilirea măsurii în care aceasta trebuia să procedeze la examinarea caracterului abuziv al fiecărei clauze contractuale, deși numai unele dintre acestea fuseseră deduse judecării de către consumator*, în contextul hotărârii *Pannon*⁴⁷² și al faptului că astfel de acțiuni puteau fi introduse doar prin intermediul unui avocat. Curtea din Budapesta – Capitală, a adresat Curții de Justiție următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 6 alineatul (1) din Directiva [93/13] trebuie interpretat, ținând seama și de reglementarea națională care impune o reprezentare în justiție, în sensul că trebuie să se examineze individual fiecare dintre clauzele contractuale din perspectiva posibilității de a fi considerată abuzivă, indiferent dacă o examinare a tuturor prevederilor contractului este întradevăr necesară pentru a se pronunța asupra pretenției formulate în acțiune?

2) În caz contrar, spre deosebire de ceea ce se propune la prima întrebare, articolul 6 alineatul (1) din Directiva [93/13] trebuie interpretat în sensul că, pentru a concluziona în sensul caracterului abuziv al clauzei aflate la baza pretenției,

⁴⁷⁰ Punctul 15.

⁴⁷¹ Salutăm, din perspectiva celerității procedurii de judecată, dispozițiile Codului român de procedură civilă care nu permit trimiterea spre rejudecare în

apel sau recurs decât o singură dată în cursul procedurii și doar cu îndeplinirea anumitor condiții.

⁴⁷² Hotărârea *Pannon GSM* din 4 iunie 2009, C-243/08, EU:C:2009:350.

trebuie să se examineze toate celelalte prevederi ale contractului?

3) Dacă răspunsul la a doua întrebare este afirmativ, aceasta poate însemna că, pentru a putea stabili caracterul abuziv al clauzei în discuție, este necesară examinarea întregului contract, mai exact caracterul abuziv al fiecăruia dintre elementele contractului nu trebuie examinat în mod autonom, independent de clauza atacată în cadrul acțiunii?”

Curtea a reformulat prima întrebare preliminară (detașând trimiterea făcută la reglementarea națională), în sensul soluționării problemei dacă o instanță națională este obligată să examineze din oficiu toate clauzele dintr-un contract încheiat între un consumator și un profesionist pentru a stabili dacă sunt sau nu abuzive, deși prin acțiunea introdusă de consumator se solicită constatarea caracterului abuziv doar a anumitor clauze. Instanța Uniunii și-a reiterat coordonatele principale ale jurisprudenței sale în această materie:

consumatorul se găsește într-o poziție de inferioritate în raport cu un profesionist în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl determină să adere la condițiile redactate în prealabil de către profesionist, fără a putea influența conținutul acestora;

o clauză abuzivă nu creează obligații pentru consumatori; aceasta este o dispoziție imperativă care urmărește să substituie echilibrul formal pe care îl instituie contractul între drepturile și obligațiile cocontractanților printr-un echilibru real, de natură să restabilească egalitatea dintre aceștia din urmă;

situația de inegalitate care există între consumator și profesionist nu poate

fi compensată decât printr-o intervenție pozitivă, exterioară părților la contract;

instanța națională este obligată să aprecieze din oficiu, din moment ce dispune de elementele de drept și de fapt necesare în acest scop, caracterul abuziv al unei clauze contractuale care intră în domeniul de aplicare al Directivei 93/13 și, procedând astfel, să suplinească dezechilibrul care există între consumator și profesionist.

În etapa a doua, Curtea a dedus (și stabilit) limitele obligației de apreciere din oficiu a caracterului abuziv al clauzelor contractuale:

a) clauzele al căror caracter abuziv poate fi stabilit pe baza elementelor de drept și de fapt cuprinse în dosarul cauzei, aflat la dispoziția instanței de judecată;

b) examinarea din oficiu trebuie să respecte limitele obiectului litigiului, *înțeles ca fiind rezultatul pe care o parte îl urmărește prin pretențiile sale, interpretate în lumina concluziilor și a motivelor prezentate în acest scop*⁴⁷³. “

(...) efectivitatea protecției pe care se consideră că instanța națională în cauză o acordă consumatorului în temeiul directivei menționate printr-o intervenție din oficiu nu poate merge până acolo încât să ignore sau să depășească limitele obiectului litigiului, astfel cum a fost acesta definit de părți prin pretențiile lor, interpretate în lumina motivelor pe care le-au invocat, astfel că instanța națională menționată nu este obligată să extindă acest litigiu dincolo de concluziile și de motivele prezentate în fața acestei instanțe, analizând, în scopul verificării caracterului lor eventual abuziv, în mod individual, toate celelalte clauze ale unui contract dintre care doar unele dintre acestea fac obiectul acțiunii introduse în

⁴⁷³ Este de remarcat că definiția pe care CJUE o dă obiectului litigiului este distinctă de accepțiunea din dreptul intern. Aspectul este normal, deoarece majoritatea noțiunilor cu care instanța europeană operează au un caracter autonom, un înțeles propriu ordinii juridice a Uniunii Europene, pentru

a se asigura aplicarea unitară a dreptului Uniunii în statele membre. În dreptul intern, obiectul este un element al acțiunii civile și este asociat, în general, cu ceea ce partea solicită instanței. În analiza doctrinară a obiectului acțiunii civile, nu sunt cuprinse concluziile sau motivele invocate de părți.

fața sa⁴⁷⁴. *Principiul disponibilității devine, astfel, principala limită a examinării din oficiu a caracterului abuziv al tuturor clauzelor contractuale.* Statele membre rămân, însă, libere să prevadă în legislația lor o examinare din oficiu mai extinsă.

În limitele obiectului litigiului, *definit extensiv de Curte*, instanța este chemată să analizeze din oficiu clauze contractuale chiar dacă reclamantul nu a invocat, *din neștiință*, caracterul lor abuziv, pentru a evita ca pretențiile acestuia din urmă să fie respinse printr-o hotărâre care dobândește astfel autoritate de lucru judecat. În al doilea rând, instanța nu trebuie să interpreteze în mod formal pretențiile cu care este sesizată, ci să înțeleagă conținutul lor în lumina motivelor invocate în susținerea lor. Consecința este că „numai clauzele contractuale care, deși nu sunt vizate de acțiunea consumatorului, sunt legate de obiectul litigiului, astfel cum este acesta definit de părți în raport cu concluziile și cu motivele lor, intră sub incidența obligației de examinare din oficiu care revine instanței naționale sesizate și trebuie să fie examinate, în scopul verificării caracterului lor eventual abuziv, din moment ce această instanță dispune de elementele de drept și de fapt necesare în acest sens⁴⁷⁵. Dacă instanța nu dispune de astfel de elemente, dar are o îndoială serioasă cu privire la caracterul abuziv al anumitor clauze care nu au fost luate în considerare de consumator dar prezintă o legătură cu obiectul litigiului, instanța este obligată să dispună din oficiu măsuri de cercetare judecătorească pentru a completa acest dosar, solicitând părților, cu respectarea principiului contradictorialității, să îi furnizeze clarificările și documentele necesare în acest scop. Consumatorul își poate

extinde obiectul litigiului la solicitarea instanței pentru a include și aceste clauze⁴⁷⁶ sau poate să introducă o nouă acțiune vizând clauzele respective, deoarece prima hotărâre pronunțată nu va avea autoritate de lucru judecat.

O remarcă pe care o considerăm foarte importantă, în contextul atitudinii generale a instanțelor atunci când părțile sunt asistate sau reprezentate de avocați/consilieri juridici, este cuprinsă în paragraful 40 al hotărârii. *Curtea precizează că reprezentarea consumatorului de către un avocat nu este de natură să modifice (să reducă, de fapt) obligațiile instanței de examinare din oficiu și de a dispune măsuri de completare a dosarului.* Instanța va face abstracție, sub acest aspect, că partea este reprezentată de un avocat.

În situația în care instanța constată, în urma aprecierii efectuate din oficiu, că o clauză contractuală are caracter abuziv, ea este, în principiu, obligată să informeze părțile în litigiu cu privire la acest aspect și să le invite să îl dezbată în mod contradictoriu, potrivit modalităților prevăzute de normele naționale de procedură. Dacă consumatorul, informat fiind de instanță, înțelege să nu invoce caracterul lor abuziv și neobligatoriu, instanța nu are obligația să înlăture din contract respectivele clauze. Mai exact, instanța nici nu va putea să le înlăture din contract deoarece ar încălca principiul disponibilității și, foarte posibil, i-ar agrava situația consumatorului (care, probabil, tocmai din acest motiv nu a cerut înlăturarea lor).

Curtea a grupat întrebările nr. 2 și nr. 3 ale instanței de trimitere. În răspunsul dat, aceasta a făcut o distincție clară între a analiza clauzele unui contract în ansamblul lor și a evalua, în acest context,

⁴⁷⁴ Punctul 30.

⁴⁷⁵ Punctul 34.

⁴⁷⁶ În sistemul român de drept procesual civil,

această posibilitate trebuie analizată (și) în contextul art. 204 C. proc. civ.

caracterul abuziv al unei clauze; pe de o parte și a examina din oficiu caracterul abuziv al fiecărei clauze contractuale. Așadar, chiar dacă instanța nu este obligată să examineze din oficiu caracterul abuziv al fiecărei clauze contractuale, ea va analiza acest caracter în privința unei/unor clauze, lecturând întregul contract și observând ce efect cumulat cu alte clauze a avut sau are respectiva clauză.

Conform unei jurisprudențe care a evoluat în timp de la posibilitatea judecătorului de a invoca din oficiu caracterul abuziv al clauzelor contractuale (*Océano Grupo Editorial*⁴⁷⁷) la obligația acestuia de a invoca caracterul abuziv (*Mostaza Claro*⁴⁷⁸), *CJUE a fost constantă în sensul existenței unei obligații a judecătorului național de a invoca caracterul abuziv al clauzelor din contractele încheiate între profesioniști și consumatori, de îndată ce dispune de elementele de fapt și de drept necesare aprecierii acestui caracter și fără a aștepta ca părțile să invoce acest caracter*⁴⁷⁹. Consumatorii nu erau obligați să conteste clauze contractuale, pe motiv că acestea erau abuzive. S-a apreciat că obiectivul Directivei de a întări protecția consumatorilor nu putea fi atins dacă consumatorii ar fi fost obligați să invoce ei înșiși caracterul abuziv al unor clauze contractuale⁴⁸⁰. Doar dacă consumatorul, după ce era informat, arăta că nu dorește înlăturarea respectivelor clauze, instanța le menținea în contract⁴⁸¹.

Hotărârea *Lintner* reformează această jurisprudență și stabilește obligația judecătorului de a analiza din oficiu doar caracterul abuziv al clauzelor contractuale care, deși nu sunt vizate de acțiunea consumatorului, sunt legate de obiectul litigiului, astfel cum este acesta definit de părți în raport cu concluziile și cu motivele lor. Hotărârea modifică indirect și viziunea asupra rolului consumatorului, care este chemat să se implice mai activ în exercitarea drepturilor sale conferite de Directiva 93/13. Consumatorul va trebui să invoce caracterul abuziv al clauzelor contractuale fie explicit, fie să redacteze cererea de chemare în judecată astfel încât judecătorul să înțeleagă ce clauze și probleme din contractul încheiat cu profesionistul îl nemulțumesc, pentru a le da calificarea juridică corectă. Apreciem că aportul hotărârii *Lintner* este binevenit din ambele perspective.

III. Dreptul de retragere al consumatorului din contractele de credit pentru consumatori. Informare obligatorie cu privire la termenul de exercitare a dreptului de retragere și a modalităților de retragere, prin dispoziții contractuale, atunci când aceste elemente se regăsesc în acte normative naționale (Hotărârea din 26 martie 2020, JC, cauza C66/19, ECLI:EU:C:2020:242).

Cererile de decizie preliminară sunt admisibile în situațiile în care dreptul

⁴⁷⁷ Cauzele conexe C-240-244/98, hotărârea din 27 iunie 2000.

⁴⁷⁸ Cauza C-168/05, hotărârea din 26 octombrie 2006.

⁴⁷⁹ Printre hotărârile relevante ale Curții, în acest sens, menționăm *Pannon*, cauza C-243/08, hotărârea din 4 iunie 2009; *Banco Español de Crédito*, cauza C-618/10, hotărârea din 14 iunie 2012; *Aziz*, cauza C415/11, hotărârea din 14 martie 2013. A se vedea și *G. Orga-Dumitriu*, *About the recent interpretation of CJEU in the matter of unfair*

terms of consumer credit contracts. Relevant meanings for the national case law, în *Perspectives of Business Law Journal* volume 3, Issue 1, 2014, pp. 12-25; A. Groza, O analiză a dispozițiilor art. 713 alin. (2) din Codul de procedură civilă, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 310/2018, din perspectiva jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene privind protecția consumatorilor, *Revista Română de Drept European*, nr. 1/2019, p. 43-55.

⁴⁸⁰ *Pannon*, cit. supra.

⁴⁸¹ *Pannon*, cit. supra.

Uniunii, în privința căruia se solicită interpretarea, se aplică litigiului intern în baza normelor naționale care au extins aplicarea sa, urmărind ridicarea nivelului de protecție asigurat consumatorilor.

Profesionistul are obligația de a aduce la cunoștința consumatorului anumite elemente, dacă această obligație este stabilită prin acte legislative europene, chiar dacă respectivele elemente se regăsesc în dispoziții legislative naționale.

JC, în calitate de consumator, a încheiat un contract de credit însoțit de garanții reale, în valoare de 100.000 de euro, cu o instituție de credit, cu o rată anuală a dobânzii de 3,61% fixă până la 30 noiembrie 2021. Conform art. 14 din acest contract, consumatorul beneficia de un drept de retragere din contract, pe care și l-a exercitat prin scrisoarea adresată instituției de credit la 30 ianuarie 2016.

J. C. a sesizat Tribunalul Regional din Saarbrücken, Germania, solicitând să se constate faptul că, potrivit contractului în cauză, creanța deținută împotriva sa nu depășea cuantumul sumei de 66.537,57 euro, calculată la data de 30 aprilie 2018; a faptului că instituția de credit era în întârziere cu acceptarea plății acestei sume și că era obligată să-l despăgubească cu privire la orice prejudiciu care rezulta din neacceptarea restituirii sumei respective. În subsidiar, JC a solicitat constatarea faptului că, de la data primirii declarației de retragere, instituția de credit nu mai avea dreptul la dobânda contractuală și nici la rambursarea creditului, conform clauzelor contractuale în discuție. Pârâta a solicitat respingerea acțiunii, susținând că la informat în mod corespunzător pe reclamant cu privire la dreptul său de retragere și că termenul de exercitare a acestui drept expirase atunci când JC a dorit să se prevaleze de el. Instanța de trimitere a menționat, în urma analizării legislației germane incidente, că reclamantul, pentru a

identifica toate informațiile obligatorii a căror comunicare determina momentul de la care începea să curgă termenul de retragere din contract, ar fi fost nevoit să consulte dispoziții naționale cuprinse în acte legislative diferite. Totodată, acesta trebuia să stabilească dacă contractul încheiat cu profesionistul privea un credit imobiliar, în sensul legii, problemă care nu ar fi putut fi soluționată de un consumator mediu, fără pregătire juridică.

În aceste împrejurări, Tribunalul Regional din Saarbrücken a decis să suspende judecata cauzei și să-i adreseze Curții de Justiție următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că dintre informațiile obligatorii privind «termenul» sau «alte condiții» pentru exercitarea dreptului de retragere fac parte și condițiile pentru începerea curgerii termenului de retragere?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare:

Articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 se opune unei interpretări potrivit căreia informațiile privind retragerea sunt «clare» și «concluse» atunci când, în ceea ce privește începerea curgerii termenului de retragere, acestea nu menționează complet informațiile obligatorii care trebuie furnizate pentru începerea curgerii termenului, ci fac trimitere în acest sens la o dispoziție a legislației naționale – în cazul de față la articolul 492 alineatul 2 din [BGB], în versiunea în vigoare până la 12 iunie 2014 –, care, la rândul său, face trimitere la alte dispoziții naționale – în cazul de față la articolul 247 alineatele [6]-13 din [EGBGB], în versiunea în vigoare până la 12 iunie 2014 –, și, din acest motiv, consumatorul este obligat să consulte numeroase dispoziții legale cuprinse în diferite legi, în vederea obținerii explicațiilor cu privire la informațiile obligatorii care trebuie furnizate pentru

începerea curgerii termenului de retragere în cazul contractului său de credit?

3) În cazul unui răspuns negativ la a doua întrebare (și dacă nu există nicio rezervă de principiu împotriva trimiterii la dispozițiile legislației naționale):

Articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 se opune unei interpretări potrivit căreia informațiile privind retragerea sunt «clare» și «concise» atunci când trimiterea la o dispoziție a legislației naționale – în cazul de față la articolul 492 alineatul 2 din [BGB], în versiunea în vigoare până la 12 iunie 2014 – și trimiterea de acesta apoi la alte dispoziții – în cazul de față la articolul 247 alineatele [6]-13 din [EGBGB], în versiunea în vigoare până la 12 iunie 2014 – obligă consumatorul ca prin simpla lectură a dispozițiilor să efectueze o încadrare juridică – de exemplu dacă împrumutul ia fost acordat în condiții obișnuite pentru contractele garantate cu garanții reale și pentru finanțarea intermediară a acestora sau dacă există contracte legate –, în vederea obținerii explicațiilor cu privire la informațiile obligatorii care trebuie furnizate pentru începerea curgerii termenului de retragere în cazul contractului său de credit?”

În prealabil, Curtea a respins motivul de inadmisibilitate a trimiterii preliminare, invocat de guvernul german constând în faptul că Directiva 2008/48 nu se aplica contractelor de credit garantate cu garanții reale. Pentru a decide astfel, instanța europeană a avut în vedere concluziile instanței de trimitere, cărora le-a atașat prezumția de relevanță⁴⁸², în sensul că legiuitorul german a decis să aplice unor contracte precum cel în cauză, regimul prevăzut de Directiva 2008/48⁴⁸³.

Cu privire la prima întrebare, Curtea a arătat că din art. 10 alin. 2 din Directiva 2008/48, interpretat în lumina considerentului (31) al acesteia, *rezultă cerința menționării în contract, în mod clar și concis, a termenelor și modalitățile de exercitare a dreptului său de retragere*. Acest drept are o importanță mare pentru consumator, iar consumatorul trebuie să fie în măsură să își cunoască drepturile și obligațiile. *Eficacitatea dreptului de retragere ar fi mult diminuată, dacă nu s-ar arăta în contract modalitățile sale de exercitare*.

Curtea a reformulat cea de-a doua întrebare preliminară, analizând dacă articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în

⁴⁸² "De altfel, întrebările referitoare la interpretarea dreptului Uniunii adresate de instanța națională în cadrul normativ și factual pe care îl definește pe proprie răspundere și a cărei exactitate Curtea nu are competența să o verifice beneficiază de o prezumție de relevanță. Respingerea de către Curte a unei cereri adresate de o instanță națională este posibilă numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care iau fost adresate (Hotărârea din 3 iulie 2019, UniCredit Leasing, C242/18, EU:C:2019:558, punctul 46 și jurisprudența citată)". (punctul 30)

⁴⁸³ Curtea sa declarat în mai multe rânduri competență să statueze asupra unor cereri de pronunțare a unei decizii preliminare referitoare la dispoziții ale dreptului Uniunii în cazuri în care

situația de fapt în discuție în litigiul principal se situa în afara domeniului de aplicare al dreptului Uniunii și era, prin urmare, de competența exclusivă a statelor membre, dar în care aplicabilitatea respectivelor dispoziții de drept al Uniunii fusese determinată de dreptul național, ca urmare a trimiterii realizate de acesta din urmă la conținutul acelor dispoziții (Hotărârea din 12 iulie 2012, SC Volksbank România, C602/10, EU:C:2012:443, punctul 86 și jurisprudența citată). (punctul 28)

Curtea a subliniat în special faptul că, atunci când o legislație națională se conformează, pentru soluționarea unor situații care nu intră în domeniul de aplicare al unui anumit act al Uniunii, soluțiilor reținute de actul menționat, există un interes cert al Uniunii ca, pentru evitarea unor viitoare divergențe de interpretare, dispozițiile sau noțiunile preluate din acel act să primească o interpretare uniformă (Hotărârea din 19 octombrie 2017, Solar Electric Martinique, C303/16, EU:C:2017:773, punctul 26 și jurisprudența citată). (punctul 29)

sensul că se opune ca un contract de credit să facă trimitere, în ceea ce privește informațiile prevăzute la articolul 10 din această directivă, la o dispoziție națională care trimite ea însăși la alte dispoziții ale dreptului statului membru în cauză. Instanța de trimitere arătase că informațiile referitoare la momentul de la care începea să curgă termenul de retragere din contract, nu erau menționate în contractul respectiv, ci consumatorul trebuia să studieze o multitudine de dispoziții cuprinse în acte naționale legislative diferite, pentru a-l putea determina. În contract, se făcuse mențiunea doar a faptului că termenul de retractare începea să curgă după încheierea contractului, dar nu înainte ca debitorului să i se fi adus la cunoștință toate informațiile obligatorii, prevăzute de anumite acte normative germane.

Potrivit art. 14 alineatul (1) al doilea paragraf litera (b) din Directiva 2008/48, termenul de retragere începe să curgă numai atunci când informațiile prevăzute la articolul 10 din această directivă au fost aduse la cunoștința consumatorului, în cazul în care ziua respectivă este ulterioară celei în care sa încheiat contractul de credit. În împrejurările de fapt și de drept ale litigiului principal, Curtea a stabilit că reclamantul nu era în

măsură, pe baza contractului, să determine întinderea angajamentului său contractual, să controleze dacă toate elementele necesare figurau în contractul pe care la încheiat și nici să verifice dacă termenul de retragere de care putea dispune, a început să curgă.

Curtea a reamintit faptul că anterior se pronunțase în sensul obligației profesionistului de a aduce la cunoștința consumatorului conținutul contractului, dacă obligația era prevăzută de un act normativ european, inclusiv în situația în care anumite elemente sunt stabilite prin acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii ale unui stat membru. Acest profesionist este obligat să informeze consumatorul respectiv cu privire la conținutul dispozițiilor naționale. "O simplă trimitere, efectuată în condițiile generale ale unui contract, la un text legislativ sau administrativ care prevede drepturile și obligațiile părților nu este suficientă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb, C92/11, EU:C:2013:180, punctul 50)⁴⁸⁴.

***Seleții și comentarii realizate de
judecător dr. Anamaria Groza,
Tribunalul Olt***

5. Prin refuzul de a se conforma mecanismului de transfer temporar al solicitanților de protecție internațională, Polonia, Ungaria și Republica Cehă nu și-au îndeplinit obligațiile care decurg din dreptul Uniunii. Aceste state membre nu pot invoca nici responsabilitățile lor în materie de menținere a ordinii publice și de apărare a securității interne, nici pretinsa disfuncționalitate a mecanismului de transfer pentru a se sustrage de la aplicarea acestui mecanism

(Cauzele conexe C-715/17, C-718/17 și C-719/17, Comisia/Polonia, Ungaria și Republica Cehă, Hotărârea din 2 aprilie 2020)

Prin cererea introductivă formulată în cauza C 715/17, Comisia Europeană a solicitat Curții să constate că, prin faptul că nu a indicat la intervale regulate și cel

puțin o dată la trei luni un număr adecvat de solicitanți de protecție internațională care pot fi transferați rapid pe teritoriul său, Republica Polonă nu și-a îndeplinit,

⁴⁸⁴ Punctul 47.

începând cu 16 martie 2016, obligațiile care îi revin în temeiul articolului 5 alineatul (2) din Decizia (UE) 2015/1523 a Consiliului din 14 septembrie 2015 de instituire a unor măsuri provizorii în domeniul protecției internaționale în beneficiul Italiei și al Greciei (JO 2015, L 239, p. 146) și al articolului 5 alineatul (2) din Decizia (UE) 2015/1601 a Consiliului din 22 septembrie 2015 de instituire a unor măsuri provizorii în domeniul protecției internaționale în beneficiul Italiei și al Greciei (JO 2015, L 248, p. 80), precum și, pe cale de consecință, obligațiile ulterioare de transfer care îi revin în temeiul articolului 5 alineatele (4)-(11) din fiecare dintre aceste două decizii.

Prin cererea introductivă formulată în cauza C718/17, Comisia a solicitat Curții să constate că, prin faptul că nu a indicat la intervale regulate și cel puțin o dată la trei luni un număr adecvat de solicitanți de protecție internațională care pot fi transferați rapid pe teritoriul său, Ungaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1601, precum și, pe cale de consecință, obligațiile ulterioare de transfer care îi revin în temeiul articolului 5 alineatele (4)-(11) din această decizie.

Prin cererea introductivă formulată în cauza C719/17, Comisia a solicitat Curții să constate că, prin faptul că nu a indicat la intervale regulate și cel puțin o dată la trei luni un număr adecvat de solicitanți de protecție internațională care pot fi transferați rapid pe teritoriul său, Republica Cehă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1523 și al articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1601, precum și, pe cale de consecință, obligațiile ulterioare de transfer care îi revin în temeiul articolului 5 alineatele (4)-(11) din fiecare dintre aceste două decizii.

Cu privire la materialitatea neîndeplinirii obligațiilor invocate

În cadrul unei proceduri în constatarea neîndeplinirii obligațiilor în temeiul articolului 258 TFUE, revine Comisiei, care are sarcina de a stabili existența pretensei neîndepliniri a obligațiilor, sarcina de a prezenta Curții elementele necesare pentru ca aceasta să verifice existența respectivei neîndepliniri a obligațiilor, fără a se putea întemeia pe vreo prezumție (Hotărârea din 18 noiembrie 2010, Comisia/Portugalia, C458/08, EU:C:2010:692, punctul 54 și jurisprudența citată).

În speță, Comisia a imputat Republicii Polone, începând cu 16 martie 2016, Ungariei, începând cu 25 decembrie 2015, precum și Republicii Cehe, începând cu 13 august 2016, neîndeplinirea obligațiilor care le revin în temeiul articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1523 și/sau al articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1601, precum și, pe cale de consecință, a obligațiilor ulterioare de transfer care le revin în temeiul articolului 5 alineatele (4)-(11) din Decizia 2015/1523 și/sau al articolului 5 alineatele (4)-(11) din Decizia 2015/1601.

În această privință, este necesar să se arate, pe de o parte, că obligația de ași asuma angajamente de transfer cel puțin o dată la trei luni este prevăzută la articolul 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1523 în termeni identici cu cei ai articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1601 și că obligațiile ulterioare de transfer efectiv sunt prevăzute la articolul 5 alineatele (4)-(11) din Decizia 2015/1523 în termeni în esență identici cu cei ai articolului 5 alineatele (4)-(11) din Decizia 2015/1601, cele câteva diferențe în redactarea alineatelor (4) și (9) ale articolului 5 menționat fiind lipsite de relevanță pentru aprecierea temeiniciei celor trei acțiuni.

Pe de altă parte, există o legătură de cauzalitate vădită, cu privire la care cele trei state membre în cauză nu se puteau înșela în mod rezonabil, între încălcarea

articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1523 și/sau a articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1601 și încălcarea articolului 5 alineatele (4)-(11) din Decizia 2015/1523 și/sau a articolului 5 alineatele (4)-(11) din Decizia 2015/1601.

Este vorba, într-adevăr, despre obligații consecutive în cadrul procedurii de transfer, astfel încât, dacă nu este respectată obligația impusă de articolul 5 alineatul (2) din fiecare dintre aceste decizii, întrucât nu sunt asumate angajamente de transfer al unui anumit număr de solicitanți de protecție internațională, nu sunt respectate nici obligațiile impuse de articolul 5 alineatele (4)-(11) din fiecare dintre deciziile menționate în vederea transferului efectiv al solicitanților de protecție internațională pentru care au fost asumate angajamente.

Trebuie să se constate că cele trei state membre în cauză nu contestă existența, la data de 23 august 2017, sfârșitul termenului stabilit în avizele motivate, a neîndeplinirii obligațiilor care le revin în temeiul articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1523 și/sau al articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1601, astfel încât trebuie să se considere dovedită existența acestor neîndepliniri ale obligațiilor, precum și, pe cale de consecință, cea a neîndeplinirii obligațiilor ulterioare de transfer care le revin în temeiul articolului 5 alineatele (4)-(11) din Decizia 2015/1523 și/sau al articolului 5 alineatele (4)-(11) din Decizia 2015/1601.

De altfel, aceste neîndepliniri ale obligațiilor nu pot fi contestate din moment ce, în diferitele sale rapoarte lunare privind transferul și relocarea, despre care este cert că cele trei state membre în cauză aveau cunoștință, Comisia a asigurat o monitorizare printre altele a progresului transferurilor din Grecia și din Italia prevăzute de Deciziile 2015/1523 și 2015/1601, în care se indică, pentru fiecare stat membru de transfer, numărul solicitanților

de protecție internațională pentru care sau asumat angajamente de transfer, precum și numărul solicitanților de protecție internațională efectiv transferați. Or, aceste rapoarte atestă realitatea neîndeplinirilor obligațiilor invocate de Comisie.

În ceea ce privește Republica Cehă, existența neîndeplinirii obligațiilor care îi este imputată reiese în mod clar și din Rezoluția nr. 439 din 5 iunie 2017, prin care acest stat membru a decis să suspende punerea în aplicare a obligațiilor sale asumate cu ocazia reuniunii din 25 și 26 iunie 2015 a Consiliului European, formalizate ulterior cu ocazia reuniunii reprezentanților guvernelor statelor membre reuniți în cadrul Consiliului European din 20 iulie 2015 și puse în aplicare prin Decizia 2015/1523, precum și punerea în aplicare a obligațiilor sale care decurg din Decizia 2015/1601.

Așadar, trebuie să se constate că Comisia a dovedit materialitatea pretinselor neîndepliniri ale obligațiilor în cele trei proceduri în constatarea neîndeplinirii obligațiilor în cauză.

În aceste condiții, cele trei state membre în cauză invocă o serie de argumente care ar justifica faptul că acestea au lăsat neaplicate Deciziile 2015/1523 și 2015/1601. Este vorba, pe de o parte, despre argumente referitoare la responsabilitățile statelor membre pentru menținerea ordinii publice și pentru apărarea securității interne, întemeiate de Republica Polonă și de Ungaria pe articolul 72 TFUE coroborat cu articolul 4 alineatul (2) TUE și, pe de altă parte, despre argumente întemeiate de Republica Cehă pe pretinsa disfuncționalitate și ineficiență a mecanismului de transfer, astfel cum este prevăzut de aceste decizii.

Cu privire la mijloacele de apărare întemeiate de Republica Polonă și de Ungaria pe articolul 72 TFUE coroborat cu articolul 4 alineatul (2) TUE

Republica Polonă și Ungaria susțin în esență că, în speță, erau îndreptățite, în temeiul articolului 72 TFUE coroborat cu articolul 4 alineatul (2) TUE, care le rezervă competența exclusivă pentru menținerea ordinii publice și pentru apărarea securității interne în cadrul actelor adoptate în domeniul spațiului de libertate, securitate și justiție prevăzut în titlul V din Tratatul FUE, să lase neaplicate obligațiile lor de drept secundar și, așadar, de rang inferior care decurg din Decizia 2015/1523 și/sau din Decizia 2015/1601, acte adoptate pe baza articolului 78 alineatul (3) TFUE și care intră, așadar, sub incidența titlului V menționat.

Aceste state membre arată că au decis, în temeiul articolului 72 TFUE, să lase neaplicate Decizia 2015/1523 și/sau Decizia 2015/1601. Ele estimează că, potrivit aprecierii lor privind riscurile pe care le-ar prezenta transferul eventual pe teritoriul lor al persoanelor extremiste și periculoase care s-ar putea deda la acte violente sau chiar de natură teroristă, mecanismul de transfer, astfel cum era prevăzut la articolul 5 din fiecare dintre aceste decizii și astfel cum era aplicat de autoritățile elene și italiene, nu le permitea să asigure pe deplin menținerea ordinii publice și apărarea securității interne.

În această privință, statele membre menționate se referă la numeroasele probleme pe care le-a întâmpinat aplicarea mecanismului de transfer în ceea ce privește printre altele stabilirea într-un mod suficient de cert a identității și a provenienței solicitanților de protecție internațională care au vocația de a fi transferați, probleme care au fost agravate de lipsa de cooperare din partea autorităților elene și italiene în cadrul procedurii de transfer, printre altele prin refuzul opus de acestea ofițerilor de legătură ai statelor membre de transfer privind posibilitatea de a conduce interviuri cu solicitanții vizați înainte de transferul lor.

Republica Polonă apreciază în special că articolul 72 TFUE nu este o dispoziție în raport cu care poate fi pusă în discuție validitatea unui act al dreptului Uniunii. Dimpotrivă, ar fi vorba despre o normă comparabilă cu o normă de conflict în temeiul căreia prerogativele statelor membre în materie de menținere a ordinii publice și de apărare a securității interne au prioritate față de obligațiile lor de drept secundar. Un stat membru ar putea invoca articolul 72 TFUE pentru a nu pune în aplicare un act adoptat în cadrul titlului V din tratat de fiecare dată când consideră că există un risc chiar potențial pentru menținerea ordinii publice și pentru apărarea securității interne a căror responsabilitate îi revine. În această privință, un stat membru ar avea o marjă de apreciere foarte largă și nu ar trebui să demonstreze decât plauzibilitatea unui risc pentru menținerea ordinii publice și pentru apărarea securității interne pentru a se putea prevala de articolul 72 TFUE.

Fără a invoca un mijloc de apărare distinct întemeiat pe articolul 72 TFUE, Republica Cehă susține, la rândul său, că, în fața amenințărilor la adresa siguranței publice pe care le-ar implica transferul persoanelor potențial legate de extremismul religios, ar trebui să se asigure că fiecare stat membru de transfer își poate apăra securitatea internă. Or, această apărare a securității interne nu ar fi fost asigurată mai ales din cauza lipsei unor informații suficiente cu privire la persoanele vizate și a imposibilității de a desfășura interviuri prin care să se urmărească verificarea faptului că solicitanții de protecție internațională vizați nu constituie o amenințare pentru siguranța națională sau pentru ordinea publică din statul membru de transfer.

Întro Uniune întemeiată pe statul de drept, actele adoptate de instituții beneficiază de o prezumție de legalitate. Din moment ce Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 aveau, încă de la adoptarea

lor, un caracter obligatoriu pentru Republica Polonă și pentru Republica Cehă, aceste state membre erau ținute să respecte aceste acte ale dreptului Uniunii și să le pună în aplicare în toată perioada lor de aplicare de doi ani. Acest lucru este valabil și pentru Ungaria în ceea ce privește Decizia 2015/1601, act cu caracter obligatoriu pentru acest stat membru încă de la adoptarea sa și pentru toată perioada sa de aplicare de doi ani (a se vedea prin analogie Hotărârea din 27 martie 2019, Comisia/Germania, C620/16, EU:C:2019:256, punctul 85).

Acest caracter obligatoriu al Deciziilor 2015/1523 și 2015/1601 nu este modificat cu nimic prin faptul că legalitatea Deciziei 2015/1601 a fost contestată de Ungaria și de Republica Slovacă în fața Curții, în cadrul unor acțiuni în anulare în temeiul articolului 263 TFUE, proceduri în care a intervenit Republica Polonă în susținerea acestor două state membre. Niciunul dintre acestea nu a solicitat de altfel o suspendare a executării acestei din urmă decizii sau adoptarea de măsuri provizorii de către Curte în temeiul articolelor 278 și 279 TFUE, astfel încât, în conformitate cu acest articol 278, aceste acțiuni în anulare nu aveau niciun efect suspensiv (a se vedea prin analogie Hotărârea din 27 martie 2019, Comisia/Germania, C620/16, EU:C:2019:256, punctele 86 și 87).

În plus, prin Hotărârea din 6 septembrie 2017, Slovacia și Ungaria/Consiliul (C643/15 și C647/15, EU:C:2017:631), Curtea a respins aceste acțiuni în anulare îndreptate împotriva Deciziei 2015/1601, confirmând astfel legalitatea deciziei menționate.

În speță, Republica Polonă și Ungaria, deși arată că nu intenționează să invoce nelegalitatea Deciziei 2015/1523 și/sau a Deciziei 2015/1601 în raport cu articolul 72 TFUE, susțin că acest articol le permitea să lase neaplicate aceste decizii sau chiar una sau cealaltă dintre acestea.

În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, deși adoptarea măsurilor apte să asigure ordinea publică pe teritoriul lor, precum și securitatea lor internă și externă este de competența statelor membre, totuși nu rezultă din aceasta că asemenea măsuri se sustrag în totalitate domeniului de aplicare al dreptului Uniunii. Astfel, după cum Curtea a constatat deja, tratatul nu prevede derogări exprese aplicabile în situații susceptibile să afecteze ordinea publică și siguranța publică decât la articolele 36, 45, 52, 65, 72, 346 și 347 TFUE, care privesc ipoteze excepționale bine delimitate. Nu se poate deduce din aceasta că ar exista o rezervă generală, inerentă tratatului, care ar exclude din sfera de aplicare a dreptului Uniunii orice măsură adoptată în temeiul ordinii publice sau al siguranței publice. Recunoașterea unei asemenea rezerve, în afara condițiilor specifice ale dispozițiilor tratatului, ar risca să aducă atingere caracterului imperativ și aplicării uniforme a dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens printre altele Hotărârea din 15 decembrie 2009, Comisia/Danemarca, C461/05, EU:C:2009:783, punctul 51, și Hotărârea din 4 martie 2010, Comisia/Portugalia, C38/06, EU:C:2010:108, punctul 62, precum și jurisprudența citată).

În plus, derogarea prevăzută la articolul 72 TFUE trebuie, astfel cum rezultă dintr-o jurisprudență constantă, în special pentru derogările prevăzute la articolele 346 și 347 TFUE, să facă obiectul unei interpretări stricte (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 decembrie 2009, Comisia/Danemarca, C461/05, EU:C:2009:783, punctul 52, și Hotărârea din 4 martie 2010, Comisia/Portugalia, C38/06, EU:C:2010:108, punctul 63).

Rezultă că, deși articolul 72 TFUE prevede că titlul V din tratat nu aduce

atingere exercitării responsabilităților care le revin statelor membre pentru menținerea ordinii publice și pentru apărarea securității interne, el nu poate fi interpretat într-un asemenea mod încât să confere statelor membre autoritatea de a deroga de la dispozițiile tratatului prin simpla invocare a acestor responsabilități (a se vedea prin analogie Hotărârea din 15 decembrie 2009, Comisia/Danemarca, C461/05, EU:C:2009:783, punctul 53, și Hotărârea din 4 martie 2010, Comisia/Portugalia, C38/06, EU:C:2010:108, punctul 64).

Întinderea cerințelor referitoare la menținerea ordinii publice sau a securității naționale nu poate fi astfel determinată în mod unilateral de fiecare stat membru, fără controlul instituțiilor Uniunii [a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 iunie 2015, Zh. și O., C554/13, EU:C:2015:377, punctul 48, precum și Hotărârea din 2 mai 2018, K. și H. F. (Drept de ședere și acuzații de crime de război), C331/16 și C366/16, EU:C:2018:296, punctul 40 și jurisprudența citată].

Revine statului membru care invocă beneficiul articolului 72 TFUE sarcina de a dovedi necesitatea recurgerii la derogarea prevăzută la acest articol pentru ași exercita responsabilitățile în materie de menținere a ordinii publice și de apărare a securității interne (a se vedea prin analogie Hotărârea din 15 decembrie 2009, Comisia/Danemarca, C461/05, EU:C:2009:783, punctul 55, și Hotărârea din 4 martie 2010, Comisia/Portugalia, C38/06, EU:C:2010:108, punctul 66).

În această privință, trebuie amintit că, în ceea ce privește Decizia 2015/1601, Curtea a respins deja, la punctele 307-309 din Hotărârea din 6 septembrie 2017, Slovacia și Ungaria/Consiliul (C643/15 și C647/15, EU:C:2017:631), argumentul invocat de Republica Polonă în calitate de intervenientă, potrivit căruia această decizie ar fi contrară principiului

proporționalității, din moment ce nu ar permite statelor membre să asigure exercitarea efectivă a responsabilităților care le revin pentru menținerea ordinii publice și pentru apărarea securității interne în temeiul articolului 72 TFUE.

Astfel, Curtea a constatat că considerentul (32) al Deciziei 2015/1601, redactat de altfel în termeni identici cu cei ai considerentului (26) al Deciziei 2015/1523, enunța printre altele că era necesar să se ia în considerare securitatea națională și ordinea publică pe tot parcursul procedurii de transfer, până la transferul efectiv al solicitantului de protecție internațională, și că, în acest cadru, se impunea respectarea deplină a drepturilor fundamentale ale solicitantului de protecție internațională, inclusiv a normelor relevante privind protecția datelor (Hotărârea din 6 septembrie 2017, Slovacia și Ungaria/Consiliul, C 643/15 și C647/15, EU:C:2017:631, punctul 307).

Curtea sa referit de asemenea la articolul 5 din Decizia 2015/1601, intitulat „Procedura de transfer”, care prevede la alineatul (7), ai cărui termeni sunt de altfel identici cu cei ai articolului 5 alineatul (7) din Decizia 2015/1523, că statele membre își rezervă dreptul de a refuza transferul unui solicitant de protecție internațională numai dacă există motive întemeiate de a considera un pericol pentru securitatea națională sau ordinea publică pe teritoriul lor sau atunci când există motive serioase pentru a aplica dispozițiile privind excluderea prevăzute la articolele 12 și 17 din Directiva 2011/95 (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 septembrie 2017, Slovacia și Ungaria/Consiliul, C643/15 și C647/15, EU:C:2017:631, punctul 308).

În această privință, este necesar să se adauge că articolul 5 alineatul (4) din Decizia 2015/1523 și, în termeni identici, articolul 5 alineatul (4) din Decizia 2015/1601 prevăd că un stat membru de transfer nu poate decide să nu aprobe

transferul unui solicitant de protecție internațională identificat de Republica Elenă sau de Republica Italiană în scopul transferului său decât în cazul în care există motive întemeiate, astfel cum sunt prevăzute la alineatul (7) al articolului 5 menționat, cu alte cuvinte, motive întemeiate de a considera solicitantul în cauză drept un pericol pentru securitatea națională sau ordinea publică pe teritoriul său.

Modalitățile mecanismului pe care îl cuprinde articolul 5 din fiecare dintre aceste decizii reflectă de altfel principiile amintite la punctele 143-147 din prezenta hotărâre, potrivit cărora articolul 72 TFUE este, în calitate de dispoziție derogatorie, de strictă interpretare și, prin urmare, nu conferă statelor membre competența de a deroga de la dispoziții de drept al Uniunii prin simpla invocare a intereselor legate de menținerea ordinii publice și de apărarea securității interne, ci le impune să dovedească necesitatea de a recurge la derogarea prevăzută la acest articol în scopul exercitării responsabilităților lor în aceste materii.

Trebuie, așadar, să se constate că Consiliul a ținut seama în mod corespunzător, la adoptarea Deciziilor 2015/1523 și 2015/1601, de exercitarea responsabilităților care le revin statelor membre în temeiul articolului 72 TFUE, încadrând această exercitare, în ceea ce privește cele două faze ale procedurii de transfer ulterioare celei a asumării de angajamente, prin intermediul condițiilor specifice prevăzute la articolul 5 alineatele (4) și (7) din fiecare dintre aceste decizii.

În această privință, în ceea ce privește „motivele serioase” pentru a aplica dispozițiile privind „excluderea” prevăzute la articolele 12 și 17 din Directiva 2011/95, motive care, în conformitate cu articolul 5 alineatul (7) din fiecare dintre Deciziile 2015/1523 și 2015/1601, permiteau unui stat membru să refuze

transferul unui solicitant de protecție internațională, din jurisprudența Curții reiese că autoritatea competentă a statului membru vizat nu se poate prevala de cauza de excludere prevăzută la articolul 12 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2011/95 și la articolul 17 alineatul (1) litera (b) din această directivă, care se referă la săvârșirea de către solicitantul de protecție internațională a unei „infracțiuni grave”, decât după ce a efectuat, în fiecare caz individual, o evaluare a faptelor precise despre care are cunoștință pentru a stabili dacă există motive întemeiate pentru a considera că actele săvârșite de persoana în cauză, care îndeplinește, pe de altă parte, criteriile pentru obținerea statutului solicitat, se încadrează în această cauză de excludere, aprecierea gravității infracțiunii în cauză necesitând o examinare completă a tuturor împrejurărilor specifice cazului individual vizat.

În plus, Curtea a arătat că, deși cauzele de excludere care figurează la articolele 12 și 17 din Directiva 2011/95 se articulează în jurul noțiunii de „infracțiune gravă”, domeniul de aplicare al cauzei de excludere de la statutul de protecție subsidiară prevăzute la articolul 17 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95 este mai larg decât cel al cauzei de excludere de la statutul de refugiat prevăzute la articolul 1 secțiunea F litera b) din Convenția de la Geneva și la articolul 12 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2011/95. Astfel, în timp ce cauza de excludere de la statutul de refugiat prevăzută la această din urmă dispoziție vizează o infracțiune gravă de drept comun care a fost comisă în afara țării de refugiere înainte de admiterea persoanei interesate ca refugiat, cauza de excludere de la protecția subsidiară prevăzută la articolul 17 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95 vizează mai general o infracțiune gravă și nu este, așadar,

limitată nici din punct de vedere geografic, nici în timp, nici în ceea ce privește natura infracțiunilor în cauză (Hotărârea din 13 septembrie 2018, Ahmed, C369/17, EU:C:2018:713, punctele 46 și 47).

În ceea ce privește motivele denumite „întemeiate” de a considera solicitantul de protecție internațională drept un „pericol pentru securitatea națională sau ordinea publică” pe teritoriul statului membru de transfer în cauză, care îi permit acestuia din urmă, în temeiul articolului 5 alineatul (4) din fiecare dintre Deciziile 2015/1523 și 2015/1601, să nu aprobe transferul unui solicitant de protecție internațională identificat de Republica Elenă sau de Republica Italiană, iar în temeiul articolului 5 alineatul (7) din fiecare dintre aceste decizii, să refuze transferul unui solicitant de protecție internațională, aceste motive, din moment ce trebuie să fie „întemeiate”, iar nu „serioase” și nu se referă în mod necesar la o infracțiune gravă care a fost deja comisă în afara țării de refugiere înainte de admiterea persoanei interesate ca refugiat, ci impun numai dovada unui „pericol pentru securitatea națională sau ordinea publică”, lasă în mod clar o marjă de apreciere mai largă statelor membre de transfer decât motivele serioase pentru a aplica dispozițiile privind excluderea prevăzute la articolele 12 și 17 din Directiva 2011/95.

Pe de altă parte, este necesar să se arate că modul de redactare a articolului 5 alineatele (4) și (7) din fiecare dintre Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 se distinge printre altele de modul de redactare a articolului 27 alineatul (2) din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificarea a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/

34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (JO 2004, L 158, p. 77, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56), potrivit căruia conduita individului vizat trebuie să constituie „o amenințare reală, prezentă și suficient de gravă la adresa unui interes fundamental al societății” statului membru vizat. Prin urmare, noțiunea de „pericol pentru securitatea națională sau ordinea publică”, în sensul dispozițiilor menționate mai sus ale Deciziilor 2015/1523 și 2015/1601, trebuie interpretată mai larg decât în jurisprudența referitoare la persoanele care beneficiază de dreptul la liberă circulație. Această noțiune poate acoperi printre altele amenințări potențiale la adresa securității naționale sau a ordinii publice [a se vedea prin analogie Hotărârea din 4 aprilie 2017, Fahimian, C544/15, EU:C:2017:255, punctul 40, precum și Hotărârea din 12 decembrie 2019, E. P. (Amenințare pentru ordinea publică), C380/18, EU:C:2019:1071, punctele 29 și 32].

Astfel, trebuie să se recunoască o largă marjă de apreciere autorităților competente ale statelor membre de transfer atunci când acestea stabilesc dacă un resortisant al unei țări terțe al cărui transfer este preconizat constituie un pericol pentru securitatea națională sau ordinea publică pe teritoriul lor [a se vedea prin analogie Hotărârea din 12 decembrie 2019, E. P. (Amenințare pentru ordinea publică), C380/18, EU:C:2019:1071, punctul 37].

În aceste condiții, la fel ca motivele serioase pentru a aplica dispozițiile privind excluderea prevăzute la articolele 12 și 17 din Directiva 2011/95, motivele întemeiate de a considera un solicitant de protecție internațională drept un pericol pentru securitatea națională sau ordinea publică nu pot fi invocate de autoritățile statului membru de transfer decât în prezența unor elemente concordante, obiective și precise care să permită să

se suspecteze că solicitantul în cauză reprezintă un asemenea pericol actual sau potențial [a se vedea prin analogie Hotărârea din 12 decembrie 2019, E. P. (Amenințare pentru ordinea publică), C380/18, EU:C:2019:1071, punctul 49] și după ce aceste autorități au efectuat, pentru fiecare solicitant al cărui transfer este propus, o evaluare a faptelor despre care au cunoștință pentru a stabili dacă, din perspectiva unei examinări globale a tuturor împrejurărilor proprii cazului individual vizat, există asemenea motive întemeiate.

Rezultă că dispozitivul prevăzut, în cadrul procedurii de transfer, la articolul 5 alineatele (4) și (7) din fiecare dintre Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 nu autoriza autoritățile competente ale statului membru de transfer să se prevaleze de motive serioase sau întemeiate referitoare la menținerea securității naționale sau a ordinii publice pe teritoriul lor decât în urma unei examinări de la caz la caz a pericolului actual sau potențial pe care solicitantul de protecție internațională vizat îl reprezenta pentru aceste interese. Așadar, el se opunea, astfel cum a arătat în esență și doamna avocată generală la punctul 223 din concluziile sale, ca, în cadrul acestei proceduri, un stat membru să invoce în mod peremptoriu, numai în scopul prevenției generale și fără a stabili un raport direct cu un caz individual, articolul 72 TFUE pentru a justifica o suspendare sau chiar o încetare a punerii în aplicare a obligațiilor care îi revin în temeiul Deciziei 2015/1523 și/sau al Deciziei 2015/1601.

Aceasta explică motivul pentru care articolul 5 alineatul (2) din fiecare dintre Deciziile 2015/1523 și 2015/1601, care privea prima fază a procedurii de transfer și enunța obligația statelor membre de transfer de a indica cel puțin o dată la trei luni un număr de solicitanți de protecție internațională care puteau fi transferați

rapid pe teritoriul lor, conferea un caracter necondiționat acestei obligații și nu prevedea posibilitatea ca aceste state membre să invoce existența unui pericol pentru securitatea națională sau ordinea publică pe acest teritoriu pentru a justifica neaplicarea acestei dispoziții. Astfel, inexistența unei identificări, în acest stadiu inițial al acestei proceduri, a solicitanților care aveau vocația de a fi transferați în statul membru vizat făcea imposibilă orice apreciere individualizată a riscului pe care lar fi putut reprezenta pentru ordinea publică sau securitatea națională a statului membru menționat.

În continuare, în ceea ce privește dificultățile pe care le-ar fi întâmpinat Republica Polonă pentru a asigura securitatea națională sau ordinea publică în fazele procedurii de transfer ulterioare asumării de către ea a unor angajamente la 16 decembrie 2016, este necesar să se observe că acestea se referă la începutul perioadei de aplicare de doi ani a Deciziilor 2015/1523 și 2015/1601.

În această privință, este necesar să se arate că un transfer al unui număr important de persoane precum cel prevăzut de Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 este o operațiune în același timp inedită și complexă care necesită un anumit timp de pregătire și de punere în aplicare, în special pe planul coordonării dintre administrațiile statelor membre, înainte ca aceasta să producă efecte concrete.

În plus, dacă, astfel cum susțin Republica Polonă și Republica Cehă, mecanismul prevăzut la articolul 5 alineatele (4) și (7) din fiecare dintre Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 era ineficient, în special ca urmare a unei lipse de cooperare din partea autorităților italiene, asemenea dificultăți de ordin practic nu sunt inerente mecanismului menționat și trebuiau, dacă era cazul, să fie soluționate în spiritul cooperării și al încrederii reciproce dintre autoritățile

statelor membre beneficiare ale transferului și cele ale statelor membre de transfer care trebuia să prevaleze în cadrul procedurii de transfer prevăzute la articolul 5 din fiecare dintre aceste decizii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 septembrie 2017, Slovacia și Ungaria/Consiliul, C643/15 și C647/15, EU:C:2017:631, punctul 309).

În această privință, este necesar să se observe că reiese din rapoartele privind transferul și relocarea că, deși, la începutul perioadei de aplicare a Deciziilor 2015/1523 și 2015/1601, numărul solicitanților de protecție internațională efectiv transferați era relativ scăzut pentru motivul că, printre altele, anumite state membre refuzau, într-un număr semnificativ de cazuri, să transfere solicitanți de protecție internațională identificați de Republica Elenă sau de Republica Italiană din cauza, printre altele, a pericolului pe care aceștia l-ar fi reprezentat pentru ordinea lor publică sau pentru securitatea lor, această problemă sa redus treptat ca importanță, iar ritmul transferurilor efectuate a devenit mai susținut.

După cum rezultă din al optulea, din al unsprezecelea și din al doisprezecelea raport privind transferul și relocarea, statele membre de transfer au putut astfel să efectueze, în anumite condiții, verificări de securitate suplimentare sau chiar sistematice prin intermediul, printre altele, al interviurilor și au avut posibilitatea, în ceea ce privește transferurile din Italia, începând cu 1 decembrie 2016, să solicite asistența Agenției Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Aplicare a Legii (Europol) pentru efectuarea acestor interviuri, în scopul de a evita ca aceste verificări să continue să încetinească în mod nejustificat procesul de transfer.

În plus, în ceea ce privește transferurile din Grecia, statele membre de transfer au avut posibilitatea, încă de

la intrarea în vigoare a Deciziilor 2015/1523 și 2015/1601, să solicite efectuarea unor interviuri de securitate de către proprii ofițeri de poliție înainte de transfer.

Aceste măsuri se adăugau la dispozitivul deja prevăzut la articolul 5 din fiecare dintre Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 pentru a asigura identificarea persoanelor în cauză, în special la alineatele (5) și (11) ale acestui articol, care impuneau prelevarea amprentelor digitale înainte și după transferul lor, precum și transmiterea lor sistemului central Eurodac.

Rezultă că Republica Polonă și Ungaria nu se pot întemeia pe articolul 72 TFUE pentru ași justifica refuzul de a pune în aplicare ansamblul obligațiilor de transfer care le erau impuse de articolul 5 alineatele (2) și (4)-(11) din Decizia 2015/1523 și/sau de articolul 5 alineatele (2) și (4)-(11) din Decizia 2015/1601.

Astfel cum a arătat de asemenea în esență doamna avocată generală la punctele 226 și 227 din concluziile sale, argumentația întemeiată pe coroborarea articolului 72 TFUE cu articolul 4 alineatul (2) TUE nu este de natură să infirme această concluzie. Întrădevăr, nimic nu indică faptul că menținerea efectivă a funcțiilor esențiale ale statului vizate de această din urmă dispoziție, precum aceea de a proteja securitatea națională, nu putea fi asigurată decât lăsând neaplicate Deciziile 2015/1523 și 2015/1601.

Dimpotrivă, mecanismul prevăzut la articolul 5 alineatele (4) și (7) din fiecare dintre deciziile menționate, inclusiv în aplicarea sa concretă astfel cum sa dezvoltat în practică în perioadele de aplicare a acestora, lăsa statelor membre de transfer posibilități reale de ași proteja interesele legate de ordinea publică și de securitatea internă în cadrul examinării situației individuale a fiecărui solicitant de protecție internațională al cărui transfer era propus, fără a aduce însă atingere

obiectivului aceluiași decizii care consta în asigurarea unui transfer efectiv și rapid al unui număr important de solicitanți care au în mod clar nevoie de protecție internațională pentru a reduce presiunea considerabilă care se exercita asupra sistemelor de azil elen și italian.

Prin urmare, motivele în apărare întemeiate de Republica Polonă și de Ungaria pe articolul 72 TFUE coroborat cu articolul 4 alineatul (2) TUE trebuie respinse.

Cu privire la motivul în apărare întemeiat de Republica Cehă pe disfuncționalitatea și pe lipsa de eficacitate de care ar fi suferit mecanismul de transfer prevăzut de Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 în aplicarea sa concretă

Republica Cehă susține că decizia sa de a lăsa neaplicate Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 era justificată de faptul că, în aplicarea sa concretă, mecanismul de transfer, astfel cum este prevăzut de aceste decizii, sa dovedit a fi în mare parte disfuncțional și ineficient, în special ca urmare a lipsei sistematice de cooperare a autorităților elene și italiene sau a lipsei efective în Grecia sau în Italia, la momentul asumării unor angajamente de transfer, a unor solicitanți de protecție internațională care să aibă vocația de a fi transferați, ceea ce este evidențiat de succesul redus al acestui mecanism în termeni de număr total de transferuri efectiv intervenite.

În fața amenințărilor pentru siguranța publică pe care le-ar implica transferul de persoane potențial legate de extremismul religios, ar trebui să se asigure că fiecare stat membru de transfer se poate proteja în conformitate cu articolul 4 alineatul (2) TUE și, mai precis, cu articolul 72 TFUE. Acest principiu s-ar reflecta de asemenea la articolul 5 alineatul (7) din fiecare dintre Deciziile 2015/1523 și 2015/1601. Or, în aplicarea sa concretă, mecanismul de transfer nu ar fi asigurat o asemenea

protecție a securității publice, din cauza, printre altele, a lipsei unor informații suficiente cu privire la persoanele vizate și a imposibilității de a efectua interviuri în materie de securitate, în condițiile în care ar fi fost vorba despre condiții indispensabile pentru a verifica dacă aceste persoane nu constituie o amenințare pentru securitatea națională sau ordinea publică în statul membru de transfer.

Din aceasta ar rezulta că asumarea unor angajamente de transfer în temeiul articolului 5 alineatul (2) din fiecare dintre aceste decizii nu ar fi fost decât un exercițiu pur formal care nu a realizat obiectivul de transfer efectiv urmărit de deciziile menționate.

Prin urmare, Republica Cehă ar fi preferat să își concentreze eforturile pe măsuri de sprijin mai eficiente decât o măsură de transfer, furnizând, atât la nivel bilateral, cât și în cadrul Uniunii, o asistență financiară, tehnică sau de personal celor mai afectate țări terțe și statelor membre situate în prima linie a afluxului masiv de persoane care au în mod clar nevoie de protecție internațională.

Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, la 5 iunie 2017, Republica Cehă a adoptat Rezoluția nr. 439 prin care acest stat membru a decis să suspende punerea în aplicare a obligațiilor sale asumate în cadrul reuniunii din 25 și 26 iunie 2015 a Consiliului European, formalizate ulterior cu ocazia reuniunii reprezentanților guvernelor statelor membre reuniți în cadrul Consiliului European din 20 iulie 2015 și puse în aplicare prin Decizia 2015/1523, precum și punerea în aplicare a obligațiilor sale care decurg din Decizia 2015/1601 „având în vedere deteriorarea semnificativă a situației în materie de securitate din Uniune [...] și ținând seama de vădita disfuncționalitate a sistemului de transfer”. Este cert că, în niciun moment ulterior în perioadele de aplicare

ale fiecăreia dintre deciziile menționate, Republica Cehă nu a ridicat această suspendare.

În speță, în cadrul apărării sale în procedura de constatare a neîndeplinirii obligațiilor care o privește, Republica Cehă se întemeiază pe considerații referitoare la disfuncționalitatea sau la lipsa de eficiență de care ar fi suferit, în aplicarea sa concretă, mecanismul de transfer prevăzut de Deciziile 2015/1523 și 2015/1601, inclusiv mecanismul specific prevăzut la articolul 5 alineatele (4) și (7) din fiecare dintre aceste decizii, prin care se urmărește să se permită statelor membre să protejeze securitatea națională sau ordinea publică pe teritoriul lor în cadrul procedurii de transfer, ca justificare a deciziei sale de a nu pune în aplicare obligațiile de transfer care îi revineau în temeiul articolului 5 alineatele (2) și (4)-(11) din fiecare dintre aceleași decizii.

În această privință, nu se poate admite, în caz contrar permițându-se să se aducă atingere obiectivului de solidaritate inerent Deciziilor 2015/1523 și 2015/1601, precum și caracterului obligatoriu al acestor acte, ca un stat membru să se poată întemeia, fără a invoca, pe de altă parte, în acest scop, un temei juridic prevăzut de tratate, pe aprecierea sa unilaterală cu privire la pretinsa lipsă de eficiență sau chiar cu privire la pretinsa disfuncționalitate a mecanismului de transfer stabilit prin actele menționate, în special în ceea ce privește menținerea ordinii publice și apărarea securității interne, pentru a se sustrage de la orice obligație de transfer care îi revine în temeiul aceluiași acte.

Trebuie amintit de asemenea că sarcinile pe care le implică măsurile provizorii prevăzute de Deciziile 2015/1523 și 2015/1601, din moment ce au fost adoptate în temeiul articolului 78 alineatul (3) TFUE pentru a ajuta Republica Elenă și Republica Italiană să facă față mai bine

unei situații de urgență caracterizate de un aflus brusc de resortisanți ai țărilor terțe pe teritoriul lor, trebuie în principiu să fie repartizate între toate celelalte state membre, în conformitate cu principiul solidarității și al distribuirii echitabile a răspunderii între statele membre, principiu care, în conformitate cu articolul 80 TFUE, reglementează politica Uniunii în materie de azil.

În plus, dificultățile de ordin practic în aplicarea Deciziilor 2015/1523 și 2015/1601 pe care le invocă Republica Cehă nu sunt inerente mecanismului de transfer prevăzut de aceste decizii și nici, de altfel, mecanismului specific prevăzut la articolul 5 alineatele (4) și (7) din fiecare dintre aceste decizii și trebuiau să fie soluționate, dacă era cazul, în spiritul cooperării și al încrederii reciproce dintre autoritățile statelor membre beneficiare ale transferului și cele ale statelor membre de transfer care trebuie să prevaleze în cadrul punerii în aplicare a procedurii de transfer prevăzute la articolul 5 din fiecare dintre deciziile menționate.

Astfel, pretinsa ineficiență sau pretinsa disfuncționalitate a mecanismului de transfer nu a împiedicat alte state membre să își asume, la intervale regulate, angajamente de transfer și să efectueze transferuri efective ale unor solicitanți de protecție internațională de-a lungul perioadelor de aplicare a fiecăreia dintre Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 și, în mod și mai pregnant, către sfârșitul acestor perioade, ca răspuns la apelul formulat de Comisie în rapoartele sale lunare privind transferul și relocarea de a intensifica ritmul transferurilor înaintea expirării perioadelor menționate.

Pe de altă parte, unele dintre problemele practice ridicate de Republica Cehă sunt legate de faptul că un transfer al unui număr important de persoane precum cel prevăzut de Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 este o operațiune în același timp inedită și complexă care

necesită un anumit timp de pregătire și de punere în aplicare, în special pe planul coordonării dintre administrațiile statelor membre, înainte ca aceasta să producă efecte concrete.

În această privință, trebuie de asemenea amintit, astfel că, în perioada de aplicare a Deciziilor 2015/1523 și 2015/1601, anumite ajustări au fost aduse procedurii de transfer pentru a răspunde în special problemelor de ordin practic menționate de Republica Cehă. Aceasta este situația printre altele în ceea ce privește posibilitatea statelor membre de transfer de a efectua controale de securitate suplimentare în Grecia sau în Italia înainte de transferul solicitanților de protecție internațională, precum și în ceea ce privește posibilitatea oferită începând cu 1 decembrie 2016 de a solicita asistență din partea Europol pentru efectuarea acestor controale de securitate suplimentare în Italia.

În sfârșit, trebuie respins de asemenea argumentul Republicii Ceha potrivit căruia acest stat membru ar fi preferat să susțină Republica Elenă și Republica Italiană în calitate de state membre din prima linie, precum și anumite țări terțe prin furnizarea altor ajutoare decât transferurile.

Astfel, din moment ce, încă de la adoptarea lor și în perioada lor de aplicare, Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 aveau un caracter obligatoriu pentru Republica Cehă, acest stat membru era obligat să se conformeze obligațiilor de transfer impuse prin aceste decizii independent de furnizarea altor tipuri de ajutoare Republicii Elene și Republicii Italiene și chiar dacă aceste ajutoare urmăreau de asemenea să reducă presiunea asupra sistemelor de azil ale acestor două state membre din prima linie. În plus, trebuie să se observe că anumite ajutoare erau de altfel impuse prin deciziile menționate sau prin alte acte adoptate la nivelul Uniunii. Asemenea

ajutoare nu puteau în niciun caz să se substituie punerii în aplicare a obligațiilor care decurg din Deciziile 2015/1523 și 2015/1601.

Rezultă că mijlocul de apărare întemeiat de Republica Cehă pe pretinsa disfuncționalitate și pe pretinsa lipsă de eficiență a mecanismului de transfer prevăzut de Deciziile 2015/1523 și 2015/1601 trebuie respins.

Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se constate că:

- prin faptul că nu a indicat la intervale regulate și cel puțin o dată la trei luni un număr adecvat de solicitanți de protecție internațională care pot fi transferați rapid pe teritoriul său, Republica Polonă nu șia îndeplinit, începând cu 16 martie 2016, obligațiile care îi revin în temeiul articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1523 și al articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1601, precum și, pe cale de consecință, obligațiile ulterioare de transfer care îi revin în temeiul articolului 5 alineatele (4)-(11) din fiecare dintre aceste două decizii;

- prin faptul că nu a indicat la intervale regulate și cel puțin o dată la trei luni un număr adecvat de solicitanți de protecție internațională care pot fi transferați rapid pe teritoriul său, Ungaria nu șia îndeplinit, începând cu 25 decembrie 2015, obligațiile care îi revin în temeiul articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1601, precum și, pe cale de consecință, obligațiile ulterioare de transfer care îi revin în temeiul articolului 5 alineatele (4)-(11) din această decizie și

- prin faptul că nu a indicat la intervale regulate și cel puțin o dată la trei luni un număr adecvat de solicitanți de protecție internațională care pot fi transferați rapid pe teritoriul său, Republica Cehă nu șia îndeplinit, începând cu 13 august

2016, obligațiile care îi revin în temeiul articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1601 și al articolului 5 alineatul (2) din Decizia 2015/1601, precum și, pe cale de

consecință, obligațiile ulterioare de transfer care îi revin în temeiul articolului 5 alineatele (4)-(11) din fiecare dintre aceste două decizii.

6. Dreptul Uniunii nu împiedică statele membre să prevadă proceduri civile de confiscare independent de constatarea unei infracțiuni. O asemenea procedură nu intră sub incidența Deciziei-cadru privind confiscarea bunurilor

(Cauza C-234/18, Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo/BP și alții, Hotărârea din 19 martie 2020)

Cererea de decizie preliminară privește interpretarea Directivei 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană (JO 2014, L 127, p. 39, rectificare în JO 2014, L 138, p. 114).

Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo (Comisia anticorupție și de confiscare a bunurilor dobândite în mod ilegal, Bulgaria) (denumită în continuare „comisia de confiscare a bunurilor”), pe de o parte, și BP, precum și mai multe persoane fizice și juridice despre care se presupune că sunt fie asociate cu BP, fie controlate de BP, pe de altă parte, în legătură cu o cerere de confiscare a bunurilor dobândite în mod ilegal de BP și de aceste persoane.

În luna iulie a anului 2014, Sofiyska gradska prokuratura (Parchetul Orașului Sofia, Bulgaria) a informat comisia de confiscare a bunurilor că a început urmărirea penală împotriva lui BP, în calitate de președinte al consiliului de supraveghere al unei bănci bulgare, pentru că ar fi incitat cu bună știință alte persoane, din luna decembrie a anului 2011 până la 19 iunie 2014, să deturneze fonduri care aparțineau băncii menționate, cu încălcarea articolului 201 și a articolului

203 alineatul (1) din Codul penal, în valoare totală de peste 205 milioane de leva bulgărești (BGN) (aproximativ 105 milioane de euro).

Din decizia de trimitere reiese că această urmărire penală este în curs și încă nu a condus la pronunțarea unei hotărâri definitive, cu atât mai puțin a unei condamnări definitive.

Comisia de confiscare a bunurilor a desfășurat o anchetă care privea perioada cuprinsă între 4 august 2004 și 4 august 2010, din care reiese, printre altele, că BP și membrii familiei sale ar dispune de depozite bancare de o valoare considerabilă, care nu corespund veniturilor lor legale, că ar fi efectuat operațiuni bancare cu mijloace a căror origine nu poate fi determinată, că ar fi dobândit bunuri mobile și imobile de o valoare considerabilă și că BP ar fi fost remunerat în temeiul unor contracte despre care se afirmă că sunt fictive, veniturile obținute din aceste operațiuni fictive având ca scop disimularea originii ilegale a mijloacelor care au servit la dobândirea bunurilor de către BP.

Prin decizia din 14 mai 2015, comisia de confiscare a bunurilor a inițiat, în temeiul articolului 22 alineatul (1) punctul 8 din Legea privind confiscarea, o procedură la Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia, Bulgaria), în vederea confiscării bunurilor lui BP și ale membrilor familiei sale, precum și ale terților asociați cu BP sau controlați de BP,

care ar fi fost dobândite în mod ilegal, a contravalorii acestora în bani, atunci când acestea au fost revândute, sau a bunurilor care au rezultat din conversia bunurilor menționate dobândite în mod ilegal.

La cererea comisiei de confiscare a bunurilor, Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) a dispus măsuri asigurătorii cu privire la bunurile care fac obiectul cererii de confiscare.

În cadrul procedurii inițiate la instanța de trimitere, BP și anumiți pârâți din litigiul principal susțin că cererea de confiscare a bunurilor introdusă de comisia de confiscare a bunurilor ar fi inadmisibilă în esență, pentru motivul că ar fi contrară Directivei 2014/42. Astfel, această directivă ar impune ca confiscarea bunurilor să se bazeze pe o condamnare definitivă, element care ar lipsi în cauza principală. Potrivit lui BP și pârâților menționați, la nivelul Uniunii nu ar exista nicio reglementare privind confiscarea civilă, astfel încât măsura confiscării să putea lua numai pe baza unei condamnări definitive de natură penală. Or, potrivit aceluiași pârți, pârâții din litigiul principal ar fi tratați ca și când ar fi fost judecați și condamnați definitiv, ceea ce ar aduce atingere, printre altele, prezumției de nevinovăție și dreptului la un proces echitabil.

Instanța de trimitere arată că reiese în mod expres din Legea privind confiscarea că procedura de confiscare inițiată în fața instanței civile este independentă de procedura penală inițiată împotriva persoanei vizate de anchetă și/sau a persoanelor asociate acesteia sau controlate de aceasta. Simpla existență a unor acuzații penale ar fi suficientă pentru a iniția o procedură de confiscare civilă. Cu toate acestea, potrivit instanței de trimitere, din modul de redactare a Directivei 2014/42 ar rezulta în mod clar că nu trebuie exclusă o legătură între procedura penală și procedura de confiscare civilă și că aceasta din urmă nu trebuie încheiată înainte de finalizarea procedurii penale. Potrivit acestei

instanțe, Legea privind confiscarea ar fi depășit armonizarea minimală prevăzută de Directiva 2014/42 și, prin urmare, ar fi fost contrară acesteia. Întrucât BP încă nu a fost condamnat penal pentru faptele în discuție în litigiul principal, instanța menționată apreciază că procedura de confiscare civilă ar trebui suspendată până la încheierea procedurii penale inițiate, printre alții, împotriva lui BP.

Având totuși îndoieli cu privire la interpretarea dispozițiilor Directivei 2014/42, Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 1 alineatul (1) din Directiva [2014/42], care prevede instituirea unor «norme minime privind înghețarea bunurilor în vederea unei posibile confiscări ulterioare», trebuie interpretat în sensul că permite statelor membre să adopte dispoziții privind o confiscare civilă care nu se bazează pe o condamnare penală?

2) Având în vedere articolul 4 alineatul (1) din Directiva [2014/42], din dispozițiile articolului 1 alineatul (1) din directivă rezultă că, pentru declanșarea și executarea unei proceduri de confiscare civilă, este suficientă inițierea unei proceduri penale împotriva persoanei ale cărei bunuri fac obiectul confiscării?

3) Motivele prevăzute la articolul 4 alineatul (2) din Directiva [2014/42] pot fi interpretate larg, în sensul că permit o confiscare civilă care nu se întemeiază pe o condamnare penală?

4) Articolul 5 alineatul (1) din Directiva [2014/42] trebuie interpretat în sensul că dreptul de proprietate asupra unor bunuri poate fi anulat numai pe baza discrepanței dintre valoarea acestor bunuri și venitul legal al persoanei, ca produs direct sau indirect al unei infracțiuni, fără să existe o hotărâre judecătorească definitivă prin care să se stabilească faptul că persoana în cauză a săvârșit respectiva infracțiune?

5) Articolul 6 alineatul (1) din Directiva [2014/42] trebuie interpretat în sensul că

reglementează confiscarea bunurilor terților drept o măsură suplimentară sau alternativă în raport cu confiscarea directă sau drept o măsură suplimentară în raport cu confiscarea extinsă?

6) Articolul 8 alineatul (1) din Directiva [2014/42] trebuie interpretat în sensul că garantează aplicarea prezumției de nevinovăție și interzice confiscarea care nu se bazează pe o condamnare?”

Cu privire la întrebările preliminare

Este necesar să se considere că, prin intermediul întrebărilor formulate, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă Decizia cadru 2005/212 trebuie interpretată în sensul că se opune unei reglementări a unui stat membru care prevede că confiscarea bunurilor dobândite în mod ilegal este dispusă de o instanță națională la finalul unei proceduri care nu este condiționată nici de constatarea unei infracțiuni, nici, *a fortiori*, de condamnarea presupușilor autori ai unei astfel de infracțiuni.

Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie amintit că Decizia cadru 2005/212 se întemeiază pe dispozițiile titlului VI din Tratatul UE, în versiunea anterioară Tratatului de la Lisabona, intitulat „Dispoziții privind cooperarea polițienească și judiciară în materie penală”, mai precis pe articolul 29, pe articolul 31 alineatul (1) litera (c) și pe articolul 34 alineatul (2) litera (b) UE.

Articolul 31 alineatul (1) litera (c) UE prevede că acțiunea comună în domeniul cooperării judiciare în materie penală vizează asigurarea compatibilității normelor aplicabile în statele membre, în măsura necesară îmbunătățirii acestei cooperări. În acest context, Decizia cadru 2005/212 are drept obiectiv să garanteze, astfel cum se arată în considerentul (10) al acesteia, că toate statele membre dispun de norme eficiente în materie de confiscare a produselor având legătură cu infracțiunea.

Astfel, articolul 2 alineatul (1) din Decizia cadru 2005/212 impune ca statele

membre să ia măsurile necesare pentru le permite acestora să confişte, în totalitate sau în parte, instrumentele și produsele care sunt rezultatul unei infracțiuni care se pedepsește cu o pedeapsă privativă de libertate cu o durată mai mare de un an sau bunurile de o valoare corespunzătoare acestor produse, în timp ce articolul 1 a patra liniuță din aceasta definește „confiscarea” drept o pedeapsă sau o măsură dispusă de o instanță în urma unei proceduri în legătură cu o infracțiune sau cu infracțiuni, având ca rezultat deposedarea definitivă de bunul respectiv.

Astfel cum reiese și din considerentul (10) al Deciziei cadru 2005/212, aceasta este asociată unei propuneri a Regatului Danemarcei care a condus la adoptarea Deciziei cadru 2006/783/JAI a Consiliului din 6 octombrie 2006 privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce pentru hotărârile de confiscare (JO 2006, L 328, p. 59, Ediție specială, 19/vol. 9, p. 44). Astfel cum precizează considerentul (8) al acestei din urmă decizii cadru, scopul acesteia este de a facilita cooperarea dintre statele membre în materie de recunoaștere reciprocă și de executare a hotărârilor de confiscare a bunurilor, astfel încât un stat membru să fie obligat să recunoască și să execute pe teritoriul său hotărârile de confiscare emise de o instanță competentă în materie penală a unui alt stat membru.

În consecință, ținând seama de obiectivele și de modul de redactare a dispozițiilor Deciziei cadru 2005/212, precum și de contextul în care aceasta a fost adoptată, este necesar să se considere că decizia menționată este un act care urmărește să impună statelor membre să aplice norme minime comune de confiscare a instrumentelor și a produselor infracțiunilor, pentru a facilita recunoașterea reciprocă a deciziilor judiciare de confiscare adoptate în cadrul procedurilor penale, astfel cum a arătat în esență și doamna avocată generală la punctul 63 din concluziile sale.

Decizia cadru 2005/212 nu reglementează, așadar, confiscarea unor instrumente și a unor produse provenite din activități ilegale care este dispusă de o instanță a unui stat membru în cadrul sau în urma unei proceduri care nu are legătură cu constatarea unei sau mai multor infracțiuni.

Această interpretare nu este nicidecum infirmată de articolul 2 alineatul (2) din decizia cadru menționată.

Astfel, această dispoziție se limitează la a enunța că, în ceea ce privește încălcările de natură fiscală, statele membre pot recurge la alte proceduri decât cele penale pentru al deposeda pe autor de produsele având legătură cu infracțiunea. Ea nu poate fi interpretată, *a contrario*, în sensul că statele membre ar fi private de posibilitatea de a institui proceduri de confiscare, altele decât procedurile penale, care nu sunt legate de încălcări de natură fiscală. Astfel, o asemenea interdicție ar depăși domeniul de aplicare al normelor minime instituite prin Decizia cadru 2005/212.

În speță, rezultă că procedura de confiscare pendinte în fața instanței de trimitere este de natură civilă și că aceasta coexistă, în dreptul intern, cu un regim de confiscare de drept penal. Desigur, în temeiul articolului 22 alineatul (1) din Legea privind confiscarea, o astfel de procedură este inițiată de comisia de confiscare a bunurilor atunci când aceasta din urmă este informată cu privire la faptul că o persoană este acuzată de săvârșirea

anumitor infracțiuni. Cu toate acestea, reiese din elementele dosarului de care dispune Curtea și din precizările furnizate, în ședință, de comisia de confiscare a bunurilor, de guvernul bulgar și de Comisia Europeană că, în conformitate cu dispozițiile legii menționate, odată deschisă, această procedură, care se concentrează exclusiv pe bunurile despre care se pretinde că au fost dobândite în mod ilegal, se derulează independent de o eventuală procedură penală inițiată împotriva presupusului autor al infracțiunilor, precum și de rezultatul unei astfel de proceduri, în special de eventuala condamnare a respectivului autor.

În aceste condiții, este necesar să se constate că hotărârea pe care instanța de trimitere este chemată să o pronunțe în cauza principală nu se înscrie în cadrul sau în continuarea unei proceduri în legătură cu una sau cu mai multe infracțiuni. Așadar, aceasta nu intră în domeniul de aplicare al Decizia cadru 2005/212.

Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la întrebările adresate că Decizia cadru 2005/212 trebuie interpretată în sensul că nu se opune unei reglementări a unui stat membru care prevede că confiscarea bunurilor dobândite în mod ilegal este dispusă de o instanță națională la finalul unei proceduri care nu este condiționată nici de constatarea unei infracțiuni, nici, *a fortiori*, de condamnarea presupușilor autori ai unei astfel de infracțiuni.

7. Tribunalul a săvârșit o eroare de drept statuând că existența unui contract privind activitatea didactică între o parte și avocatul său aduce atingere cerinței de independență a reprezentantului în fața instanțelor Uniunii

(Cauzele conexate C-515/17 P și C-561/17 P, Uniwersytet Wrocławski și Polonia/ Agenția Executivă pentru Cercetare (REA), Hotărârea din 4 februarie 2020)

Prin recursurile formulate, Uniwersytet Wrocławski (Universitatea din Wrocław, Polonia) și Republica Polonă solicită

anularea Ordonanței Tribunalului Uniunii Europene din 13 iunie 2017, Uniwersytet Wrocławski / REA (T137/16, nepublicată,

denumită în continuare „ordonanța atacată”, EU:T:2017:407), prin care acesta a respins ca vădit inadmisibilă acțiunea Universității din Wrocław prin care se solicită, pe de o parte, anularea deciziilor Agenției Executive pentru Cercetare (REA), acționând ca urmare a delegării de către Comisia Europeană, de reziliere a convenției de subvenționare Cossar (nr. 252908) și obligarea acestei universități la rambursarea sumelor de 36 508,37 euro, 58 031,38 euro și 6 286,68 euro, precum și la plata de daune interese în valoare de 5 803,14 euro și, pe de altă parte, rambursarea de către REA a sumelor corespunzătoare majorate cu dobânzile calculate din ziua plății până la data rambursării.

Istoricul litigiului

În cadrul unui program pentru activități de cercetare, de dezvoltare tehnologică și demonstrative, REA a încheiat cu Universitatea din Wrocław o convenție de subvenționare care prevedea printre altele că cercetătorul angajat cu normă întreagă în cadrul activității subvenționate nu era autorizat să perceapă alte venituri decât cele referitoare la munca sa de cercetare.

Totuși, sa dovedit că cercetătorul în cauză percepea și remunerații din alte activități, astfel încât REA a pus capăt convenției de subvenționare, a adresat Universității din Wrocław o notă de debit în valoare de 36 508,37 euro și a informato pe aceasta din urmă că procedează la perceperea sumei de 6 286,68 euro direct din fondul de garantare, prevăzut de convenția de subvenționare. Universitatea din Wrocław a achitat suma aferentă notei de debit menționate.

În urma unei anchete efectuate de Oficiul European de Luptă Antifraudă (OLAF), REA a adresat Universității din Wrocław două note de debit suplimentare, în limita sumei de 58 031,38 euro, reprezentând soldul subvenției care

trebuia recuperată și, respectiv, de 5 803,14 euro, cu titlu de daune interese în executarea clauzei penale prevăzute de convenția de subvenționare. Universitatea din Wrocław a achitat și aceste două note de debit.

Procedura în fața Tribunalului și ordonanța atacată

Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 25 martie 2016, Universitatea din Wrocław a introdus o acțiune prin care solicita, pe de o parte, anularea deciziilor REA de reziliere a convenției de subvenționare și de obligare la rambursarea unei părți din subvențiile în cauză, precum și la plata de daune-interese și, pe de altă parte, rambursarea sumelor corespunzătoare majorate cu dobânzile calculate din ziua plății acestora de către universitatea respectivă până la data rambursării acestora de către REA.

În memoriul său în apărare, REA a ridicat o excepție de inadmisibilitate a acestei acțiuni, întemeiată în special pe faptul că consilierul juridic care reprezintă Universitatea din Wrocław era salariat al unui centru de cercetare al Facultății de Drept și de Gestiune a acestei universități și că, prin urmare, nu îndeplinea condiția de independență impusă de statut.

Universitatea din Wrocław a arătat că, deși consilierul juridic care o reprezintă în fața Tribunalului fusese în trecut legat de aceasta printrun contract de muncă, situația era diferită la momentul introducerii acțiunii în primă instanță. Astfel, de la 3 octombrie 2015, acest consilier juridic ar fi legat de ea printrun contract de drept civil privind activitatea didactică. Acest contract sar caracteriza printru lipsă de raporturi de subordonare și, prin urmare, nu ar putea fi asimilat unui contract de muncă.

La punctul 14 din ordonanța atacată, Tribunalul a arătat că articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut, aplicabil procedurii în fața Tribunalului în conformitate cu articolul 53 din statutul

menționat, prevede că părțile așanumite „neprivilegiate” trebuie să fie reprezentate de un avocat și că numai un avocat autorizat să practice în fața unei instanțe a unui stat membru poate reprezenta sau asista aceste părți în fața Curții.

La punctele 16 și 17 din ordonanța atacată, Tribunalul a arătat, în ceea ce privește aceste două condiții cumulative, că, spre deosebire de autorizația de a practica în fața unei instanțe a unui stat membru, noțiunea de avocat nu cuprinde nicio trimitere expresă la dreptul național al statelor membre pentru a determina sensul și conținutul său. Acesta a precizat că, în conformitate cu jurisprudența constantă a Curții, noțiunea menționată trebuie interpretată, în măsura posibilului, în mod autonom, ținând seama de contextul dispoziției, precum și de obiectivul urmărit, fără a face referire la dreptul național.

Astfel, Tribunalul a statuat, la punctul 18 din ordonanța atacată, referindu-se la concepția rolului avocatului în ordinea juridică a Uniunii, care emană din tradițiile juridice comune ale statelor membre și pe care se întemeiază articolul 19 din statut, și în special la Hotărârea din 18 mai 1982, AM & S Europe/Comisia (155/79, EU:C:1982:157, punctul 24), la Hotărârea din 14 septembrie 2010, Akzo Nobel Chemicals și Akcros Chemicals/Comisia și alții (C550/07 P, EU:C:2010:512, punctul 42), și la Hotărârea din 6 septembrie 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej/Comisia (C422/11 P și C423/11 P, EU:C:2012:553, punctul 23), că rolul avocatului este cel al unui colaborator al justiției chemat să acorde, în deplină independență și în interesul superior al acesteia, asistența legală de care clientul are nevoie.

Acesta a dedus de aici, la punctul 19 din ordonanța atacată, că cerința de independență a avocatului implică absența oricărui raport de muncă între

acesta din urmă și clientul său, noțiunea de independență defininduse nu numai în mod pozitiv, și anume prin referire la disciplina profesională, ci și în mod negativ, și anume prin lipsa unui raport de muncă.

La punctul 20 din ordonanța atacată, Tribunalul a considerat că aceste considerații se aplicau în speță, și anume o situație în care un consilier juridic este legat printrun contract de servicii de partea pe care trebuie să o reprezinte, în măsura în care, chiar dacă pe plan formal ar trebui să se considere că un astfel de contract nu presupune un raport de muncă între cele două părți, nu este mai puțin adevărat că o asemenea situație generează un risc ca opinia profesională a acestui consilier juridic să fie, cel puțin în parte, influențată de mediul său profesional, astfel cum a amintit în esență Curtea la punctul 25 din Hotărârea din 6 septembrie 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej/Comisia (C422/11 P și C423/11 P, EU:C:2012:553).

Astfel, Tribunalul a statuat la punctul 21 din ordonanța atacată că, întrucât cererea de sesizare fusese semnată de un astfel de consilier juridic, acțiunea în primă instanță nu a fost formulată de o persoană care îndeplinește cerințele articolului 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut și ale articolului 51 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Tribunalului. În consecință, Tribunalul a respins această acțiune ca fiind vădit inadmisibilă.

Procedura în fața Curții și concluziile părților din recursuri

Printro decizie a președintelui Curții din 24 noiembrie 2017, prezentele cauze au fost conexate pentru buna desfășurare a procedurii scrise și orale, precum și în vederea pronunțării hotărârii.

La 6 februarie 2018, Republica Cehă a depus o cerere de intervenție în cadrul recursurilor conexate. Prin decizia din 31 mai 2018, președintele Curții a admis această cerere.

Prin Ordonanța președintelui Curții din 5 iulie 2018, Uniwersytet Wrocławski și Polonia/REA (C515/17 P și C561/17 P, nepublicată, EU:C:2018:553), Krajowa Izba Radców Prawnych (Camera Națională a Consilierilor Juridici, Polonia) a fost autorizată să intervină în cauza C561/17 P, în susținerea cererii Republicii Polone.

Prin Ordonanța președintelui Curții din 27 februarie 2019, Uniwersytet Wrocławski și Polonia/REA (C515/17 P și C561/17 P, nepublicată, EU:C:2019:174), a fost respinsă cererea de intervenție formulată de Association of Corporate Counsel Europe (Asociația Consilierilor Juridici de Întreprindere din Europa).

Prin recursul formulat în cauza C515/17 P, Universitatea din Wrocław, susținută de Republica Cehă, solicită Curții: anularea ordonanței atacate; constatarea faptului că acțiunea în primă instanță a fost valabil introdusă și obligarea părâtei la suportarea în întregime a cheltuielilor de judecată.

Prin recursul formulat în cauza C561/17 P, Republica Polonă, susținută de Republica Cehă și de Camera Națională a Consilierilor Juridici, solicită Curții: anularea ordonanței atacate; trimiterea cauzei spre rejudecare Tribunalului; obligarea fiecărei părți să suporte propriile cheltuieli de judecată și trimiterea cauzei Marii Camere, în conformitate cu articolul 16 al treilea paragraf din statut.

REA solicită Curții: respingerea recursurilor; obligarea Universității din Wrocław și a Republicii Polone la plata cheltuielilor de judecată și obligarea Republicii Cehă și a Camerei Naționale a Consilierilor Juridici să suporte propriile cheltuieli de judecată.

Cu privire la recursuri

În susținerea recursului formulat în cauza C515/17 P, Universitatea din Wrocław invocă două motive, întemeiate pe o interpretare eronată a articolului 19 din statut și, respectiv, pe o motivare

insuficientă a ordonanței atacate. În susținerea recursului formulat în cauza C561/17 P, Republica Polonă invocă trei motive, întemeiate pe o interpretare eronată a acestui articol, pe o încălcare a principiilor securității juridice și protecției jurisdicționale efective și, respectiv, pe o motivare insuficientă a acestei ordonanțe.

Având în vedere conexitatea acestora, trebuie să se examineze împreună primul motiv al celor două recursuri și cel de al doilea motiv de recurs din cauza C561/17 P, întemeiate pe o interpretare eronată a articolului 19 din statut, precum și pe o încălcare a principiilor securității juridice și protecției jurisdicționale efective.

Argumentația părților

Prin intermediul primului motiv, Universitatea din Wrocław reproșează Tribunalului că a statuat că un consilier juridic, legat de partea pe care o reprezintă prin intermediul unui contract de prestări de servicii potrivit căruia acesta susține în special cursuri teoretice, nu are independența necesară față de mandantul său pentru al putea reprezenta în cadrul unei proceduri în fața instanțelor Uniunii.

Prin intermediul primului aspect al primului motiv, Universitatea din Wrocław arată că natura și caracteristicile principale ale contractului de prestări de servicii în discuție în speță nu permit asimilarea acestuia cu un contract de muncă, întrucât lipsește în special raportul de subordonare ce caracterizează acest tip de contract.

Prin intermediul celui de al doilea aspect al acestui motiv, Universitatea din Wrocław susține că motivul din ordonanța atacată potrivit căruia orice raport juridic între o parte și reprezentantul său presupune un risc de a influența opinia juridică a acestuia din urmă este contrar principiilor proporționalității și subsidiarității, în măsura în care conferă instituțiilor Uniunii competența exclusivă de a decide cine poate să reprezinte în

mod valabil părțile în fața instanțelor Uniunii.

Prin intermediul celui de al treilea aspect al motivului menționat, Universitatea din Wrocław, susținută de Republica Cehă și de Camera Națională a Consilierilor Juridici, reproșează Tribunalului că nu a luat în considerare sistemele de drept naționale și, mai precis, dreptul polonez care garantează independența și lipsa oricărei subordonări a consilierului juridic față de terți. Aceasta subliniază că, la fel ca profesia de avocat, profesia de consilier juridic servește atât interesul justiției, cât și pe cel al persoanelor a căror apărare a drepturilor îi este încredințată, că se întemeiază pe încrederea publică și este reglementată de un cod deontologic.

Prin intermediul primului aspect al primului motiv, Republica Polonă susține, în primul rând, că interpretarea articolului 19 din statut reținută de Tribunal în ordonanța atacată nu își găsește temeiul nici în tradițiile juridice comune statelor membre, nici în dreptul Uniunii. În această privință, Republica Polonă subliniază că Tribunalul se contrazice atunci când consideră că rolul avocatului se inspiră din tradițiile juridice comune statelor membre și că interpretează noțiunea de avocat fără referire la dreptul național.

În al doilea rând, Republica Polonă susține că aprecierea independenței față de mandant nu poate fi efectuată fără referire la garanțiile rezultate din diversele sisteme de drept naționale.

În al treilea rând, Republica Polonă consideră că noțiunea de independență reținută în ordonanța atacată nu respectă realitățile practicării profesiei de avocat, întrucât se întemeiază pe postulatul potrivit căruia avocatul intern, care își exercită profesia în cadrul unui raport de muncă, va fi supus unei presiuni mai puternice din partea angajatorului său decât avocatul extern, supus numai presiunii clientului său.

În al patrulea rând, Republica Polonă arată că, dacă ar trebui să se urmeze soluția reținută de Tribunal, întemeiată pe jurisprudența actuală a Curții referitoare la reprezentarea părților în fața instanțelor Uniunii, aceasta ar avea drept consecință instituirea unui sistem în care două grade privind cerința de independență ar fi aplicabile aceluiași avocat, și anume unul în fața instanțelor naționale, iar celălalt, mai sever, atunci când acționează în fața instanțelor Uniunii.

Republica Cehă consideră în acest context că trebuie interpretată în mod restrictiv orice limitare a dreptului avocaților care nu au niciun raport de muncă cu clienții lor de ai reprezenta pe aceștia din urmă.

Prin intermediul celui de al doilea aspect al primului motiv, Republica Polonă arată că interpretarea articolului 19 din statut reținută de Tribunal depășește limitele jurisprudenței actuale a Curții referitoare la reprezentarea părților în fața instanțelor Uniunii.

Pe de o parte, această jurisprudență ar lega cerința de independență a avocatului numai de condiția negativă de a nu exista un contract de muncă între acesta și clientul său. Or, în speță, Tribunalul ar fi constatat el însuși, la punctul 20 din ordonanța atacată, că semnatarul acțiunii în primă instanță nu era legat de Universitatea din Wrocław printr-un contract de muncă. În această privință, Tribunalul ar fi decis în mod greșit, în temeiul unei aplicări prin analogie a Hotărârii din 6 septembrie 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej/Comisia (C422/11 P și C423/11 P, EU:C:2012:553), că existența unui contract de drept civil care leagă părțile în cauză era suficientă pentru a constata că reprezentantul acestei universități nu îndeplinea condiția de independență.

Pe de altă parte, Republica Polonă critică ordonanța atacată în măsura în

care Tribunalul a luat în considerare numai contractul încheiat între consilierul juridic și Universitatea din Wrocław referitor la misiunea didactică, însă nu a analizat legăturile care unesc părțile în raport cu asistența juridică furnizată.

Camera Națională a Consilierilor Juridici insistă asupra caracterului eronat al raționamentului Tribunalului care ar însemna să se considere că independența totală a avocatului necesită lipsa oricărei relații a acestuia cu mediul profesional al clientului său. Astfel, ar fi dificil de imaginat că un mandatar poate acționa fără să sufere vreo influență din partea mediului profesional direct al clientului său.

Prin intermediul celui de al doilea motiv, Republica Polonă arată că, întrucât ordonanța atacată nu precizează criteriile care permit să se aprecieze cerința de independență necesară potrivit Tribunalului, aceasta încalcă principiul securității juridice. În plus, în măsura în care consecința constatării lipsei de independență a reprezentantului este respingerea acțiunii, recurenta ar fi privată de o cale de atac efectivă și de dreptul său de acces la o instanță.

Republica Cehă amintește că reprezentarea de către un avocat în fața instanțelor jurisdicționale face parte din dreptul la protecție jurisdicțională efectivă, astfel cum este garantată la articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”). A interzice reclamantului să încheie o convenție de reprezentare în justiție cu un avocat cu care ar întreține, pe de altă parte, o legătură contractuală ar putea să o expună la costuri suplimentare.

Camera Națională a Consilierilor Juridici susține că reprezintă o limitare a dreptului la o cale de atac efectivă în fața Tribunalului, astfel cum este protejat de articolul 47 din cartă, nu numai faptul de a interzice reprezentarea unei părți

prevăzute la articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut de către un avocat legat prin contract de aceasta, ci și situația care rezultă de aici, și anume respingerea acțiunii fără posibilitatea de a rectifica pretinsul viciu de procedură.

REA susține, mai întâi, inadmisibilitatea celor două recursuri în condițiile în care invocă argumente referitoare la aprecierea faptelor și se bazează pe motive și pe argumente dezbătute deja în fața Tribunalului. În continuare, recursul Universității din Wrocław ar fi inadmisibil în măsura în care sar întemeia pe fapte care au legătură cu situația avocatului în cauză, care nu au fost prezentate Tribunalului. În sfârșit, argumentația în intervenție a Republicii Cehe și a Camerei Naționale a Consilierilor Juridici ar fi inadmisibilă, întrucât ar viza o încălcare a articolului 47 din cartă, un astfel de argument nefiind invocat nici de Universitatea din Wrocław, nici de Republica Polonă. Argumentația Republicii Cehe ar fi de asemenea inadmisibilă, întrucât nu ar identifica niciun punct precis din ordonanța atacată.

În ceea ce privește fondul, REA apreciază că argumentația potrivit căreia interpretarea articolului 19 din statut trebuie să fie efectuată pe baza normelor naționale conduce la înlocuirea acestui articol, care reglementează reprezentarea părților în fața instanțelor Uniunii, de norme naționale determinate de la caz la caz. Astfel, departe de a fi o „limitare”, interpretarea reținută de Tribunal ar constitui o garanție că toți avocații Uniunii sunt supuși acelorași condiții în ceea ce privește reprezentarea în fața Curții.

Pe de altă parte, Tribunalul nu ar fi depășit jurisprudența existentă a Curții în materie, care ar fi mai extensivă decât lasă să se înțeleagă recursurile, întrucât aceasta ar fi stabilit deja cerința potrivit căreia consilierul trebuie să fie suficient de distant de partea pe care o reprezintă.

Argumentația întemeiată pe articolul 47 din cartă ar trebui, în orice caz, să fie

respinsă ca nefondată, în măsura în care inadmisibilitatea acțiunii nu ar împiedica Universitatea din Wrocław să fie reprezentată de un alt consilier pentru a acționa din nou în fața Tribunalului în temeiul articolului 272 TFUE.

Aprecierea Curții

Cu privire la fond

În ceea ce privește fondul și mai precis problema reprezentării unei părți care nu este prevăzută la primele două paragrafe ale articolului 19 din statut în fața instanțelor Uniunii, Tribunalul a amintit în mod întemeiat, la punctul 16 din ordonanța atacată, că acest articol cuprinde două condiții distincte și cumulative. Astfel, prima condiție, enunțată la al treilea paragraf al articolului menționat, impune obligația unei astfel de părți de a fi reprezentată de un avocat. A doua condiție, cuprinsă la al patrulea paragraf al aceluiași articol, prevede că avocatul care reprezintă această parte trebuie să fie abilitat să practice în fața unei instanțe a unui stat membru sau a unui alt stat parte la Acordul privind SEE (a se vedea în acest sens Ordonanța din 20 februarie 2008, Comunidad Autónoma de Valencia/Comisia, C 363/06 P, nepublicată, EU:C:2008:99, punctul 21).

În ceea ce privește această a doua condiție, din modul de redactare a articolului 19 al patrulea paragraf din statut reiese că sensul și domeniul de aplicare ale acestei condiții trebuie interpretate prin trimitere la dreptul național în cauză. În speță, nu sa contestat că acea condiție era respectată de consilierul juridic care reprezintă Universitatea din Wrocław în cadrul acțiunii în primă instanță.

În schimb, în ceea ce privește prima condiție, referitoare la noțiunea de avocat, Curtea a statuat că, în lipsa unei trimiteri făcute de articolul 19 al treilea paragraf din statut la dreptul național al statelor membre, această noțiune trebuie interpretată în mod autonom și uniform

în întreaga Uniune, ținând seama nu numai de modul de redactare a acestei dispoziții, ci și de contextul și de obiectivul său (a se vedea în acest sens în special Ordonanța din 20 februarie 2008, Comunidad Autónoma de Valencia/Comisia, C363/06 P, nepublicată, EU:C:2008:99, punctul 25 și jurisprudența citată), precizându-se totuși că noțiunea menționată, în sensul acestui articol, nu aduce atingere posibilității recunoscute persoanelor abilitate, în temeiul dreptului național, să reprezinte o parte întrun litigiu să reprezinte aceeași parte în fața Curții în cadrul unei trimiteri preliminare.

În această privință, din modul de redactare a articolului 19 al treilea paragraf din statut și în special din utilizarea termenului „reprezentate” reiese că o „parte”, în sensul acestei dispoziții, indiferent de calitatea acesteia, nu este autorizată să acționeze ea însăși în fața unei instanțe a Uniunii, ci trebuie să recurgă la serviciile unui terț. Alte dispoziții ale acestui statut sau ale Regulamentului de procedură al Curții, cum ar fi articolul 21 primul paragraf din statutul menționat, precum și articolul 44 alineatul (1) litera (b), articolul 57 alineatul (1) și articolul 119 alineatul (1) din acest regulament de procedură confirmă de asemenea că o parte și reprezentantul său nu pot fi una și aceeași persoană (Ordonanța din 5 decembrie 1996, Lopes/Curtea de Justiție, C174/96 P, EU:C:1996:473, punctul 11, Ordonanța din 16 martie 2006, Correia de Matos/Comisia, C 200/05 P, nepublicată, EU:C:2006:187, punctul 10, și Ordonanța din 6 aprilie 2017, PITEE/Comisia, C464/16 P, nepublicată, EU:C:2017:291, punctul 23).

Dat fiind că, în ceea ce privește acțiunile directe, nicio derogare sau excepție de la această obligație nu este prevăzută de statut sau de Regulamentele de procedură al Curții și al Tribunalului, prezentarea unei cereri introductive semnate de reclamantul

Înșuși nu poate fi suficientă pentru introducerea unei acțiuni, chiar dacă reclamantul este un avocat autorizat să pledeze în fața unei instanțe naționale (a se vedea în acest sens Ordonanța din 5 decembrie 1996, Lopes/Curtea de Justiție, C174/96 P, EU:C:1996:473, punctele 8 și 10, Ordonanța din 16 martie 2006, Correia de Matos/Comisia, C200/05 P, nepublicată, EU:C:2006:187, punctul 11, precum și Ordonanța din 6 aprilie 2017, PITEE/Comisia, C464/16 P, nepublicată, EU:C:2017:291, punctul 24).

Aprecierile care precedă sunt confirmate de contextul articolului 19 al treilea paragraf din statut. Astfel, reiese în mod explicit din această dispoziție că reprezentarea în justiție a unei părți care nu este prevăzută la primele două paragrafe ale acestui articol nu poate fi asigurată decât de un avocat, în timp ce părțile menționate la aceste două paragrafe pot fi reprezentate de un agent care, dacă este cazul, poate fi asistat de un consilier sau de un avocat.

Această considerație este confirmată de obiectivul reprezentării de către un avocat a părților care nu sunt prevăzute la primele două paragrafe ale articolului 19 din statut, care este, pe de o parte, să împiedice exercitarea unei acțiuni în justiție de către persoanele fizice înșeși, fără a recurge la un intermediar și, pe de altă parte, garantarea faptului că persoanele juridice sunt apărate de un reprezentant care este suficient de detașat de persoana juridică pe care o reprezintă (a se vedea în acest sens Ordonanța din 5 septembrie 2013, ClientEarth/Consiliul, C573/11 P, nepublicată, EU:C:2013:564, punctul 14, Ordonanța din 4 decembrie 2014, ADR Center/Comisia, C259/14 P, nepublicată, EU:C:2014:2417, punctul 25, și Ordonanța din 6 aprilie 2017, PITEE/Comisia, C464/16 P, nepublicată, EU:C:2017:291, punctul 27).

În această privință, trebuie subliniat că, deși misiunea de reprezentare de către un avocat prevăzută la articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut trebuie exercitată în interesul unei bune administrări a justiției, obiectivul acestei misiuni constă mai ales, astfel cum a arătat și domnul avocat general la punctul 104 din concluziile sale, în protejarea și în apărarea în condiții optime a intereselor mandantului, în deplină independență, precum și cu respectarea legii și a normelor profesionale și deontologice.

Astfel cum a amintit Tribunalul în mod întemeiat la punctul 19 din ordonanța atacată, noțiunea de independență a avocatului, în contextul specific al articolului 19 din statut, se definește nu numai în mod negativ, și anume prin lipsa unui raport de muncă, ci și în mod pozitiv, și anume prin referire la disciplina profesională (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 septembrie 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej/Comisia, C422/11 P și C423/11 P, EU:C:2012:553, punctul 24 și jurisprudența citată).

În acest context, obligația de independență care revine avocatului nu înseamnă lipsa oricărei legături cu clientul său, ci a unor legături care aduc în mod vădit atingere capacității sale de ași asigura misiunea de apărare servind în condiții optime interesele clientului său.

În această privință, Curtea a considerat deja că nu este suficient de independent de persoana juridică pe care o reprezintă avocatul care este investit cu competențe administrative și financiare importante în cadrul acestei persoane juridice, care îi plasează funcția la un nivel executiv ridicat în cadrul său, de natură să compromită calitatea sa de terț independent (a se vedea în acest sens Ordonanța din 29 septembrie 2010, EREF/Comisia, C74/10 P și C75/10 P, nepublicată, EU:C:2010:557, punctele 50 și 51), avocatul care ocupă funcții înalte

de conducere în cadrul persoanei juridice pe care o reprezintă (a se vedea în acest sens Ordonanța din 6 aprilie 2017, PITEE/Comisia, C464/16 P, nepublicată, EU:C:2017:291, punctul 25) sau avocatul care deține acțiuni ale societății pe care o reprezintă și al cărei consiliu de administrație îl conduce (Ordonanța din 4 decembrie 2014, ADR Center/Comisia, C259/14 P, nepublicată, EU:C:2014:2417, punctul 27).

Cu toate acestea, nu poate fi asimilată unor asemenea situații cea în discuție în speță în care, după cum reiese din ordonanța atacată, consilierul juridic nu numai că nu asigură apărarea intereselor Universității din Wrocław în cadrul unui raport de subordonare cu aceasta, ci, în plus, era pur și simplu legat de această universitate printr-un contract privind activitatea didactică din cadrul său.

Astfel, o asemenea legătură este insuficientă pentru a permite să se considere că acest consilier juridic se afla într-o situație care aduce în mod vădit atingere capacității sale de a apăra în cel mai bun mod și în deplină independență interesele clientului său.

În consecință, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept atunci când a statuat, la punctul 20 din ordonanța atacată, că simpla existență, între Universitatea din Wrocław și consilierul juridic care o

reprezintă în cadrul acțiunii în primă instanță, a unui contract de drept civil privind sarcini didactice era susceptibilă să influențeze independența acestui consilier dată fiind existența unui risc ca opinia profesională a consilierului respectiv să fie, cel puțin în parte, influențată de mediul său profesional.

În consecință, trebuie admis primul motiv invocat de Universitatea din Wrocław și de Republica Polonă în susținerea recursurilor lor. Prin urmare și fără a fi necesar să se examineze celelalte argumente invocate în cadrul celui de al doilea motiv de recurs în cauza C561/17 P, referitoare la principiul securității juridice și la dreptul la o cale de atac efectivă, și nici celelalte motive de recurs, se impune anularea ordonanței atacate.

Cu privire la trimiterea cauzei spre rejudecare Tribunalului

Potrivit articolului 61 primul paragraf din statut, Curtea poate, în cazul în care anulează decizia Tribunalului, fie să soluționeze ea însăși în mod definitiv litigiul, atunci când acesta este în stare de judecată, fie să trimită cauza Tribunalului pentru a se pronunța asupra acesteia. În speță, întrucât Tribunalul nu sa pronunțat cu privire la fond, se impune trimiterea cauzei spre rejudecare acestuia.

8. Contractele de credit pentru consumatori trebuie să menționeze într-un mod clar și concis modalitățile de calcul al termenului de retragere. Nu este suficient ca în contract să se facă trimitere, în ceea ce privește informațiile obligatorii a căror comunicare către consumator determină momentul de la care începe să curgă termenul de retragere, la o dispoziție națională care face ea însăși trimitere la alte dispoziții naționale

(Cauza C-66/19, JC/Kreissparkasse Saarlouis, Hotărârea din 26 martie 2020)

Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind contractele de credit pentru consumatori

și de abrogare a Directivei 87/102/CEE a Consiliului (JO 2008, L 133, p. 66, rectificări în JO 2009, L 207, p. 14, în JO 2010, L 199, p. 40, în JO 2011, L 234, p. 46, și în JO 2015, L 36, p. 15).

Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între JC, un consumator, pe de o parte, și Kreissparkasse Saarlouis, pe de altă parte, în legătură cu exercitarea de către JC a dreptului de retractare din contractul de credit încheiat cu Kreissparkasse Saarlouis.

În cursul anului 2012, JC, în calitate de consumator, a încheiat cu o instituție de credit, respectiv Kreissparkasse Saarlouis, un contract de credit însoțit de garanții reale în valoare de 100 000 de euro, cu o rată anuală a dobânzii de 3,61% fixă până la 30 noiembrie 2021 (denumit în continuare „contractul în cauză”).

Articolul 14 din acest contract, intitulat „Informarea cu privire la retragere”, avea următorul cuprins:

„Dreptul de retragere

Debitorul dispune de un termen de 14 zile pentru a se retrage, în scris (de exemplu prin poștă, prin fax, prin email), din contract, fără a invoca vreun motiv. Termenul începe să curgă după încheierea contractului, dar nu înainte de a se aduce la cunoștința debitorului toate informațiile obligatorii vizate la articolul 492 alineatul 2 din [BGB] (de exemplu informații privind natura creditului, valoarea netă a creditului, durata contractului). [...]”

Prin scrisoarea din 30 ianuarie 2016, JC a comunicat Kreissparkasse Saarlouis că se retrage din contractul încheiat.

JC a sesizat atunci Landgericht Saarbrücken (Tribunalul Regional din Saarbrücken, Germania) cu o acțiune în constatarea, în primul rând, a faptului că, potrivit contractului în cauză, creanța deținută de Kreissparkasse Saarlouis nu depășește suma de 66 537,57 euro, calculată la data de 30 aprilie 2018, în al doilea rând, a faptului că Kreissparkasse Saarlouis este în întârziere cu acceptarea plății acestei sume și, în al treilea rând, a faptului că Kreissparkasse Saarlouis este obligată să îl despăgubească pe JC

pentru orice prejudiciu care rezultă din refuzul de a accepta restituirea debitului. În subsidiar, JC a solicitat constatarea faptului că, de la data primirii declarației de retragere, Kreissparkasse Saarlouis nu mai avea dreptul la dobânda contractuală și nici la rambursarea creditului, conform clauzelor contractuale în discuție.

Kreissparkasse Saarlouis a solicitat respingerea acțiunii formulate de JC, susținând că la informat în mod corespunzător pe acesta cu privire la dreptul său de retragere și că termenul de exercitare a acestui drept expirase atunci când JC a dorit să se prevealeze de el.

Instanța de trimitere arată că, potrivit articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2008/48, aceasta din urmă nu se aplică contractelor de credit garantate cu o garanție reală. Aceasta arată că legiuitorul german a făcut totuși uz de posibilitatea, enunțată în considerentul (10) al directivei menționate, de a aplica regimul prevăzut de aceasta unor domenii care nu intră în domeniul său de aplicare, cum este cel aplicabil unor astfel de contracte. În aceste condiții, instanța de trimitere consideră că interpretarea dispozițiilor directivei respective este necesară pentru soluționarea litigiului principal și că Curtea este competentă să efectueze această interpretare în prezenta cauză, invocând în această privință Hotărârea din 17 iulie 1997, Giloy (C130/95, EU:C:1997:372).

În ceea ce privește fondul cauzei, instanța de trimitere ridică problema dacă trimiterea la articolul 492 alineatul 2 din BGB, efectuată în contractul în cauză cu privire la informațiile obligatorii care trebuie aduse la cunoștința debitorului, îndeplinește cerința prevăzută la articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48, potrivit căreia contractul de credit trebuie să menționeze în mod „clar și concis” existența sau inexistența unui

drept de retragere, precum și modalitățile de exercitare a acestui drept.

În special, instanța de trimitere constată că dispoziția din BGB menționată face trimitere și la o altă dispoziție națională, și anume la articolul 247 alineatele 6-13 din EGBGB, acest din urmă articol făcând, la rândul său, trimitere la alte dispoziții din BGB. În aceste condiții, consumatorul, pentru a identifica toate informațiile obligatorii a căror comunicare determină momentul de la care începe să curgă termenul de retragere din contract, ar fi nevoit să consulte dispoziții naționale cuprinse în acte legislative diferite.

În plus, consumatorul ar fi obligat să stabilească, în conformitate cu articolul 247 alineatul 9 din EGBGB, dacă contractul pe care la încheiat cu profesionistul privește un credit imobiliar, în sensul articolului 503 din BGB, această problemă neputând, în opinia instanței de trimitere, să fie tranșată de un consumator mediu care nu are o pregătire juridică.

În aceste condiții, Landgericht Saarbrücken (Tribunalul Regional din Saarbrücken) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că dintre informațiile obligatorii privind «termenul» sau «alte condiții» pentru exercitarea dreptului de retragere fac parte și condițiile pentru începerea curgerii termenului de retragere?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare:

Articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 se opune unei interpretări potrivit căreia informațiile privind retragerea sunt «clare» și «concluse» atunci când, în ceea ce privește începerea curgerii termenului de retragere, acestea nu menționează complet informațiile obligatorii care trebuie furnizate pentru începerea curgerii termenului,

ci fac trimitere în acest sens la o dispoziție a legislației naționale – în cazul de față la articolul 492 alineatul 2 din [BGB], în versiunea în vigoare până la 12 iunie 2014 –, care, la rândul său, face trimitere la alte dispoziții naționale – în cazul de față la articolul 247 alineatele [6]-13 din [EGBGB], în versiunea în vigoare până la 12 iunie 2014 –, și, din acest motiv, consumatorul este obligat să consulte numeroase dispoziții legale cuprinse în diferite legi, în vederea obținerii explicațiilor cu privire la informațiile obligatorii care trebuie furnizate pentru începerea curgerii termenului de retragere în cazul contractului său de credit?

3) În cazul unui răspuns negativ la a doua întrebare (și dacă nu există nicio rezervă de principiu împotriva trimiterii la dispozițiile legislației naționale):

Articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 se opune unei interpretări potrivit căreia informațiile privind retragerea sunt «clare» și «concluse» atunci când trimiterea la o dispoziție a legislației naționale – în cazul de față la articolul 492 alineatul 2 din [BGB], în versiunea în vigoare până la 12 iunie 2014 – și trimiterea de acesta apoi la alte dispoziții – în cazul de față la articolul 247 alineatele [6]-13 din [EGBGB], în versiunea în vigoare până la 12 iunie 2014 – obligă consumatorul ca prin simpla lectură a dispozițiilor să efectueze o încadrare juridică – de exemplu dacă împrumutul ia fost acordat în condiții obișnuite pentru contractele garantate cu garanții reale și pentru finanțarea intermediară a acestora sau dacă există contracte legate –, în vederea obținerii explicațiilor cu privire la informațiile obligatorii care trebuie furnizate pentru începerea curgerii termenului de retragere în cazul contractului său de credit?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să

se stabilească dacă articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că, printre informațiile care trebuie menționate în mod clar și concis într-un contract de credit, în temeiul acestei dispoziții, se numără modalitățile de calcul al termenului de retragere prevăzute la articolul 14 alineatul (1) al doilea paragraf din această directivă.

Potrivit articolului 10 alineatul (2) litera (p) din directiva menționată, contractul de credit trebuie să menționeze, în mod clar și concis, nu doar „existența sau inexistența unui drept de retragere” și „termenul în care acel drept poate fi exercitat”, ci și „alte condiții pentru exercitarea acestuia”.

Astfel cum reiese din articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48, interpretat în lumina considerentului (31) al acesteia, cerința de a menționa într-un contract de credit redactat pe hârtie sau pe un alt suport durabil, în mod clar și concis, elementele prevăzute la această dispoziție este necesară pentru ca un consumator să fie în măsură să își cunoască drepturile și obligațiile (Hotărârea din 9 noiembrie 2016, Home Credit Slovakia, C42/15, EU:C:2016:842, punctul 31).

Această cerință contribuie la realizarea obiectivului urmărit de Directiva 2008/48, care constă în a prevedea, în materia creditului pentru consumatori, o armonizare completă și imperativă într-un anumit număr de domenii fundamentale, care este considerată ca fiind necesară pentru a se asigura tuturor consumatorilor din Uniune un nivel ridicat și echivalent de protecție a intereselor lor și pentru a facilita apariția unei piețe interne performante a creditului pentru consum (a se vedea în acest sens Hotărârea din 9 noiembrie 2016, Home Credit Slovakia, C42/15, EU:C:2016:842, punctul 32).

Având în vedere importanța dreptului de retragere pentru protecția consumatorului, informația privind acest drept are, pentru acest consumator, o

importanță fundamentală. Pentru a putea profita pe deplin de această informație, consumatorul trebuie să cunoască în prealabil condițiile, termenele și modalitățile de exercitare a dreptului său de retragere (a se vedea prin analogie Hotărârea din 23 ianuarie 2019, Walbusch Walter Busch, C430/17, EU:C:2019:47, punctul 46).

În plus, eficacitatea dreptului de retragere prevăzut la articolul 14 din Directiva 2008/48 ar fi grav diminuată dacă modalitățile de calcul al termenului de retractare nu sar număra printre condițiile de exercitare a acestui drept care trebuie menționate în mod obligatoriu în contractul de credit, în sensul articolului 10 alineatul (2) din directiva menționată.

Ținând seama de ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la prima întrebare că articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că, printre informațiile care trebuie menționate în mod clar și concis într-un contract de credit, în temeiul acestei dispoziții, se numără modalitățile de calcul al termenului de retragere prevăzute la articolul 14 alineatul (1) al doilea paragraf din această directivă.

Cu privire la a doua întrebare

Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că se opune ca un contract de credit să facă trimitere, în ceea ce privește informațiile prevăzute la articolul 10 din această directivă, la o dispoziție națională care trimite ea însăși la alte dispoziții ale dreptului statului membru în cauză.

Cu titlu introductiv, trebuie să se constate că, în cauza principală, contractul în discuție precizează că termenul de retractare începe să curgă după încheierea contractului, dar nu înainte ca debitorului să i se fi adus la

cunoștință toate informațiile obligatorii prevăzute la articolul 492 alineatul 2 din BGB. Această dispoziție face la rândul său trimitere la articolul 247 alineatele 6-13 din EGBGB, acesta din urmă făcând trimitere, la rândul său, la alte dispoziții din BGB.

Instanța de trimitere constată astfel că informațiile obligatorii a căror aducere la cunoștința consumatorului determină momentul de la care începe să curgă termenul de retragere din contract, potrivit articolului 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 și articolului 14 alineatul (1) al doilea paragraf din aceasta, nu se regăsesc ca atare în contractul în cauză. Aceasta apreciază că, în consecință, consumatorul este obligat, pentru a le identifica, să studieze o multitudine de dispoziții naționale conținute în acte legislative diferite.

Trebuie amintit că, astfel cum reiese din articolul 14 alineatul (1) al doilea paragraf litera (b) din Directiva 2008/48, termenul de retragere începe să curgă numai atunci când informațiile prevăzute la articolul 10 din această directivă au fost aduse la cunoștința consumatorului, în cazul în care ziua respectivă este ulterioară celei în care sa încheiat contractul de credit. Articolul 10 menționat enumeră informațiile care trebuie menționate în contractele de credit.

Or, atunci când un contract încheiat de un consumator face trimitere la anumite dispoziții de drept național pentru informațiile a căror menționare este impusă de articolul 10 din Directiva 2008/48, consumatorul nu este în măsură, pe baza contractului, nici să determine întinderea angajamentului său contractual, nici să controleze dacă toate elementele necesare, conform dispoziției menționate, figurează în contractul pe care la încheiat, nici *a fortiori* să verifice dacă termenul de retragere de care poate dispune a început să curgă în ceea ce îl privește.

Pe de altă parte, cunoașterea și o bună înțelegere de către consumator a elementelor pe care trebuie să le conțină în mod obligatoriu contractul de credit, conform articolului 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48, sunt necesare pentru buna executare a acestui contract și în special pentru exercitarea drepturilor consumatorului, printre care se numără dreptul său de retragere.

În această privință, este necesar să se arate că Curtea a statuat că, atunci când o directivă în domeniul protecției consumatorilor prevede în sarcina comerciantului obligația de a aduce la cunoștința consumatorului conținutul angajamentului contractual care îi este propus, în cazul căruia anumite elemente sunt stabilite prin acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii ale unui stat membru, acest profesionist este obligat să informeze consumatorul respectiv cu privire la conținutul respectivelor dispoziții (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 aprilie 2012, Invitel, C472/10, EU:C:2012:242, punctul 29).

Astfel, o simplă trimitere, efectuată în condițiile generale ale unui contract, la un text legislativ sau administrativ care prevede drepturile și obligațiile părților nu este suficientă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb, C92/11, EU:C:2013:180, punctul 50).

Întro situație precum cea din cauza principală, trebuie deci să se constate că o trimitere, în contractul în discuție, la dispozițiile legislative naționale nu răspunde cerinței avute în vedere la punctele 43-47 din prezenta hotărâre de a aduce la cunoștința consumatorului, în mod clar și concis, termenul în care poate fi exercitat dreptul de retractare și alte condiții pentru exercitarea acestuia, în conformitate cu articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48.

Ținând seama de toate considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la a doua întrebare că articolul 10 alineatul (2) litera (p) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că se opune ca un contract de credit să facă trimitere, în ceea ce privește informațiile prevăzute la articolul 10 din această directivă, la o dispoziție națională care

trimite ea însăși la alte dispoziții ale dreptului statului membru în cauză.

Cu privire la a treia întrebare

Având în vedere răspunsul dat la a doua întrebare, nu este necesar să se răspundă la a treia întrebare.

***Selecții realizate de judecător dr.
Dragoș Călin,⁴⁸⁵
Curtea de Apel București***

⁴⁸⁵ E-mail profesional: dragos.calin@just.ro.